

ROZDZIAŁ III**STELA****SŁOWNIK GWAROWY CZECHOWICKI, A-Ż**

mowa cieszyńska okolic Czechowic-Dziedzic

(północno-wschodnia odmiana gwary cieszyńskiej dialektu śląskiego)

Słownik dwustronny, frazeologiczny, etymologiczny zawiera prawie 3000 haseł głównych z obocznymi, 300 frazologizmów, 900 źródeł etymologicznych, około 700 przykładowych zdań z żywej gwarowej mowy, ponad 70 odniesień do mitologii.



10. Czechowice-Dziedzice, mozaika fotografii

Autor słownika

Zdzisław NOWROTEK

Konsultacja naukowa, współpraca, korekta słownika

Kamil CZAIŃSKI, Instytut Sławistyki PAN

Korekta w zakresie pisowni języka polskiego, korekta typograficzna

uzupełnić

Konsultacja w zakresie słownictwa i wymowy

Bernadeta Zawada

Informatorzy: wymienieni w rozdziale *Informatorzy i konsultacje*

A

abo – albo

abo baji – albo też, a nawet

achtlik, achtliczek – kielich wódki 1/8 l, tj. 125 ml |<niem. acht – osiem>

adwyntni – adwentowy: *W adwyntnich dniach dziecka chodziły na roraty z lampionami, bo rano jeszcze było ćma.* |<łac. adventus – przyście>

adyć – przecież

agryz – agrest

ajbiysz – zioło prawoślazu: *Starka nazbiyrali na krzipote cały kosz ajbiyszu.* |<niem. Eibisch>

aji – też, także |<por. słowac. i moraw. aj>

ajnfachowo – niefachowo wykonana praca, bylejak, niestarannie |<niem. einfach>

ajntop – positek jednodaniowy |<niem. Eintopf>

akuratny – ułożony, kulturalny, porządny: *Paniczka była moc akuratno, zapłaciła, nawet reszty nie wziyna.* |<niem. akkurat>

alamuniowy – aluminiowy

ała – 1. okrzyk bólu: *Ała, przestój, bo mie boli!* 2. **mieć ała** – być głupim

amolet – 1. naleśnik 2. duże uszy przen.: *Mioł uszy jak amolety.* |<fr. omelette>

amper – wiadro: *We waszkuchyni stoł lawór do mycio skorup, amper z czerstwóm wodóm, a na pomyje kibel.*

amyn – amen

ancug – garnitur: *Jak synek urós i był już stószny karlus, uszyli mu ancug, żeby móg galanić.* |<niem. Anzug>

anglicko choroba – krzywica: *Boroczka była od małego krziwo, godali, że od anglicki choroby.*

aspón – przynajmniej, chociaż |<czes. aspoň>

asynt – pobór do wojska: *Pizło mu dwacet, jak stanył do asyntu.* |<niem. assentieren>

aże – aż

B

ba, bakany dziec. – brzydki

baba truć diobła – kobieta niepokorna, odważna, nie bojąca się nikogo, taka, której nawet diabeł się boi [HP]

babrok – brudas

babski drzist – imbir, miód turecki: *W odpustowych budach leżało na sztandach mocka roztolicznych fidrygałów, najlepszy we smaku był zaś babski drzist.* [ZN]

babuć – prosię: *Dwa babucie, prosie, kormik i bagóniok, to był cały ich statek.*

bachory – 1. wnętrności, jelita |<por. czes. bachor, bachoř – część żołądka lub potocznie duży brzuch> 2. nieznośne dzieci, nieślubne |<por. hebr. bachur – chłopiec>

bachórz – brzuch: *Każdy masorz mo wielki bachórz.* |<por. czes. bachor, bachoř – część żołądka lub potocznie duży brzuch>

bachrato – brzuchata z powodu ciąży: *Wywiyźli boroce na roboty, a wróciła nazoć bachrato.*

bachraty – brzuchaty z powodu otyłości |<por. czes. bachratý>

bachroczek – grubasek

backa – łapa, dłoń: *Burek, dej backi!* |<por. czes. packa>

bagany – ciężkie buty robocze |<por. czes. bagančata, węg. bakancs – wysokie buty>

bago – tabaka do żucia: *Póďte na bok sómsiedzie, załóžymy se bago.*

bagóniok – tucznik

baji – nawet, zgoła: *Panoczek był z daleka, może baji ze zagranice.* [ZN]

Bajerka – potok wyprowadzony z Wisły w dzielnicy Bajerka w Skoczowie, wpływa do obecnej zapory Goczałkowickiej

bajs – kęs, gryz

bajsnyć – ugryźć: *Nadyć dej se kapke bajsnyć tej żymyty.* |<niem. beissen>

bajtel – dziecko, smarkacz: *Sumeryjo z tóm dziotłóm, ojca ni ma, a bajtel w dródze.* |'za bajtla; to było jeszcze za bajtla' – gdy jeszcze byłem dzieckiem |<niem. Buttel>

bajtlik, bojtlik, bojtliczek – 1. tobołek, węzełek, sakiewka 2. worek na tytoń |<niem. Beutel – torba>

bajtlować – przygadywać, zalecać się, umizgiwać: *Piykno była, tóz ji wszyjscy bajtlowali.*

bajzłować – imprezować: *Doś by tego bajzłowanio, chytać sie roboty!* |<niem. Beisel – speluna>

bakany *dziec.* – brzydki

bal, balón – piłka do gry |<niem. Ball>

balóniok – wóz na gumowych kołach: *Kiesi były rafioki, zanim balónioki nastały.*

bałamónić – bałamucić, zwodzić, „kręcić”, mówić nieprawdę

bałamónt – bałamut, zwodnik |'Siedź w kącie bałamóncie, nóńdóm cie'

bałuszkować – baraszkować: *Dziecka se piyknie bałuszkowały, poka sie kieryś nie rozryczoł.*

bałuszónka *rzad.* [JW], [ZW] – mięta

bambetle *frekw.* – zawiniątka, pozawijane rzeczy, tobołek z różnymi rzeczami

bandla, bandliczka – wstążka, często z kokardą do włosów |<niem. austr. Bändel>

bandur – nieznośne dziecko |<od nazwy chorwackich jednostek wojskowych walczących w wojnach śląskich, które wstawiły się brutalnością i brakiem dyscypliny>

bandurzić – przeszkadzać, hałasować, tłuc się

bandzioch *frekw.* – brzuch

banhof – dworzec kolejowy |<niem. Bahnhof>

bankrocić – bankrutować: *Nasioł na wszystkim polu rapsu i o mało na tym nie zbankrocił.*

bankrot – bankrut |'być bankrotym, zbankrocić' |<niem. bankrott, wł. banca rotta>

bantować – hałasować, tłuc się

baraba – chuligan, zbój: *Ka jakich barabów dzisio we świecie nie brakuje.* |<bibl. Barabasz>

baranica *frekw.* – zimowa czapka futrzana

barankula *rzad.* – jakła na okres zimowy ocieplana od wnętrza owczym futrem

barón – baran

barzoł – bagno, mokradła: *Siedź tam pieruchu w tym barzole i se tam dali fyrtej i pyrtej, ale do mnie nie przichodź po fyrtum–pyrtum!* |<starop. bara – bagno>

barzi – bardziej; **nejbarzi** – najbardziej: *Opica nejbarzi była rada, jak ji kto słodkich gruszek prziniós.* | <starop. barzi>

bas – brzuch

basiok – grubas

baszard – mieszaniec Ślązaka i nie – Ślązaka | <łac. bastardus – mieszaniec>

bebechy *frekw.* – wnętrności

bebok – straszdyło: *Jak bydziesz spórny, to cie bebok zebiere!* | <mit. słow., starop. bobo – strach>

bechnyc – upaść, przewrócić się: *Bechły sobóm nażgane.* [AW]

becoki – duże ziemniaki: *Ozbiyrane ziymioki ściepowoł do gruby, becoki zaś skłodoł we brogu.* [ZN_Z]

becyrk – urząd | <niem. Bezirk>

bednorka – 1. metalowa obręcz beczki 2. uziemienie instalacji elektrycznej

bekany *dziec.* – brzydki

belóntać – 1. plątać: *Belóntoł sie po placu aż sie ganc stracił.* 2 zagubić: *Jerónie, kajsik mi się sznuptychła zabelóntała.*

bera – opał używany do domowego wypalania cegieł

berać – gawędzić, **bery** – bajki, opowiastki: *Starka nie jedyn wieczór, a i przy szkubaczce, bery, a piykne bojki dzieckóm wyrządzała.* | <niem. beraten – doradzać, omawiać>

berdyja – bestia, wielki zwierz | <mit. słow, starop. – potwór>

beskurcja – 1. łobuz; *pierw.* bez krucy, czyli bez krzyża, tj. bezbożnik 2. bydle, potwór, bestia | <łac. bestia, mit. śląsk. bezbożny> bestia: *Do wiyrzbin na Burzeju splągła sie kiesi beskurcja, końsko głowa na pajęczych nogach.* [ZN_D]

bestyja – bestia, częste wyzwisko: *Ty bestyjo jedna, nie chcym cie znać!* | <łac. bestia – zwierzę>

betlyjka – stajenka bożonarodzeniowa: *Na Gody pod drzewkym stawiało sie betlyjke.* | <por. czes. betlém>

bez – przez

bez tydziyń – w tygodniu

bez uroku – zaklęcie zabezpieczające przed urokiem: *„Bez uroku” – pedziała Wikcia, jak uwidziła prawoka, a był to piyrszy grzib na grzibobranu.* [ZN_O] | <mit. śląsk. – zabezpieczenie przed urokiem, odczynienie uroku>

bezmąła, bezmali – podobno

bezrok – w przyszłym roku: *Na bezrok trzeja bydzie nasioć wiyncy obilo.*

beztóż *dawn.* – przez to, że

bicwón – leń, obibok: *A to bicwón jedyn, wiyncy go leżmo uwidzisz niż stojmo przy robocie.*

bicygiel – rower: *Nadyć bicygiel zech se kupił i na tym bicyglu zech sie paskudnie rąbnął w łeb.* [ZN_R] | <ang. bicycle>

biczysko – bat | ‘chłop, że za biczyskim by sie schowoł’ – bardzo chudy

bić – *tu:* dzwonić | ‘bić na Aniół Pański’; ‘bić na paciyrze’ – sygnał dzwonu z wieży kościelnej na modlitwy

biedrziniec – zioło przeciw biegunce |<por. moraw. bedřinec>

biego sie krowa – latuje

bier sie – wynoś się

bierce – orczyk

bierto – kula inwalidzka: *Na Kalwaryji, świętym miyjscu, nie jedyn biertym ciepnył i sóm przed sie zaczón chodźić.* |<czes. berle>

biermantkorz – hulaka, lekkoduch |<od birbant?>

biglować – prasować; **biglowani** – prasowanie: *Przed niedzielóm dziywki brały sie za biglowani.*; **biglowane** – prasowane |<niem. bügeln – prasować>

bigza – drobna ryba: *Same bigzy do saka nawlatowały.*

bijać – bić często, stale – **chłopa bijać, dziecka bijać**: *Nie jedna baba chłopu bijo.*

bindla, bindel – węzeł, kokarda, wiązanie wstążki, krawata: *Zwiqż mi krawatke na bindel.* |<niem. Binder – krawat>

binkocz, binkosz – warkoczek panny w stroju cieszyńskim, pleciony w dyrdol i związany bandlą (wstążkę) w maszkę (kokardę)

bioły – biały |‘bioły jak śniyg’; ‘bioły jak trzecioroczni śniyg za stodołóm’; ‘bioły jak śniyg kole kumina’

bisaga – włóczykij, leń; **bisagować** – włóczyć się, leniuchować, |<łac. bisacium – podwójny sak, tobołek na plecy i piersi, jako cały dobytek włóczęgi>

bistygować – próżniaczyć: *Do roboty nijak takigo nie dogónisz, jyny by bistygowoł, ale do jodła, tóż piyrszy.* |<przekoszt. por. bisagować>

biyda – bieda |‘biyda aż kwiczy’; ‘biyda go ciśnie’ – przygniata

blajsztyft – ołówek |<niem. Bleistift>

blank – całkiem, zupełnie, pusty |<niem. blank>

blaskapela – orkiestra dęta |<niem. Blaskapelle; blasen – dąć>

blaza – dętka piłki, balon |<niem. Blase>

blindować – oślepiać |<niem. blenden>

blotek – brzeszczot |<niem. Blatt>

blómba – plomba |<fr. plomb – ołów (pierwsze plomby były z ołowiu)>

blysk – błysk; **blyskawica** – błyskawica; **blyskać sie** – błyskać się w czasie burzy: *Blyskalo sie ale dobrze, że nie grzmiało* (wg 90–letniej babci [BZ]; *Od zachodu naszła czorno chmura, blyskalo sie, gruchało, gichało, loło i wioło, istno Sódoma, jakby sie dioboł żynił.*

błana – błona |<czes. blána>

błoznować, robić se błozna, robić za błozna – wyśmiewać, błaznować, kpić |‘błozna strugać’

błudziczki – błędne ognie: *Błudziczki i błędne ognie wodziły oźralców po manowcach i niejedyn dziepro nad ranym dowlyk sie do chałpy.* |<czes. bludičky> |<mit. słow. ogniki, błędne ognie, mit. śląsk. – świytłoki>

bocón – bocian: *Na łęgach bocónie chytały żaby.*

boczyć sie frekw. – krzywo, nieprzyjaźnie patrzeć |‘boczy sie jak bodlawo krowa’ – dąsa się

bodlawy – baran, krowa i inne zwierzę, które bodzie |<por. czes. bodlavý>

bodnyć – 1. ubóść 2. ukraść: *Kieroś złodziejka kure mi bodła.* |<por. czes. bodnout>

- bodziok** – nóż masarski, używany też przez chuliganów, bandytów |<por. czes. bodák>
- bolawy** – bolący |<czes. bolavý>
- bolok** – bolące miejsce na skórze, rodzaj rany, czyrak itp.
- borg, bórg, wziąć na bórg** – pożyczka, kredyt |<niem. Borg>
- borok** – nieborak
- borok, boroczysko, borastwo** – biedactwo, biedaczysko, nieszczęśnik
- boruta** – leśny diablak: *W zorzyckim lesie grasował pono boruta, leśny diosek.* [LKa] |<mit. słow., starop. – leśny diabeł>
- boso, po bosu, po bosoku, na bosoka, bosokym** - boso, iść boso |<por. czes. bosky>
- bożatko** – 1. maleństwo, biedactwo, niebożatko 2. bożatko, domowy duszek opiekuńczy |<por. czes. bożátko, nebożátko> |<mit. słow., starop. – bożatko, dobry duch domowy, opiekuńczy>
- Boże naspórz!** – pozdrowienie przy pracy
- Boże pumogej!** – pozdrowienie przy pracy
- bója** – znaczna bójka
- bómbón** – cukierek: *Bez bómbónów potek nigdy nas nie nawydzif.* |<niem. Bonbon>
- bónckać sie** – 1. bić pięścią 2. plątać się, pałętać
- bónclok** – gliniany garnek: *W każdej kuchyni i odmaryji musiały być bóncloki, małe i duże, a ponikere piyknie pisane.* |<niem. Bunzlau – Bolesławiec, wytwórnia ceramiki>
- bónkawa** – kawa naturalna |<niem. Bohnenkaffe>
- bóntrama, wóntram, wóntrama** – belka stropowa: *Na bóntramie była wyrzeźbiono data 1848, bo wtedy postawiono chałpe.* |<niem. Bund + Tram>
- brant** – zakażenie: *Chycił sie go brant i o mało co nie zemrzył.* |<niem. Brand>
- bratówka** – bratowa
- brómblować** – hałasować |<niem. brummeln – głośno, ale niewyraźnie mówić>
- breweryje** – burda, awantura: *Pół wsi bajzłowało w tej gospodzie, kaj wyprawiali istne breweryje.* |<włos. braveria>
- brezla** – bułka tarta |<niem. Brösel>
- brnieć** – marudzić, dogadywać; **brnioch** – maruda
- broi się** – o pogodzie, gwałtowny wicher itp.
- brownik** – pistolet browning |<ang. browning>
- bróg** – kopiec ziemny na jarzynie: *A co sie nie smieściło we grudzy, dowali na pole do brogu.*
- bruclek** – kamizela bez rękawów w męskim stroju cieszyńskim
- brusić** – 1. ostrzyć 2. wyzywać |‘brusić pyskym po kimś’ |<por. czes. brousit>
- brusek** – szlifierka, kamień do szlifowania |<starop. brus, czes. brousek>
- bryja** – gęsta zupa zwykle ze śliwek: |‘wyje, jak gorol do bryje’ |<niem. Brei>
- bryle** – okulary |<niem. Brille, por. czes. brýle, por. starop. brlok – zez>
- brylok** – *pogardl.* osoba w okularach
- brymza, bramza** – hamulec w wozie konnym, *rzadziej* rowerze |<niem. Bremse>
- bryn** – denaturat |<niem. brennen – palić, destylować>
- brzidok** – brzydal

brzim – modrzew

brzink – metaliczny brzęk metalu, łańcucha

brzitew – brzytwa

buby – wszy

buczek – syrena sygnałowa w zakładce pracy, kopalni

buda *frekw.* – bramka na boisku; **budziorz** – bramkarz | <*niem.* Bude – mała budowla>

budnik – dróżnik

budzipiektło – kobieta niedobra, niezgodna, prowokująca do złego [HP]

buks – 1. drań | <*niem.* Buxe – członek dawnych stowarzyszeń studenckich> 2. kochanek:
Baba miała młodego buksa.

bulać – przewracać, burzyć; **zbulić, zbulać** – zburzyć: *Zbulali tóm staróm pajte i fertyk.;
Niedługo bydóm u nas piec bulać.*

bulaty – 1. nieśmiały, niezdarly 2. o kobiecie w widocznej ciąży

bulczeń – żartować | *wulg.* ‘bulczy jak rzić w mydlinach’ | <*starop.* bulk dźwiękonaśladowcze>

bulikant – żartowniś: *Z ciebie je niezły bulikant, mogym ci we wszystko wierzić?*

burdak – wialnia, maszyna do wiania zboża

burzić – uderzać, stukać w drzwi, w okno

buzerant – homoseksualista, gej | <*czes. wulg.* buzerant>

bych, bychmy – bym, byśmy

być dóma, być w dóma – 1. być w domu 2. rozumieć o co chodzi: | ‘teraz, to już my sóm dóma’ – teraz to już rozumiemy o co chodzi

być w zocy – mieć poważanie

bydź – bądź

bylibyście | ‘nie bylibyście tacy dobrzi?’ (*podwójne przeczenie*), powinno być: bylibyście tacy dobrzi?

było mu dwajścia (dwacet) roków – miał dwadzieścia lat | <*por. czes.* bylo mu dvacet (roků)>

C

cacany – ładny, **ciaciany** *dziec.*

capek – gra w capka, w berka

capnyć – złapać, pojmać najczęściej nieoczekiwanie

celciok – płaszcz przeciwdeszczowy, brezentowy | <*niem.* Zeltstoff – brezent>

celina *frekw.* – 1. nieurodzajna gleba 2. ziemia poniżej poziomu orki 3. rodzaj siwej gliny 4. rodzaj gliny do wypalania cegieł: *Z celiny wypolali cegły na caťóm chałpe.* | <*ogólnostłow.* celina – nieurodzajna ziemia, *ros.* – ugór>

celtki – tabletki: *Kiesi nie było modne tela celtków tykać.*

cera – córka, córa | <*ogólnostł., por. czes.* dcera – córa, córka>

cesta – droga: *Kole cesty rosły strómy.* [AK] | <*czes.* cesta>

chabanina *frekw.* – złej jakości mięso, ochłapy

chabazi, chebzi – 1. wszelkie zielsko 2. dziki bez

chachar, chachor – chuligan

chacharnia – 1. chuliganeria 2. złej reputacji karczma

chachmyncić – kombinować

chadziaj – gospodarz ze wschodu, repatriant: *Kapke niepiykanie, że naszych ludzi z za Buga, gospodarzy, nazywali z ruska chadziajami.*

chałpa – chałupa, chata

charapuci – drobne patyki, chrust do palenia: *Nasmykali na plac kajakigo harapucio, kto też to bydzie osnożoł?*

charboły – stare buty

charczek, chyrczek – zdechłak, chorowity człowiek lub zwierzę

chechtać – ciąć tępym narzędziem

cheft – żebranie; **łazić po chefcie** – żebrać: *Downi, jak kiery był stary i bez trodziny, tóż nieroz był zmuszóny po chefcie łazić.* | 'łazić po chefcie' | < niem. fechten >

chlapa *frekw.* – mokry, topniejący śnieg

chlasta – płynna karma dla krów

chlastać – 1. pić w nieładny sposób 2. upijać się ponad miarę | <czes. chlastat >

chlebówka – zupa chlebowa: *Jak mamulka ni mieli nó m dać co jeś, to dycki chlebówke warzili.*

chłopczoza – chłopaczycza, dziewczyna uganiająca się za chłopakami

chłódek – chłodne miejsce na żywność

chodźć po pytaniu – chodzić po domach i żebrać

chodzować – chodzić często, uczęszczając: *Kiesi downo, ludzie rok w rok aże do Frydka na pąć chodzowali.*

choji – gałązki choinki: *Żeby ziyimioki we brogu nie przemarzły, chłopi nawiyżli chojo z lasa i tym chojym obkłodalii całóm kupe.*

chojka *rzad.* – choinka

chómónt – chomąto

chrobok – robak, **chrobaczy** – robaczywy: *Naszli my dziśka moc grzibów, ale co drugi był chrobaczy.* | <starop. chrobok >

chrómac – iść kulejąc

chrómy – kulawy: *Jozef był chrómy na jedyn giczoł i musioł chodźć o kryce.* | <starop., por. czes. chromý >

chudo jewa – rodzaj ubogiej zupy

chudy | 'jak szczypa'; jak haźlowe pająki'

chwant – łobuz

chwanty – strzępy materiału, postrzępione łachmany: *Same chwanty mu z galot wisiały.*

chwolba – duma, chwala: *Matka Boska Gołysko przidzie kiesi we wielki chwolbie i odbuduje kaplice i całóm wieś.* [ZN_Z]

chybi – brakuje **nie chybi** – nie brakuje, nie wystarczy, zabraknie | 'chybiło mu jednej klepki' – zabrakło mu rozumu

chycić – 1. chwycić 2. zapalić, rozpalić: *Nareszcie sie pod piecym chyciło.* | 'chycić za kragiel' – złapać za kołnierz 3. być zbitym | 'chycić, na pukiel'

chynyc – rzucić, **wychynyc**, **pochynyc** – pozbyć się czegoś

chyrzczec – charczec, rzezić

chyt – powodzenie, wzięcie | 'miała dzołcha chyt' – miała powodzenie' ; 'iś na chyt' ; 'poszła, poszeł na chyt' – iść szukać „okazji”

chytać – chwytac | <starop. chytać>

ciachnyc – uciac

ciągnie – wieje, przeciąg

cicia *dziec.* – krowa

ciciek, ciciuś – ciele

cička, ciciulka *ekspresyw.* – dobra, spokojna krowa

ciepać – 1. rzucać 2. | 'ciepać pierónami' – przeklinać, wyzywać, przezywać

cii, cija, cih – wišta | 'ani cih, ani hetta'; 'jedyn cih, drugi hetta' – ani w lewo ani w prawo, brak zgody | <por. czes. čehý, čihy: jeden čehý a druhý hot; niem. hott – w prawo; hü, hüst – w lewo>

cik, ciko – niedopałek

cima, ćma – ciemno | 'ćma jak w kuminie' ; jak w piekle'; 'ćma jak w rzici' |, **ćmok** – ciemność, mrok | 'od ćmoka do ćmoka' – od wczesnego rana do wieczora | <por. czes. tma>
po cimoku – po ciemku

cimpercamper – dokładnie | 'na cimpercumper' – wykonać coś całkowicie i dokładnie na „tiptop” lub doszczętnie zdemolować, zniszczyć „na amen” | <czes. na cimprcampr, niem. austr. Zimperl – mały kawałek>

ciómpa – niechlujna kobieta

cipka, cipcze *rzad.* – kura, kurczę

ciś – cisnąć, pchać | 'ciś mi stela' – wynoś się stąd | 'ciś sie jak gorol do bryje' – rozpychać się

ciuciu – *dziec.* – cukierek, słodycz

ciul pogard. – 1. członek męski 2. oferma; **ciulik** – siusiak

ciupnyc sie – „założyć się” o coś lub czymś zamienić: *Ciupli my sie z Lojzkym o gołębia.*

ciurzczec – popiskiwać delikatnie, ptak ciurczy, człowiek ciurczy zalotnie

cokiel – podmurówka | <niem. Sockel>

colok – gwóźdź 1– calowy | <niem. Zoll – cal>

colstok miarka, metr | <niem. Zollstock>

corek – kojec, mała zagroda: *Ciotka kupiła koze i zamkła jóm do corka, żeby skorzi przibadała.* | <wołos. – zagródka, szopka wiele znaczeń>

cosik – 1. coś 2. zły duch | <mit. słow., starop. – zły duch zadający pytania>

cug – 1. pociąg 2. ciąg powietrza np. w kominie | <niem. Zug> 3. niezdrowy ciąg powietrza, przeciąg | <mit. słow., starop. – zły duch w postaci niezdrowego przeciągu [BAP, ZN_D]>

cupkać – 1. iść powoli 2. stukać: *D*

eszcz piyknie cupko po dachu. | <por. czes. cupitat>

cupnyc, przicupnyc – usiąść na krótko

curik, curyk – cofaj, wstecz, nazad – zawołanie na konia | <niem. zurück>

cwaja – dwója: *Dostołech cwaje na pół kajetu i to jeszcze czyrwónym szkryflokym.* | <niem. Zwei>

cwibak *frekw.* – keks, ciasto | <niem. Zwieback>

cwołki *rzad.* – zacierka: *Maciczka nawarziła cwołków, dziecka były rade.*

cycek, cycki *frekw.* – sutek, pierś, piersi | 'mieć bajtla przy cycku' – być karmiącą; 'dej mu cyczy' – daj possać pierś; **cyce** *ekspresyw.* – duże piersi

cycha – poszwa; **cyszka** – poszewka

cyckać – ssać | 'blady jakby go mora cyckała'

cyganić – kłamać

cygaretle – papierosy | <niem. Zigarette>

cygón – kłamca | 'twardy jak cygón' ; 'zdrowy jak cygón'

Cysaroki – Ślązacy cieszyńscy: *Prusoki i Cysaroki – oba sóm Ślązoki.*

czachmarzić – handlować

czachrować – kombinować: *Tela sie naczachrowoł i jeszcze stracił.* | <czes. čachrovat>

czakać – czekać: *Bier sie ku chałpie, bo cie tam pilno robota czako!* | <por. słow. čakať>;

oczakować – oczekiwać

czechmón – diablík, zły duch: *Czechmóny bywały szpasowite i tym wobify człowieka naiwnego, ale przezbywać sie ś nimi nie było wert.* | 'do kigo czechmóna' – do licha jakiego! | <czes. čechman, čerchmant> | <mit. słow., mit. śląsk. – diabeł>

czekulada – czekolada

czep, czop, czubek – w ubiorze cieszyńskim krótki warkocz mężatki, skręcony, by zmieścić się do czepca

czepiec – koronkowe okrycie czoła mężatek w stroju cieszyńskim, **czepiyni** – zakładanie

czepca (denko, naczótek, zauszniki), kobieta **wyczepióna** – w czepcu

czepón *rzad.* – głowa | 'tyn to mioł czepón na karku, nie od parady' – głowę do interesów

czerstwy – świeży, krzepki, mocny: *Przeblyk sie do czerstwego, żeby być ka jako wysztiglowany.* [ZN_Z] | <starop., por. czes. čerstvý>

czert, czort – czart, diabeł | <por. czes. čert, ogólnosť.> | <mit. słow., starop. – czart>

czeski – moneta = 10 groszy; w piosence w czasie tzw. wygrywania: *Jeszcze roz za czeski...*

czuch, cuch – 1. węch 2. woń, zapach | 'iś za czuchym' – kierować się węchem'; ón już ni mo cuchu' – nie ma węchu, nie czuje węchu' | <por. czes. čuch>

czutora *rzad.*, – czarownica, jędza: *Przed wschodým słońca czutory i hyrpy zbiyrały na łęgach zielsko do czarowania.* [ZN_Z] | <mit. słow., mit. śląsk. – czarownica, jędza>

czympieć – kucać; **czympnyć** – przykucnąć

czyrwóny – czerwony, **czyrwióny** *rzad.* – czerwony | 'czyrwóny jak trusiok' – czerwony jak indyk

Ć

ćmawy – ciemny, przyciemniany, **ćmawe** – przyciemniane, np. szkło | <czes. tmavý>

ćmić *frekw.* – palić papierosy: *Starzik ćmili cygaretle jedyn za drugim, wiela wlezie.* | 'w głowie mi sie ćmi' – mam zawroty głowy

ćmić sie – zmierzchać: *Wczas sie zećmiło, nie dziwota, już pół listopada.*

ćwiercina – ćwierć, ćwiartka

ćwiynczeć – przeżuwać, u krów

D

dać pozór – uważać, mieć baczenie, **dej pozór!** – uważaj! |<por. czes. dát pozor>

dać se pedzieć – pozwolić się przekonać

dać sie do rzeczy – włączyć do dyskusji, zabrać głos, odezwać się: *Starzik wszystkich piykanie wypostóchoł, nim doł sie do rzeczy.* |<por. czes. dát se do řeči>

dali, dalij – dalej

darmo – 1. darmo 2. niepotrzebnie, nadaremnie |'po darmu' – nadaremnie

darmo-larmo – niepotrzebny ten cały krzyk

darybok, darebok – leń

darymny futer – daremna fatyga, daremne zabieganie w jakiejś sprawie

dej pokój! – daj sobie spokój: *Dejcie pokój biydzie, aż ji wiyncyj bydzie.* [BZ] |'dejcie (ludzie) pokój' – ludzie, uspokójcie się |<por. czes. dej pokoj!>

deka – 1. strop 2. koc |<niem. Decke>

deliny – deski podłogowe, kłody

delować – kłaść podłogę

delówka – podłoga drewniana: *W tancbudzie, na delówce, to było zwyrtani!*

delszy – dłuższy |<czes. delší>

deszczka – deseczka

dgokać – gdakać

diasek, diosek, deboł – diabeł, złe лихо: *Do dioska kandego, co za pogoda!* |'jak diasi' – bardzo; 'diosek go (tam) wiy' – лихо go wie; 'kigo diaska' – do diaska jakiegoś |<starop. diasek – diabeł>

diobelny – okropny, „diabelski”

diobeł, dioboł, deboł – diabeł |'dioboł sie żyni' – gdy silny wiatr: *Wiatrzisko taki, że chyba dioboł sie żyni.* |'mosz, dioble, roraty' – doigrałeś się, masz teraz zapłatę

diobli gruszki – głóg

diosecznik, stodiosecznik – przezwiska w czasie kłótni: *Ty giździe dioselski, ty diosku stodioseczny!*

dioselski, diosecki – diabelski

diosi – diabli |'by to diosi wziyni'! ; 'ka jacy diosi' – kto tylko, niepożądany; 'ki diosi' – co za diasek; 'diosi go wiedzóm' – diabli go wiedzą

dłażka rzad. – podłoga drewniana

dłubaczka – praca pochłaniająca dużo czasu: *Procno to była robota, sama dłubaczka, a pyłaczka.*

dochodzić sie – kłócić, spierać: *Przestón sie dochodzić, bo i tak ni mosz racji.*

dochtór *dawn.* – doktor

dociyrny – natrętny: *Nie być zaś taki dociyrny, bo i tak nie dostaniesz.* | <czes. dotěrný>

do dóm – do domu

do luftu – do niczego: *Do luftu z takim robotóm!* | <niem. Luft – powietrze>

do mola – na oścież: *Dźwyrzi były aże do mola rozwarte.* | ‘do mola wszystko poroztwiyrane’

do nula – do zera, przegrać do zera | <niem. Null – zero>

do płaczu idzie – zbiera się na płacz | ‘do płaczu mu idzie’

do pola – na dwór, na pole: *Wyciep tego kocura do pola, przeca go myszy zjedzóm, jak fórt bydzie społ.*

do widna – do świtu: *Goście przisiedzieli do widna.*

do wiyńca nogi – krzywe nogi

dobrojać – dokazywać, znęcać się, poniewierać: *Dobrojoł z babóm wiewa wlezie, chachar jedyn.*

dochtór – doktor

dociyrny – natrętny: *Nie być zaś taki dociyrny, bo i tak nie dostaniesz.*

doczkać – doczekać: *Doczkałach sie przeca wnuka., na doczkaniu* – na poczekaniu: *Szewiec zrychtował nóm bóty na doczkaniu.*

dodziubować – dokuczać: *Przestón mu dodziubować, bo sóm dostaniesz w dziub!*

dojdziońe – dojrzałe: *Dule już były piyknie dojdziońe.*

dojynte, mieć dojynte – 1. nie nadażać z pracą 2. być w opałach

dokuczny – dokuczliwy

domarasić – dobrudzić: *Aleście mi te izbe domarasili, ani za tydziyń jóm nie osnożym.* | <niem. Morast, ches. marast – błoto>

dopalować – dokuczać, dogadywać: *Przestóńcie se chłopcy dopalować, po jednym i do roboty!*

dopiyrz – dopiero

dopod – złapał, dopadł

dopofedni – przedpołudnie | <por. ches. dopedne>

doprowdy – na prawdę, zaprawdy: *Doprowdy ci powiym, że ś niego kqsek rwota.*

dornik rzad. – darń; **pod dornikym rzad.** – pod ziemią: *Skoro sie borok naszeł pod dornikym.* (rychło zmarł)

dorta – tort: *Nieźle sie namaszkiecili na tej gościnie, cwibaki, buchty, sztrudle i dorty, czego by jyny dusza nie zapragła.* | <por. niem. Torte, ches. dort>

dosmyczyć – dowlec, dociągnąć: *Ledwo sie borok do chałpy dosmyczył, tak go baraby sponiewiyrali.*

dosrać – dokuczyć

dostać – 1. być zbitym | ‘dostać na pukiel’ – złapać na garb, być zbity 2. zostać zabitym | ‘dostoł na spaniu’ – został zabity uderzeniem w skroń 3. kupić coś, zdobyć towar | ‘nie było tego ku dostaniu’ – coś było nieosiągalne

dostać chłopca – wyjść za mąż | ‘dostać chłopca’ – trafić na jakiegoś, trafił się jakiś

dostać do głowy – zwariować | ‘dostać coś do głowy’ – przejąć się, aż popaść w chorobę

dostać strachu – przestraszyć się | ‘dostać strachu’; ‘dostać stracha’

doszkubki – zakończenie darcia pierza, u siedloków połączone z zabawą: *Bez muzyki ni mógło być doszkubków u hónorowych siedloków.*

dozdzić – dojrzeć

dożgować – dokuczać, prowokować

dożyrać – dokuczać, denerwować

dóma, w dóma – w domu: *Dzisiaj wszyscy bydom dóma.*

dómbek – chryzantema: *Nasnosili latosi dómbków na kierchów, bydzie zaś piyknie na Wszystkich Świętych.*

dóndrać – marudzić

dónga – tęcza: *Dziwcie sie dziecka, jak dónga wode pije!* | <por. czes. duha>

drabiniok – wóz drabiniasty

drajfuz – trójnóg, kopyto szewskie | <niem. Dreifuß>

drałować – iść bardzo szybko | <starop. drała – szybki krok>

drancze – listwy na dach pod dachówki

drapko, drapym, na drap – szybko: *Schowejmy sie drapym za drzewo, żeby nas gojny nie wynuchtoł.*

dratwia – dratwa, mocna nić szewska

drepsić – dreptać, iść wolnym krokiem: *Drepsił, drepsił, aż dodrepsił.* | ‘drepsić jak ze sraczkóm’

drobniok, drobnioczek – drobny pieniądz, drobna moneta

drogszy – droższy

dróciorz – druciarz, drutował, nitował naczynia, wykonywał drobne naprawy

drugi ojciec – ojczym

družka – weselna druhna

drzewianny – drewniany

drzewiónka – lichy dom drewniany

drzik – urwis; *pierw.* hycel łapiący psy i zwierzęta, również aby zedrzeć (drzik) futro

drzimać – drzemać

drzisnąć – „puścić bąka”

drzystać – żartować

drzistek – mały człowiek

drzistok, drzistón – żartowniś, kawalarz; **drzistula** – plotkara

drzistu–chlustu – opowiadanie głupstw, mówienie bez sensu

drzizga – drzazga

ducek – 1. człowiek niski, zarazem korpulentny 2. *mit.* złośliwy karzeł: *Micheche, jako mały ducek siodoł na zydelku i rozprawioł z czarodziejóm na różne dioseczne tematy.* [ZN_D] | <mit. śląsk. demoniczny złośliwy karzeł, skrzoł>

duchać – dmuchać

dudławy – spróchniały, dziurawy: *Nad krzipopkóm rosły dudławe wiyrzby.*

dudrać – zrzedzić; **dudrawy** – gderliwy; **dudrok** – gbur, zręda

duldać – pić, tykać

- dule** – odmiana dużych słodkich gruszek
- duperszwance** – głupoty, bzdury | <dupa + niem. Schwanz – ogon>
- durch** – całkiem | <niem. durch>
- dusza pokutujónco** – wałęsająca się, błędząca dusza, która nie trafiła do nieba <mit. słow., starop. – dusza pokutująca>
- duszyczki** – dusze przyjazne, opiekuńcze | <mit. słow. – dobre dusze opiekuńcze>
- dwacet rzad.** – dwadzieścia | <czes. dvacet> **dwajścia** – dwadzieścia
- dwiesta** – dwieście
- dycha** daw. – astma: *Starzika na staroś mocka tropiła dycha.*
- dycki** – ciągle, zawsze: *Dycki mi sie przypómino nasza niebogo starka.* | <czes. vždy(cy) – zawsze>
- dyć, nadyć** – przecież: *Dyć my przeca już o tym rozprawiali.*
- dynczyć rzad.** – męczyć, nudzić: *Przestón mie już dynczyć fórt tym samym, innych rzeczy na świecie ni ma?* | 'dynczyć jak mora' – męczyć jak z mora
- dynstować** – dusić mięso „na ogniu” | <niem. dünsten>
- dyrdać** – iść prędko
- dyrdol** – potoczna nazwa warkocza panieńskiego
- dziadować** – chorować przewlekle
- działać masło** – robić masło
- dzidzi** – *dziec.* – dziecko
- dziecka** – dzieci
- dziejzina** – wioska | <moraw. dědina – od: dziedziczna posiadłość>
- dziepro** – dopiero
- dzierzeń** – trzymać; **wydzierzeń, zdzierzeń** – wytrzymać: *Nie wydzierzoł wiyncyj i polecioł ku ni, tak mu było teskno.* | <por. czes. držet, vydržet>
- dziód** – *pogardl.* dziad | 'ty dziadu (dziadzie) jedyn', 'by cie dziadzi wziyni'
- dziół** – część pola, łan [JW]
- dziółcha** – dziewczyna, panna; **dziółuszka, dziółszka** – panienka
- dzisio, dziśka** – dziś
- dzisz!** – widzisz!
- Dziszek rzad., Ziszek rzad., Dzidek rzad.** – lokalne imię utopca: *Na Żebraczy przy Białce, siedziół we wyrzbinach utopiec, moczół szłapy we wodzie i czatowoł, a mianowali go tukej Dzidek.* [KG] | <mit. słow., mit. śląsk. – imię utopca>
- dziubać** – 1. dziobać 2. kłuć
- dziubnyć** – 1. zjeść odrobinę, spróbować: *Podziuboł i niechoł.* 2. *przen.* zacząć pracę i nie skończyć
- dziwać sie** – patrzeć się: *Mama, kura sie na mie krziwo podziwała!* [ZN] <por. czes. dívát se>
- dziwoczyć** – zdziwiać, wydziwiać, wyprawiać głupstwa, szaleć
- dziwoki, dziwoko** – dziwak, dziwaczka, cudak, cudaczka: *Ta dziółcha była kapke dziwoko.*
- dziywa** – pannica
- dziywka** dawn. – 1. panna 2. służąca | <por. czes. dívka>

dźwiyrka *zdrob.* – drzwiczki <por. czes. dvířka>

dźwiyrzi, dźwiyrze – drzwi |<por. czes. dveře>

E

eczepecze, heczepecze – owoc dzikiej róży

egzeczyrok – plac ćwiczeń wojskowych |<niem. exerzieren – ćwiczyć (wojskowo)>

eli – czy |<starop., starosłow.>

erb, erbowizna, herbowizna – 1. spadek, dostać w erbie, dostać herbowizne: *Młodzi dostali po ojcach bogatóm herbowizne.* 2. – spuścizna: *Herbowołech po was te przepiyknóm zymie* [JW.] |<niem. Erbe – spadek>

europlan – samolot |<przekoszt. aeroplan>

F

fachel – wiatrak, ramiona wiatraku: *Wielki fachel kręcił sie spokojnie, ale w połednie jakby w niego diobał wstępował, zacynoł dziknyć, zwyrtło sie na prawo i lewo (...)* [ZN_O] |<niem.

fächeln – poruszać się w powietrzu>

facka – policzek; **fackać** – policzkować |<czes. facka, fackovat> |'kupić za facke' – kupić coś za półdarmo, okazjnie

faflać *frekw.* – bełkotać

fajczyć – palić; **wyfajczyć, sfajczyć** – spalić: *Przez te burze cało chałpa sómsiadowi sie sfajczyła.* |<por. słowac. fajčiť>

fajerdepo – strażnica ogniowa |<niem. Feuer + Depot>

fajerka – ognisko |<niem. Feuer – ogień>

fajermón – strażak: *Fajermóny to chłopi z opowogóm i hónorowi, a na muzyce piyrsi do tańcowanio, nawet swojóm kapele majóm.* |<niem. Feuer + Mann>

fajerszpryca – sikawka strażacka |<niem. Feuer + Spritze>

fajtnyć – wywrócić się

fałesznik – fałszywiec, obłudnik |<czes. falešník>

familok – dom wielorodzinny dla górników |<łac. familia, niem. Familie – rodzina>

fana, fanka – flaga, chorągiewka |<niem. Fahne>

fanta – natura człowieka: *Jak juź tam trefisz, bo fante mosz kroatóm, tóz nie zapómni choć za nas porzykać!* [ZN_Z]

fanzolić – mówić od rzeczy |'fanzolić trzi po trzi' |<niem. faseln>

farbiczki – chabry, bławatki

farbisty – barwny, kolorowy

farbka – farba, zwłaszcza do barwienia tkanin, **farbić** – farbować, **farbióne** – barwione |<niem. Farbe>

farorz – ksiądz proboszcz |<niem. Pfarrer, por. czes. farář>

farorziczek *pieszcz.* – ksiądz proboszcz

farón – pieron (przekleństwo); **farónski** – pieroński

- fasować** – otrzymywać; **zafasować** – zarobić, odebrać; **nafasować** – zrobić ponad plan, normę |<niem. fassen, czes. fasovat, nafasovat>
- fazan** *rzad.* – bażant |<niem. Fasan>
- fazol, fazel, fazeli** – fasola
- fela** – belka |<niem. Pfeiler>
- felszmida** – kowalskie palenisko z miechem do dmuchania powietrza: *Palynisko żarzyło się bezustannym ogniem, a pomocnik dymał do niego wielkóm ferszmidóm.* [ZN_R] |<niem. Feldschmiede>
- fertyk** – koniec, zakończenie czegoś |<niem. fertig>
- fest** – mocno, silnie |<niem. fest>
- feszak** *rzad.* – elegant |< czes. fešák, por. niem. fesch – przystojny>
- feszter** – leśniczy |<niem. Förster>
- fet** – smalec, tłuszcz |<niem. Fett>
- fidrygały** – różności, drobiazgi
- figlajzy** – wszy |<niem. Filzläuse>
- figołusz** – wesołek, rozrabiaka, ktoś kto dokazuje, wygłupia się, komediant
- fila** – nadzienie do krupnioków, ciast; **filować, nafilować** – napełniać filem: *Przi zbijaczcze wyrobiali krupnioki, do strzew filowali gardawe i warzili na blasze we waszkuchyni.* |<niem. füllen>
- filip w głowie** – pomysłuńek |'mieć filipa w głowie'
- flinknyć** *rzad.* – uderzyć, kopnąć
- fluchcić, wyfluchcić** *rzad.* – przeklinać, psioczyć, besztać, zbesztać |<niem. fluchen>
- fojt** – wójt: *Obrali za fojta chłopa roztrzonego, bydzie ś niego na dziedzinie dobry gospodarz.* |'paradno jak fojtowa kobyła na odpust' |<niem. Vogt>
- formetla** *frekw.* – atrapa kołnierza ze sztywnego materiału
- forskać** – prychać, parskać
- forsz** – belka |<niem. Pfosten, por. czes. fošna>
- forymnie** – dużo, pełno
- foter, foterek, fotrowie** – ojciec, ojczulek, rodzice: *Zapytejcie foterka, czy wóm do zwole jechać do miasta.* |<niem. Vater>
- fónsok, wónsok** – postrzał w krzyżach: *Chycił mie fónsok w krzyżach.*
- fórmón** – furman |<niem. Fuhre + Mann>
- fórt** – ciągle, wciąż | 'fórt naokoło' – bez końca |<niem. fort, czes. furt>
- frajer** – udawany bohater, as, zgrywus |'fajera strugać' – robić z siebie bohatera |<niem. Freier – zalotnik>
- frechowny** – bezczelny |<niem. frech>
- frela, frelka** – panna |<niem. Fräulein>
- fuczeć** – sapać
- fujać** – wiać, dmuchać: *W zimie nafujało moc śniega, a przed chałpami porobiły sie telki zomiynty, że nijak nie było sie przekorpać do dóm.*
- fukać, fuknyć** – dmuchać, dmuchnąć |<moraw. fukat, czes. foukat – dmuchać>

fulać – zmyślać, opowiadać bzdury

fulok – żartowniś

fultać sie, nafultać – brudzić się, nabrudzić

fungować, zafungowało – działać, zadziało, spasowało: *Chłopi cały dzień reperowali burdak, nagrowali ś nim wiela wlazło, aże w końcu zafungowało.* | <niem. fungieren, czes. fungovat>

furgać – fruwać, latać

fusaty – wąsaty

fusbal – piłka nożna | <niem. Fussball >

fusy, fusek – wąsy, wąsik, miot fuska – *Miot czornego fuska.* [AK]

futra – futryna | 'prać głowóm do futer' – bić głową o mur, bezskutecznie

futro – karma dla zwierząt, **futrować** – karmić | <niem. füttern>

fuzekle – skarpety | <niem. Fuss + Socken>

fyrłać, fyrtać – mieszać, klócić

fyrniok – 1. gęba | 'dostać po fyrnioku' – dostać po gębie 2. nos | <czes. frňák>

fyrтім–pyrtтім *żartob. – czasownik* – kręć | 'Fyrтім–pyrtтім, jo sie zwyrtтім'.

fyrтum–pyrtum – bylejaki pojazd, np. tragacz: *Utopiec pożyczoł od Francki fyrтum–pyrtum.* [ZN_O]

fyrту–pyrtu – zrobienie czegoś na trzask–prask, bez namysłu

G

gabać – 1. trącać, dotykać, poruszać 2. *przen.* zaczepiać, napastować: *Przestóń już na nióm gabać.* 3. zerkać, mieć na uwadze, dozorować: *Idym na chwile do sómsiadki, gabnij mi na synka.* | 'ani palcym nie gabnył, taki lyn' – leń nie ruszył nawet palcem; 'ani nogóm nie gabnył' – ani nogą nie poruszył, umarł nagle | <starop. gabać>

gadówka – grzyb trujący

gajdować, gajdkować – brnąć wozem w błocie, nie móc wyjechać

galan – zalotnik, narzeczony, **galanka** – zalotnica, narzeczona, **galaneczka ekspresyw.**,

galaniyni – narzeczeństwo | <niem. Galan; hiszp. galano – odświętnie ubrany>

galaty, galoty – spodnie, również w męskim stroju cieszyńskim, **galaciska ekspresyw.**

| 'dostać po galotach' – dostać lanie; 'mieć (strachu) pełne galaty' – być przestraszony | <por. czes. kalhoty>

galónka, lymka – obszycie dołu spódnicy w stroju cieszyńskim (oblamowanie, lamówka, lymka) w postaci błyszczącej taśmy z jedwabiu lub tafty, najczęściej koloru modrego, ciemno niebieskiego, fioletowego lub rzadziej zielonego, czasem dwustronne

gałgan, gałgón – nieposłusznik | <starop. gałgan>

gałuszka – kluska z mąki, rzadziej z ziemniaków | <por. słowac. haluška>

gana – wada, coś nieładnego w urodzie lub zachowaniu, w przeczeniu: *Ni ma gany tej dziolsze, ni można nic pedzieć.* | 'ni ma synkowi gany' – chłopak bez wad | <starop. gana>

ganc – całkiem | <niem. ganz>

- gańba** – wstyd: *Ni ma ci gańba z takim synkiem zolycić?* | ‘je mi gańba’ – wstyd mi; | ‘nażrać sie gańby’ – najeść się wstydu <starop.>
- gardawa** – kaszanka do nadzienia jelit w krupniokach
- garus** – bałagan w kuchni?; **garusić** – bałaganić
- gazda** – gospodarz | <węg. gazda>
- gąsie** – gąsiątko
- gelynder** – poręcz, balustrada: *We szkole, po gelyndrze, to sie dziepro sżyżdżało!* | <niem. Geländer>
- gepel** – kierat: *Do dyszla w geplu wiążało sie kónia, abo woła, baji krowe i poganiało, żeby napędzoł maszyne.* | <niem. Göpel>
- geszefciorz** – handlarz, handlowiec, kupiec | <niem. Geschäft>
- gewichta** – ciężarki, obciążniki do wagi | <niem. Gewicht>
- gęsi pympek** – stokrotka: *Nad Bajerkóm rosły „roztomaite kwiotki i ziela, strzapoczki, kamelki, mlycze, gęsi pypmki, żabi oczka, (...) i wiela jeszcze inkszych.* [ZN_Z]
- gibać sie** – chwiać | <starop.>
- gibas** – młodzieniec rosły i silny, lecz leniwy
- gibczok** – rosły, dorodny, zwinnie młodzieniec
- gibel** – pokój na poddaszu z własnym zadaszeniem, rodzaj facjatki: *Chałpa z giblym, to był hónor dlo właściciela.* | <niem. Giebel>
- gibko, gibym** – szybko | ‘po gibku’ – na szybko
- gichać** – pryskać, lać: *W połednie gichnył siarónski deszcz.* | ‘gichnąć sobóm jak długi’ – przewrócić się na wznak, starop. gichać – lać
- giczale, giczoły** – nogi, kości nóg: *Giczale bolały niemiłosiernie, ale trzeja było drepsić dali.* | <por. czes. kyčel – biodro>
- gimpel** – gimnazjum przedwojenne: *W Czechowicach–Dziedzicach za nejzocniejszóm szkole uchodził gimpel.* | <czes. gimpl>
- giyrziny** – żużel po spaleniu węgla
- gizd** – 1. maluch, łobuz 2. karłowaty demon [BAP], [ZN]; **gizdula** – łobuzica | <mit. śląsk., por. starop. gid – brud>
- gladiole** – mieczyki, nazwa kwiatów | <łac. gladiolus>
- glajcha** – zakończenie i wyrównanie poziomu budowy domu, połączone z postawieniem goika, tj. wiechy | <niem. gleich – równy>
- glajzy** – szyny kolejowe | <niem. Gleise>
- glancować** – polerować | <niem. glänzen>
- glancpapiór, glaspapiór** – papier ścierny | <niem. Glanzpapier>
- glejta** – powłoka garnka, emalia: *Nie ciepej tak gorami, bo glejta sie odbije.* | <niem. Glätte>
- glista frekw.** – dżdżownica
- globin** – pasta do butów, nazwa od producenta past Globin
- gluza** – wrzód na skórze, torbiel | <por. czes. hlíza>
- głowiczka** – główeczka: *„Głowiczka mnie zabolala, oczkam sobie wyplakala na cały tydzień.”* (słowa piosenki ludowej) | <por. czes. hlavička>

głowocz – kijanka

głód mieć – być głodnym: *Móm taki głód, ażech talyrz wylizoł.* |'mieć głód' |<por. czes. mít hlad>

gniłka – gatunek gruszki wczesnie gnijącej od środka owocu |'mięki jak gniłka' – coś bardzo miękkiego

gnotek – gnat, pieniek do rąbania: *Przed niedzielóm kokot trefioł na gnotek.*

godać – mówić gwarą: *Po jakimu to godocie, bo was nie rozumiym?* |'po jakimu' – jakim językiem, mową?

godka – 1. mowa 2. opowieść 3. plotka: *Puścili godke, żedarmo kielbasóm dzielóm.*

Gody – święta Bożego Narodzenia; Godni Święta: *Nejszumniejsze w roku tóż mómy Godni Święta.*

gojik, gojiczek – drzewko, choinka: *„Gojiczek zielóny, piyknie przistrojóny, a na tym gojiczku malowane wajca...”* (fragm. przyśpiewki ludowej)

goj – zagajnik, las

gojny – gajowy, leśniczy |<por. czes. hajný>

gołysz – wyrzeźbiona część lasu pod uprawy lub założenie osady |<starop. goły, ogołocony; liczne pozostałości w nazwach terenowych: Goleszów, Gołysz, Golasowice, Holasowice i w nazwisku Gołyszny>

gor – 1. tym bardziej, zwłaszcza |'gor teraz' – tym bardziej w dzisiejszych czasach |<niem. gar> 2. upał |<por. czes. horký – gorący>

gora, gory – góra, góry: *Na gorach jeszcze leży śniyg.*

gorczek – garnuszek, kubek

gorol, gorolka – góral, góralka: *Gorol z gorolkóm sóm piyknóm porkóm.* |'twardy jak gorol'; 'uparty jak gorol'

gorski, gorki – gorzki, również w przenośni: *To była gorsko zapłata.*

gorsteczki – garści, rączki, dłonie dziecięce

gospodzki – właściciel gospody |<por. czes. hospodský>

gowiedniki, gowiydź – zwierzęta domowe hodowlane

gón – polowanie |<por. czes. hon>

gónzewki - metalowe ogniwa w zapinkach do przewlekania spinającego łańcuszka w żywotku stroju śląskiego

góra – strych: *Po wymłócyniu, chłopi wyniysli we miechach całe obili na góre i wysuli do sypanio.*

gradobiczek – mniejszy dzwon kościelny używany dla odganiania, rozganiania gradu, burz, piorunów; por. **kónajączek** – ten sam dzwon w innej funkcji: *Jeśli kieryś zemrzył, tóż mu zadzwónili kónajączkym, kiery sie zdało nie szczyrkoł, a płakoł.*

grady – temperatura, gorączka |'mieć grady' – mieć gorączkę |<niem. Grad – stopień>

grajfny – zręczny, zwinny, zgrabny |<niem. greifen – chwytać>

grajfnyć – ukraść

grejcar, grej Cary, graj Cary – pieniądz |<niem. Kreuzer – rodzaj monety>

grobel – grobla

grodza – odgrodzone miejsce na warzywa, ziemniaki
grotek – naczynie drewniane wykorzystywane do kąpieli dzieci
grómotrzask – roślina sadzona w naczyniu na dachu, mająca chronić przed piorunami
gróndelok – prostak, nieokrzesaniec |<niem. Grund – rola, ziemia, *przen.* wieśniak>
grónt – pole, duże gospodarstwo: *Siedlok siedzioł na wielkim gróncie. Wzióń se dziołtche z gruntu i stoł sie bogaty.* | 'być z gróntu' – być z gospodarstwa, bogatym z domu |<niem. Grund>
gróń – wzgórze, góra
gruba – kopalnia, dół na warzywa |<niem. Grube>
gruchać – 1. hałasować, stukać 2. wybuchać: *Za niedługi czas zaś gruchła wojna.* 3. gruchnąć – upaść 4. wypić kielicha | 'gruchnąć po jednym'
grudza – piwniczka, schowek na ziemniaki, zwykle pod podłogą kuchni
gruszpónek – bukszpan
gryf – 1. zgrabność 2. spryt: *Tyn chłop, tóz mioł gryf do roboty.* | 'mieć gryf, grafkę, mieć knif' – posiadać zdolność, umiejętność, spryt |<niem. Griff>
gryfny – zgrabny
gryzek – grysik, kasza pszenna: *Dziecka tóz zawsze majóm rade gryzek, bo do niego cukru i śmietónki nie żałujóm.* |<niem. Griess>
grzebyczki – przyprawa z goździków |<czes. hřebíčky>
gumno – klepisko
guniok – gumiak, gumowy but
gwantować – na siłę otwierać, wyważać: *Dźwiryzi sie zatrzały, że ich trzeja było gwantować.*
gwózek – gwoździk
gymba – gęba; **gymbować** – pyskować
gzuć – biec, jechać szybko

H

haba, habuś dziec. – chleb
hacka – kobieca, dużych rozmiarów, ciepła narzuta na plecy i głowę na jesień i zimę
hadra – 1. szmata 2. bylejakie ubranie: *Wciepni tam na sie bylejakóm hadre, do roboty nic lepszego nie trzeja.* 3. przydomek |<czes. hadra – szmata>
haferfloki rzad. – owsianka |<niem. Haferflocken>
haja – 1. chmura deszczowa lub burzowa, 2. awantura
hajdamasz – głośna zabawa, zamieszanie |<kozac. hajdamak>
hajer – 1. hardy robotnik; 2. górnik |<niem. Hauer>
hakować – bronować ciężkimi bronami |<niem. hacken>
halać dziec. – głąskać
halka wenecka – delikatna, zwykle jedwabna halka, koszula w stroju cieszyńskim
hamernia – kuźnia; **hamer** – kowal: *Natóz tymu kowolowi dali robote w podziymnej hamerni, kaj podkuwoł kónie, naprawioł wozy, reperowoł zbroje.* [ZN_R] |<niem. Hammer>
handlyrz – handlarz, sprzedawca; **handlyrka** – przekupka, sprzedawczyni

handryczyć – handlować |'handryczyć, jak Żyd szkucinami'; **handryczyć się** – męczyć się z kimś

hantasza – torebka damska: *Wciepnij kiery grosz i sznuptychle do hantasze i jady my.* |<niem. Hand + Tasche>

hantuch, hańtuch – ręcznik |<niem. Handtuch>

Hanys – Górnolązak |<od imienia Hans>

hań downi – dawno temu

hańdowny człowiek – staromodny, zacofany

haptok, brać do haptoku – wziąć kogoś w obroty *przen.* [HP] |<czes. hapták, przeksz. niem. habt Acht! – baczność!>

harezst – areszt, więzienie, **harezstant** – więzień |<por. czes. dawn. herešt>

hasi – śmieci, popiół |<niem. Asche – popiół>

hasiok – śmietnik, popielnik

haw, haw a sam – tutaj, do mnie, ku mnie, tu i z powrotem: *Łazisz, pakarzo, haw, a sam, roboty nie przibywo, a kilometry lecóm!*

hawiyrnia – kopalnia; **hawiyrz** – górnik: *Kiesi co drugi chłop, jak ni mioł pola, był hawiyrz.* |<niem. hauen – kopać, Hauer – górnik>

hawiyrski cug – pociąg z Dziedzic do Karwiny dowożący górników

haziel – wychodek |<niem. austr. Häusl – domek, tu: latryna; por. czes. wulg. hajzl>

hebama – akuszerka, położna: *Tekla już była na rosuciu, tóż gibko trzeja było skozać po hebame.* |<niem. Hebamme>

heczeć dziec. – gaworzyć

heftnyć – tymczasowo zszyć, przyspawać |<niem. haften – trzymać się>

hej ruk! – zawołanie przy pracy, aby coś zrobić razem |<niem. Ruck>

heklować – szydełkować |<niem. häkeln>

heksa – czarownica |<niem. Hexe> |<mit. śląsk. – jędza>

hepa – wielka dziewczyna: *Długi czas była ś ni marno ulęgołka, a terozki sie dziwcie, jako hepa!*

herbowizna, erbowizna – spadek, spuścizna |<niem. erben – dziedziczyć>

hercklekoty – palpitanje serca |<niem. Herzklopfen>

herody – popularne niegdyś przedstawienia w okresie Bożego Narodzenia

herski rzad. – dziarski, okazały

hetta! hoett! – w prawo, komenda woźnicy dla konia |<niem. hott, czes. hot – w prawo>

hipnyć – skoczyć; **hipkać** – skakać

hned, hneda – wnet |<czes. hneda>

hoczki – metalowe zapinki w żywotku stroju cieszyńskiego do spinania obu jego połów

hok – pogrzebacz |<niem. Haken>

hoki – ciężkie brony

hoklić – kłócić [HP]

holcplac – skład drewna, plac |<niem. Holz + Plaz>

holof – hałas, harmider; **holofić** – hałasować; **holofiyni** – hałasowanie

hołdy–bołdy – 1. nierówności 2. *pot.* gwara niemieckich osadników

hornodle, hernadle – spinki, szpile do spinania włosów w czepie (czubku, kujonie) pod czepcem stroju cieszyńskiego

hosz, hós, hosza, hósza, hosza he – zawołanie przy odganianiu kur

hosztalina – bardzo wysoka dziewczyna |<*niem.* hoch – wysoki + Stab – kij>

howado – 1. bydlę, duże zwierzę, bestia 2. bestia, potwór |<*czes.* hovado> |<*mit. słow., mit. śląsk.* – bydlę, bestya, potwór>

howado pół kónia |<*mit. śląsk.* bestia pół kobieta, pół koń [HP]>

howięzina – mięso wołowe |<*czes.* hovězí> <*por.* howado – bydlę, gowiednik, gowiydź>

hócić – 1. hałasować, wydawać nieprzyjemne dźwięki, komentować | ‘hócić kómuś za uszami’; ‘przestón mi (zaś) hócić za uszami’; ‘przestón mi hócić przez uszy’ 2. boleć głowa | ‘hóczy mi w łebku’ – boli mnie głowa

hók, hóczy – huk, huczy: *Wylecioł z gospody z hókym.*

hóla – kij, tyka |<*czes.* hůl>

hólać – kołysać

hóncfot – drań |<*niem.* Hundsfott>

hónor – honor: *Ś ni była fest hónorno baba.*

hónym – szybko |<*czes.* honem>

hópkać – skakać |<*czes.* hopkat>

hróm – 1. *pierw.* grom. 2. pieron | ‘do hróma kandego’; ‘do hróma jasnego’; ‘jak jasny hróm’ |<*czes.* hrom – grom>

hrómszczok *ekspresyw.*; **hrómski** – pieroński

hrómsko – dużo: *Hrómsko mi tego drzewa naprzywozili.*

hróza – groza, rety, trwoga: *Hróza, jaki to były szpatne czasy!* |<*czes.* hrůza> *por. starop., ogólnosłow.* groza>

hufnol – gwóźdź do podków końskich |<*niem.* Hufnagel>

husiać dziec. – huścić, kolebać, piastować

hybać – biec w podskokach: *Hybej gibuśko, może dogónisz ojca.* |<*por. czes., słowac.* hybaj!>

hyc – gorąc, upał, żar |<*niem.* Hitze – żar>

hymbołki *rzad.* – drobne przedmioty

hyrpa – jędza, czarownica

hyrtón – gardło, krtań: *Chycili go za hyrtón i wyciepli do pola, bo nie było ś nim rady.* |<*por. czes.* hrtan>

I

imać roboty *frekw.* – podejmować pracy | ‘imoł sie każdej roboty’: *Roboty sie żodnej nie boł i wszyckigo imoł na siedlokowych gruntach.* [ZN_Z] |<*starop., ogólnosłow.*>

imiynisko – przydomek, przezwisko

inaczy, inacyl – inaczej

inakszy, inszy, inkszy – inny: *Ty już bodej inakszo nie bydziesz.*

irere rzad. – strach na dzieci, diabeł?: *Jak bydziesz spórny, to cie irere sebiere!* |<mit. śląsk., – strach>

isto, jisto – zapewne, istotnie |<czes. jistě, słowac. isto>

izbeczka – izdebka

J

ja – tak *partykuła twierdząca: Czy bydziesz dzisio dóma? Ja, bydym cały dziyń.* |<niem. ja>

jadwiżki – astry

jakisik, jakisikej – jakiś

jakla, jakliczka – rodzja eleganckiego żakietu wyjściowego w stroju cieszyńskim |<niem.

Jacke>

jakosik, jakosikej – 1. jakaś 2. jakoś

jargać sie – złościć się |<starop.>

jasiyń – jesion

jaszceć – jazgotać

jaszczek – 1. jazgotliwy pies 2. głośne dziecko

jedbow – jedwab, **jedbowny** – jedwabny

jednako stary – rówieśnik |‘byli jednako starzi’ – byli rówieśnikami

jedzok, dobry jedzok – jedzący dużo i z apetytem; **kiepski jedzok** – niejadek

jegła – igła

jeji – jej

jerón – pieron; **jeróna** – pierona: *Jeróna kandego, co za miechorz, porke króli mi ukrod!*

|<wariant słowa ‘pierón’; starop. perun>

jeróneczku, jerómeczku ekspresyw. – pieronie

jezderkusie, jezderyjo, jezderyno! – o rety!

ji – jej

jo – ja

joch – jam: *Joch je ta uratowano wasza cera...*

jodło – jedzenie, jadło, pożywienie

jóniczek – robaczek świętojański: *Jak już jóniczki zaczynajóm lotać, tóz pewne, że prziszło lato.*

judoszowe talary, judoszowe srybniki – miesięcznica, nazwa rośliny

jurziczek – język: *Jurziczki sóm kapke większe od jaskótek i całe czorne, a tak to cołkym na sie podane.*

jydbownica – szatka, chusta jedwabna na głowę w stroju cieszyńskim

Jyndrys–Maryna! – O rety!

jyny – jeno, tylko

K

ka, kaj, ka jyny – gdzie, dokąd; gdzie tylko

kabot – kapota, kurtka, marynarka; |<obecne w wielu językach, z perskiego qabâ>

- kabotek** – koszula, bluzka, koloru białego, wyszywana, zdobiona, z bufiastymi rękawami do łokcia, ważny element stroju cieszyńskiego
- kachlok** – piec kaflowy: *Dziecka nie odchodziły od kachloka, bo naszła straszno zima.* |<niem. Kachelofen>
- kafer** –kamfora |<niem. Kampfer>
- kajet** *frekw.* – zeszyt |<fr. cahier>
- kajfas, kalfas** – skrzynia na maltę, zaprawę murarską |<niem. Kalkfass>
- kakać, kaku** *dziec.* – „robić kupę” |’mieć pokakane’ – stracić u kogoś zaufanie |<czes. kakat>
- kaleruba** – kalarepa
- kalić** – mącić |<starop., por. ches. kalit>
- kalny** – mętny, brudny |<starop., por. ches. kalný>
- kalwota** – mętna woda: *Po burzy Młynków płynęła sama kalwota.* |<starop. kalić>
- kamelki** – rumianek |<niem. Kamille>
- kamerlik** – komórka, magazyn: *Wciepli to kasik do kamerlika i ni ma jak tego nąś.* |<niem. Kammer>
- kamizol, kamizola** - męska górna część stroju cieszyńskiego, rodza marynarki, bluzy
- kamrat** – kolega; **kamracić** – przyjaźnić się: *Od małego sie kamracili, a potym rozjechali na wojne, tyn na wschód, tamtyn na zachód i oba tam zostali pod dornikym.* |<niem. Kamerad>
- kandy, kaj, ka, kandyż** – gdzie, dokąd |’jeja kandy’ – zdziwienie lub zachwyty
- kanoldy** – cukierki mleczne: *Kszefciorze powystawiali na odpust całe bloki imbiru, dzięgielowski miód, lukrowane piernikowe serca, pszczyński oblaty, wielki tytki z bómbónami, kopalnioki, szkloki, kanoldy, cukierki anyżowe i sztolwerki.* [ZN_Z] |<od marki Kanold>
- kapa** – przykrycie, nakrycie na łóżko itp. |<niem. Kappe>
- kapać** – 1. kapać np. deszcz 2. umierać, zdychać: *Łóńskiego roku kapły mi wszystkie trusie, do jednego.*
- kapanka** – lane ciasto
- kapelónek** – ksiądz wikary: *Dostali my latoś na parafie nowego, szykownego kapelónka.*
- kaper** – karp: *Kapry sie hodowało na wilijo we stowkach abo w padotach.* |<por. ches. kapr>
- kapineczke** – odrobinę
- kapka** – kropla |’ani kapki’ – ani trochę
- kapsa** – kieszeń |<czes. kapsa, łac. capsa>
- kapsiok** – pies mniaturka: *Zawsze my mieli przy chałpie wielkigo psa, a teraz takigo kapsioka.*
- karafiot** – kalafior |<por. niem. Karfiol>
- karazol, karyzol** – karuzela: *Nie było odpustu bez karyzola, a jak nie było sztrómu, tóż kręcili go samociąż.* |<niem. Karussell>
- karbacz, karwacz** – bat, różga rzemienna |<obecne w wielu językach, z tureckiego kırbaç>
- karbidka** – lampa górnicza na karbid, który w kopalni nie zapalał metanu
- kareł** – karzeł
- karlus** – młodzieniec, zuch |<niem. Kerl – facet>
- karować** – „ostro” jeździć, „piracić”; **karnyć sie** – przewieźć się |<niem. karren>
- kartoflónka** – zupa ziemniaczana |<niem. Kartoffel – ziemniak>

karwynczeć – użalać się na zdrowie, stękać na zdrowie: *Kierzi nejwiyncej karwynczóm, ci nejdlóżyj żyjóim.*

kary – taczki |<niem. Karre>

karzołek – karzełek, krasnal, małego wzrostu dyskretny mieszkaniec domu lub lasu |<mit. słow., mit. śląsk., starop. – karzełek, skrzat>

kasarnia – koszary |<niem. Kasserne>

kasik – gdzieś

kasikej – gdzieś, gdzieś tam

kastlik, kastliczek ekspresyw. – szafka |<niem. Kasten – skrzynia>

kastrol – rondel |<niem. Kasserolle, czes. kastrol>

kaszok – krupniok z kaszą, w dróżnieniu od żymloka filowanego bułką: *Krupnioki robili dwóch zortów, kaszoki z kaszóm i żymloki filowane zmielónóm żymtóm.*

katać tam, kaźby tam – gdzieżby tam

katezmus – katechizm

kawa zorkowo – kawa prawdziwa w postaci ziaren

kazalnica, kazatelnica – ambona w kościele: *Farorz wrzeszczoł z kazatelnicy na grzyszników, kierzi grzeszyli wiela wlezie.* |<czes. kazatelnice>

kąsek – kawałek; **kąszczyzek** – kawałeczek |<por. czes. kousek>

keta – łańcuch w rowerze, motocyklu itp. |<niem. Kette>

kibel – wiadro |<niem. Kübel>

kidać – 1. kapać, plamić, zupa, sosem itp. 2. *rzad.* kidać gnój, śnieg – rozrzucić, przerzucić

kidze – kida, pada

kie, kiejsi – kiedy, kiedyś

kiela, kielasi, pokiela, pokiyl – ile, wiele razy, po ile |<por. słowac. pokiał – o ile, jeśli>

kieluszek – kieliszek

kiełtać – kiwać, ruszać, np. ząb: *Kiełtoł sie kiełtoł, aże roz wypod.*

kiełzać, kielzać – ślizgać: *Dziecka, jak jyny chycił mróz, tóż zaroz kiełzali po padole, czasym na szlincugach, a kiery ni mioł, tóż nawet szurnył sie boso.* |<starop., por. czes. klouzat>

kierchow, kierchów, kiyrchow – cmentarz |<niem. Kirchhof>

kiery, kierysi(k), kiersosi(k) – który, któryś, któraś

kieryndy – któredy

kiesik, kiesi, kiesikej – kiedyś

kijónka – kij, pałka do prania bielizny

kinol zgrub. – nos

kipnyć – umrzeć, zdechnąć (zwierzę): *Kaczka mi kipta, musiała być nierychtyk.* |<niem. kippen – przewrócić>

kiszka – zsiadłe mleko: *Napijcie sie kiszki, samo zdrowi!*

kitka – udko |<por. czes. kýta>

kitkać sie – śmiać się w sposób delikatny, nieśmiały; kitkają się dzieci, kobiety

klachać – plotkować; **klachula** – plotkara: *Ze sómsiadki była straszno klachula, niczego nie utrzymała za zymbami.* |<niem. klatschen>

klamać, sklamnyć - drzemać uciąć drzemkę: *Przeklamot sie dwie godziny na ławie i poszeł robić swojóm robote.*

klamory – klamoty, różnorakie przedmioty, graty, rupiecie, narzędzia |<niem. Klamotten>

klapaty – człowiek z odstającymi uszami

klapsznita – kanapka złożona z dwóch kromek, z masłem, czasem także z serem lub wędliną |<niem. Klappe + Schnitte>

klepać – kłapać, dużo mówić: *Przestón tela klepać!*

klepać na cały pysk – mówić zbyt głośno: *Klepie na cały pysk!*

klepeta – nogi | 'wyprościć klepeta, kopyta' – umrzeć

klepetnica, klebetnica – plotkara: *Klepie tym pyskym, jak klepetnica.* |<por. czes. klevetnice>

klepety, klebety – plotki | 'fazić na klebety' – chodzić na plotki |<por. czes. klevety>

klęczkigo – klęcząc, być na klęczkach: *Rechtór doł mu srogóm kore, musioł być godzinie klęczkigo w kącie.*

klin – podołek: *Dziecka siodały babce na klinie, a óna im wyrządzała piykne bery.* | 'brać na klin' – sadzać na podołek |<por. czes. klín>

klónkro – grat: *Wyciepcie już to klónkro z izby, bo zaczyno straszyć, a kupcie se nowe.* |<niem. Klunker>

kluczyki – pierwiosnki, nazwa kwiatów

kludzić – prowadzić: *Kludził ślepy chrómego...*

kluk – chłopiec: *Jak zech był małym klukym, tóz mi było dobrze, a teraz musimy robić na procny chlebiczek.* |<czes. kluk>

klupać, klupnyć – pukać, stukać, stuknąć | 'klupni sie w głowe' – stuknij się w głowe, opamiętaj |<niem. klopfen>

klupaty nos – nos spłaszczony

kłodka – kłódka

kłopotek – klocek: *Dziecka nejradszy bawiły sie kłopotkami.*

kłómbko – kłębek |<por. czes. klubko>

kłósko – ktoś

knajtek – kajtek, niewyrośnięty człowiek lub dziecko

knefel – guzik; **kneflik, knefliczek** – guziczek | 'mieć oko z knefla' – krzywe oko, brak precyzji |<niem. Knefel>

knut – knot

koble – kostki do gry, gra w koble śrubami z końskich podków zamiast kostek: *Przy pasiyniu krów nejwiyncy grało sie w koble.* |<niem. Knobel>

kocianki, kucianki – bazie

kociczka – kotka; **koczka rzad.** |<czes. kočička, kočka>

kokoci pióra – irysy, nazwa kwiatów

kokot – kogut; **kokotek** kogucik

kolaja – koleina: *Po deszczu narobiło sie kolaji, że wozy gajdkowały i ni mógły jechać.*

kolasa frekw. – paradna bryczka

kolbować włosy – robić loki

kole – obok

kolorz – kołodziej |<czes. kolař>

koloska – dziecięcy wózek

koluszko – kółeczko: *Póďte dziecko do koluszka potaćcować.*

kolyba – wagonik szynowy, wózek na szynach

kolybać – kołysać: *Nie kolybej go tela, bo se go źle przyuczysz.*

kolybka – kołyska

kolymbusy – tyżwy o zaokrąglonym przodzie |<od marki Kolumbus>

koło – rower

kołocz – kołacz, placek: *Nejlepsze ciasto, to śląski kołocze, ze syrym i z makym i z posypkóm.*

| ‘z kołoczym chodzić’ – chodzić przed weselem po domach i częstować kołaczem

kołoczowo dziurka – tchawica: *Nie jydz tak gibko, żeby ci do kołoczowej dziurki kruszka nie wpaďła!*

kołomaśnica – plotkara

kopaczka – motyka

kopalnioki – landrynki anyżowe czarnego koloru

kopanina, kopaniny – karczowisko

kopiaty, kopowiaty – kopiasty

kopiec – wzniesienie: *Po dródze na Biyłsko je wysoki kopiec Hómówka, na kiery kónie ni mógly udrzić wozu.* |<por. czes. kopec>

kopocz – widły do gnoju

kopyrtać – |<por. czes. škobrtat>

korcz – skurcz mięśni: *W nocy chycił mie korcz, azech ni móg wstać na nogi.* |<czes. krč>

kormik – tucznik

kormóncić – 1. mieszać różne składniki 2. przen. **nakormóncić** – naopowiadać głupstw, sprzecznych mylnych informacji

korpać rzad. – brnąć, przeciskać, przedzierać, np. brnąć przez śnieg: *Kiery sie tam korpie przez taki zomiynty!*

korzón, korzónt, do korzón – na oścież (drzwi, okno, wrota, brama): *W Gzelowej chałpie dźwyrze otwarte do korzón czekały na pachotka, w kóncu doczkały.* [ZN_Z] |<czes. dokořán>

kosi, kosić dziec. – klaskać; wierszyk mówiony w czasie bawienia dziecka: *Kosi, kosiu, kosiany, pojady my do mamy...* |<starop.>

kosok – sierp

kosztyfoł – żywokost |<por. czes. kostival>

kościelny strój, k. ubrani, k. ancug – odświeżone, wyjściowe, na okazję

kośkać, wykośkać – zbić tyłek ręką

kozać se – zamówić

kozi drzistki – drobne kwiatki

kół, kólik – pał, palik

kónajączek – mniejszy dzwon kościelny: *Jeśli kieryś zemrzył, tóż mu zadzwónili kónajączkym, kiery sie zdało nie szczyrkoł, a płakoł.*; por. **gradobiczek** – ten sam dzwon używany dla odganiania, rozganiania gradu, burz

kóndrotek – bluszcz

kóniczysko – pole po skoszonej koniczynie

kóntny – zadowolony | <łac. contentus, por. ukontentowany>

kón – koń; **kóniczek zdrob.** – konik

kóńczyna – koniczyna

krachela, krachla – lemoniada | <niem. austr. Kracherl>

kragiel – kołnierz, w męskim stroju cieszyńskim czasem w wersji **formetli** | 'wyglądo jak dupa w kraglu' – nieodpowiednio ubrany, nie na te okazję, nie ten fason, nie pod kolor | <niem. Kragen>

krajiczek – 1. pobocze drogi 2. pętka chleba | <czes. krajíček>

kramarzić – 1. zajmować się handlem 2. zajmować się niehonorowym zajęciem: *Przestórcie w niedziele kramarzić!* | <czes. kramařit>

kranc – reling przy piecu | <niem. Kranz>

krauza – słoik, wek: *Z gliniannego bóncłoka, co stoł we grudzy, nabroł kwarantke siwotki i włoł do krauzy, a z odmaryje dwusztwiertówke masła, zaś ze szpyrnika fetu do szmarowanio.*

[ZN_Z] | <niem. Krause>

krawal – awantura: *Chłopi, rozyńdźcie sie, nie róbcie krawalu!* | <niem. Krawall>

krążać – kroić, np. kapustę

krążok – deska z nożami do krążania

krepa, krepina – bibułka kolorowa, marszczona

krepel, kreplik – pączek: *Jak smažili kreple, to w całej chatpie wóniało.* | <niem. Kräpfel>

krojczok – mieszaniec Ślązaka i nieślązaka | <niem. kreuzen – krzyżować>

krokaty – uparty

kropiaty – nakrapiany, w kropki

kropioki – króliki o futrze w czarne kropki, plamy: *Biote króliki z czarnymi kropkami nazywali kropiokami.*

krowami wozić – niehonorowo | 'bodej by go krowami wozili' – (por. [ZNL] *Najpierwszy staw*)

króle – króliki, **porka króli** – para krolików

króm – oprócz | <por. czes. kromě>

krómflek – obcas | 'dostać się pod krómflek' – dostać się pod obcas, uzależnić | <niem.

Krampe + Fleck, por. czes. kramflek>

kruca, kruca fiks, kruca tyrk, kruca zeks – przekleństwa | <łac. crux – krzyż>

krupica – grubo mielona mąka | <por. czes. krupice>

krupiczok – ciemny chleb, chleb razowy

krupniok – kaszanka

krupy – kasza | <por. czes. kroupy>

kruszka – okruszyna

krygiel – kufel | <niem. Krug>

kryka, chodzić pod krykóm – laska, chodzić o lasce: *Na staroś mi prziszło chodzić pod krykóm.* | ‘chodzić pod krykóm’ | <niem. Krücke>

krympocz – kilof | <czes. krumpáč>

kryska – kreska: *Kropka, kryska, kropka, kryska – fotografia twojigo pyska.*

kryzban – choinka świąteczna | <niem. Christbaum>

krzipać, krzipnyć – kaszleć, zakaszleć: *Wziyno go na krzipani, aże go hyrtón boloł.*

krzipopa – przykopa, rów

krzipota – kaszel

krziż – 1. krzyż 2. zmartwienie

krzyźbieć – trzeźwieć

księżoszek *pieszcz.* – ksiądz

kszefciorz *por. geszefciorz* – handlarz, sprzedawca | <niem. Geschäfte, czes. kšeftař>

kszeft – handel, interes | <niem. Geschäft, czes. kšeft>

ku sie – ku sobie | ‘mieć sie ku sie’ – być w narzeczeństwie

kuchyniok – piecuch, domator 2. | <mit. ślqsk., domowe leniwe lichy [BAP]; duch opiekuńczy zmarłego przodka [BAP]>

kuchyń – kuchnia | <niem. Küche, czes. kuchyň>

kuckać – kaszleć; **pokuckować** – pokastywać

kuca – licha chata | <starosłow., *por. chorw. i serb. kuća* – dom>

kućka – pompon

kudły *frekw.* – włosy, **kudlić** – targać włosy: *Rechtór niejednego wykudlił, żeby go na człowieka wykierować.* | ‘skoczyć do kudeł’ – targać kogoś za włosy

kujón – czep, zwitek włosów, warkocz mężatki i zowitki pod czepiec w stroju cieszyńskim

kuki dziec. – wszy

kukla, kukliczka – duża podłużna pszenna bułka, czasem dla dzieci w kształcie lalki: *Jak piykli dómowy chlyb, to zawsze pamiętali o dzieckach i piykli dón smaczne kukliczki, kiere miały kształt człowieczka.*

kukurzica – kukurydza | ‘dar sie (ryczoł) jak podciep w kukurzicy’ – dziecko płakało bardzo głośno | <*por. czes. kukuřice*>

kulać sie, kululu dziec. – koziołkować

kulok – okrągły bal, pień

kumin – komin

kuminiorz – kominiarz: *Jak przichodził kuminiorz, to zawsze tak pytoł: gospodyni, wymiatómy? I co było odpowiedzieć?*

kumor – komar

kumora – 1. izba komornika, lokatora | ‘być na kumorze’: *Óni ni mieli chałpy i miyszkali na kumorze.* 2. komora, komórka jako pomieszczenie w domu na różne produkty i sprzęt 3. w dawnych domach pokój naprzeciw kuchni

kuniyrować – pouczać, dyscyplinować, „ćwiczyć”: *Ty mie sam bydziesz kuniyrowoł?* [LKo]

kupa, do kupy – dużo, wiele, razem

kupny – zakupiony w sklepie, w odróżnieniu od własnej, domowego wyrobu

kurowody – kłopoty, ceregiele, skomplikowane zdarzenia: *Po co ty wszystkie kurowody?*
kurzynta – kurczęta
kurziczka – 1. kurczątko 2. pieszcz. o dziecku, dziewczynie
kurzok – palacz |<czes. kuřák>
kust, kost – wyżywienie: *Mioł umówionóm robote i kust na cały dziyń. Mioł najyntóm izbe razym z kustym.* |‘być na czym kuście’ – na czymś utrzymaniu |<niem. Kost>
kuś – kogut |<starop.>
kuściorz – stołownik
kwak – brukiew
kwancać – leżać, **prizkwancać, dokwancać** – przywlec się, dowlec się: *I teraz Jyndrys naocznie sie przekónoł, że ni mo na co karwynczeć, jak telki szmat drógi o własnych siłach prizkwancoł.* [ZN_Z]
kwap – puch z pierza
kwaretka – garnek ćwierćlitrowy |<łac. quarta – czwarta część>
kwaśniczora – szczaw jadalny: *Bydni ludzie nieroz z kwaśniczory warzili polywke.*
kwatyr – mieszkanie |<niem. Quartier>
kwietni tydziyń – tydzień poprzedzający niedzielę palmową: |‘*Nie siyj bez kwietni tydziyń*’, *bo jarziny nie uwidzisz, a sóm kwiotek.* |<czes. květný týden>
kwietno niedziela – niedziela palmowa |<czes. květná neděle>
kwitły – okwitły
kwuka – kwoka, **kwuczeć** – kwoczeć |‘nasadzić kwuke na jajka’
kwynczeć – kwękać
kympa – góra, wzniesienie: *Kierzi na kympie miyszkali, to im stale dokuczoł wiater.*; **kympka**.
kyrczek – pokraka, skarłate dziecko
kyrczyć sie - kulić się

L

labiydzić – narzekać |<starop.>
laceta – metalowy, błyszczący element zdobniczy żywotka w stroju cieszyńskim
ladaco – codzienna wersja sukni w stroju cieszyńskim, do chodzenie „po chałpie”, „na kożdo „beztydziyń”
lajbik – stanik |<niem. Leibchen>
lajerka – katarynka; **lajermón** – kataryniarz: *Downi zdarziło sie, że nawet lajermón na lajerce na odpuście zagroł.* |<niem. Leier, Leiermann>
lajerować – gadać w kółko to samo
lajśnia – listwa |<niem. Leiste>
laksyrka – biegunka: *Aleś jodła nafyrtoł, laksyrki z tego dostaniesz.* |<niem. laxieren>
lala – duszek domowy; dzieci straszły się lalą, czyli obcym duszkiem innego człowieka: *Dziecka, chować sie, jakiś wandrus idzie, jeszcze was lala uzere!* |<mit. słow., mit. śląsk., starop.>– duch domowy, opiekuńczy, obronny
lalec – płotka: *Lalce srybnymi łuskami blyszczaty we wodzie i migaty czyrwónymi pletwami.*

lampartyja – zabawa, gra |<niem. Landpartie>

lamyndzić – narzekać

landauer – luksusowy powóz, karetka, używana również na wsi przez najbogatszych siedlaków: *Zuzka Krzympkowa zawsze sie chwoliła, że do ślubu landauerem jóm wiyźli.*

landwera – potoczna nazwa wojska za czasów austriackich, obrona krajowa: *Sumeryjo, wziyni mi chłopa do landwery, kto pole bydzie obrobioł, a dzieckóm dowoł chlyb?* |<niem. Landwehr>

łańcuch – łańcuch

łańcuszek – ozdobny łańcuszek pod szyję z metalu szlachetnego w stroju cieszyńskim

laro – hałas |'narobić larmo' – narobić hałasu; 'darmo robić larmo' – robić niepotrzebny hałas, zamieszanie: *Przestóńcie darmo robić larmo, bo nic takigo sie nie stało.* |<niem. Lärm>

latoś, latosi – w tym roku: *Latosi gruszki piyknie obrodziły.* |<starop., por. czes. letos>

latowy – letni: *Latowóm poróm dziyń je dtógi.*

lauba – przedsiónek, altana |<niem. Laube>

laubzega – piła do drewna |<niem. Laubsäge>

laupryka – podjazd na budowie do transportu materiałów |<niem. Laub + Pritsche>

lawór – miska, miednica |<czes. lator, łac. kość. lavatorium>

leber – leń, obibok, „lewus”

leberka – pasztetówka: *Zaniyś wielebnyemu zbijaczke, spakuj piyknie leberki, preswórsztu i krupnioków, żeby gańby nie było!* |<niem. Leberwurst>

lebo – albo |<por. słowac. lebo>

lecy – byle, **lecy jak** – byle jak, **lecy kaj** – byle gdzie itp.

ledwo – ledwie

legier, lygier – miejsce do spania dla pachotka, łózko

lekciejszy – lżejszy

leko – lekko

leluja – 1. lilia 2. człowiek mizerny, choć wysokiego wzrostu: *Powiydzcie mi, czy to chłop, czy leluja?*

lepi, lepszy – lepiej: *Byłoby lepszy, jakby sie wydała, a nie do szkót poszła.*

lepszó paniczka, lepszy panoczek – pani, pan wyżej postawieni i eleganccy, często miastowy

letnik – letnia, lekka i przewiewna wersja sukni stroju cieszyńskiego, nierzadko jednak używana w odniesieniu do całosezonowego wariantu sukni kobiecej

lewajtkorz – mańkut

leżeć – |'leżeć znaczkigo' – leżeć na wznak; 'leżeć jak Lazar' – ubogo, jak biblijny Łazarz: *Leżoł borok w łachmanach, jak Lazar*

leżmo – na leżąco

leżyni – miejsce do spania

libeźny, libieźny – miły, przyjemny: *Strómy wielki i małe, stare lipy i dymby, dowaty libeźny chłód.* [ZN_Z] |<czes. líbezný>

libsta *rzad.* – luba, narzeczona |<niem. Liebste>

liczo – zły duch, obecne w zwrotach: |'Do licha! Do licha kandego! Licho by to wziyno! |<mit. słow., mit. śląsk., starop. – zły duch>

lico, liczko – policzek, twarz |<por. czes. líce>

liter – litr |<por. niem. Liter>

liwa – gęś, także zawołanie na gęsi: *Liwa, liwa ku dómowi, bo sie jeś chce pastyrzowi!*

liznyć – liznąć, spróbować: *Przi zbijaczce zawsze kapke masnego liznył. Dostał miodu na polizani.*

loboga, lobości – laboga: *Lobości kandy!*

loć – 1. lać, wlewać |'loć do rzici' – lać do tyłka, nadmiernie pić 2. bić, dawać lanie

lofer – powsinoga, goniec |<niem. Läufer>

loga – laga, laska

lotać, gónić – biegać |'loce jak popyrwany, jak potrzyszcząły, jak strzyszcząły'; 'loce jak Żyd po próżnym sklepie'; 'loce, jakby sie terpetu nachlastoł'; 'loce jakby mu kto terpetu do rzici wloł'

loto – skrzydło: *Chycił go za loto i wyciep.*

lónty – 1. ubrania, odzież: *Pakuj lónty i fora ze dwora!* 2. łachmany |<niem. Lumpen>

lónzok, lónzof – suchoty, gruźlica: *Pije tran na lónzok.* |<niem. Lungensucht – płuco>

luft – powietrze: *Wystowcie go na luft, to wykrzyźbieje.* |<niem. Luft>

luftinspektór – próżniak udający kogoś ważnego |<niem. Luft + Inspektor>

luftować – wietrzyć; **przeluftować** – przewietrzyć |<niem. lüften>; **luftować sie** – wypoczywać, spacerować, być na urlopie, **luftownik** – urlopowicz

lulać dziec. – sikać

luter, luterski – ewangelik, ewangelicki |'trzymo sie jak lutersko wiara kole Cieszyna' – tj. mocno

lutować *rzad.* – żałować, współczuć |<starop. luto, por. czes. líto, litovat>

lygać – 1. kłaść się 2. sypiać z kimś: *Jo je Cygón, co nic nimóm, jyny jednóm Cygóneczke, co ś nióm lygóm.* |<czes. lehat>

lymka, galónka – obszycie dołu spódnicy w stroju cieszyńskim

lynia, lynija – leśna ścieżka, dukt |<por. linia>

lyska – leszczyna; **lyskowe orzechy** – orzechy laskowe |<czes. lískové ořechy>

lyź – leść, wchodzić |'lyź kómuś do rzici' – pchać się na siłę, wychodzić komuś na plecy *przen.*

lza – wolno, w przeczeniu: *Nie lza mu było tego robić.* |<starosłow.; por. czes. lze>

ł

łabzik – włóczęga; **łabzikować** – włóczyć się, ganiać po wsi: *Ka jaki łabzik sie ku tej chałpie splągnyl.*

łacno, łacny, złacnieć – 1. tanio, tani, potanieć: *Nic łacnego teraz ni ma.* |<starop., por. czes. laciný>

łapnyć – złapać

łaska – łasica

ława – drewniany most lub kładka na rzece: *W czasie powodzi woda zebrała nóm ławe, jak teraz we świat sie wybrać?* |<por. czes. lávka>

łązka rzad. – łączka

łebsko – dużo: *Naprali na wóz łebsko ziymioków, borok Kasztón ledwo ś nimi jechoł.*

łechciwy, łechtawy – łaskotliwy, podatny na łaskotki, w *przen.*: *Nie być stworo zaś tako łechciwo!* (podatna na miłe słówka) |<por. czes. lechtivý>

łechtać – łaskotać |<por. czes. lechtat>

łęg – podmokła łąka

łoktusza rzad., daw., raczej **plachta** – prześcieradło |<niem. Lacken + Tuch>

łotać, złotać kogoś – zbić, pobić kogoś

łożnica – bok łóżka

łóński, łóński rok – zeszłoroczny, zeszły rok: *Łóńskiego roku wszystko sie piyknie podarziło.* |<starop., por. czes. loňský>

łupy – skorupy, stare naczynia

łyżyca – chochla

M

macek – niezdara

macher – 1. dobry fachowiec 2. *przen. pejorat.* kombinator, krętacz, oszust |<niem. Macher>

maciczka, mamuliczka, mamulka – mamusia, mateczka: *Nale, maciczko złoto, cóż też to fulocie...*

mackali sie – 1. szli powoli, po omacku 2. wykonywali pracę ślamazarnie

madrac – materac |<por. czes. matrace, niem. Matratze>

majdnyć sie – nie trafić

malcok – cukierek domowej roboty |<niem. Malzbonbon>

malyrz – malarz: *Żodyn ś niego malyrz, a zwykły pultok.*

mamlać – 1. ślinić się 2. całować *pogard.*

mamlas – mazgaj, oferma |<por. czes. mamlas>

mamrać – zrzedzić; **mamrok** – zręda

mandora – 1. szmaciana lalka do zabawy dla dzieci 2. strojnisia 3. w Zarzeczcu kopka żyta z 9 snopów związanych powróstem i nakrytych czepcem |<mit. europ., prawdopodobnie od mandragora, korzenia przypominającego kształtem człowieka, o silnych właściwościach narkotycznych, stosowanych przy uśmierzaniu bólu [BAP]>

mankulija rzad. – chandra |<przekoszt. melancholia>

mantel – płaszcz |<niem. Mantel>

mańdok – mańkut

maras – brud, błoto, nieporządek |<niem. Morast, czes. marast – błoto>

marasić – brudzić |<czes. marast – brud>

marcha – 1. ścierwo, truchło |<starop. mercha, wszetecznicza, cudzołożnica> 2. |<mit. słow., mit. śląsk. – truchło lub zmora> 3. w innych językach |<niem. Mähre szkapę chabeta, czes. mrcha ścierwo, padlina>

marekwia, marekwica – marchew

margiyrować – symulować; **margiyrant** – symulant |<niem. markieren>

marmelada, marmulada – marmolada

marodować, marodzić – być na zwolnieniu chorobowym z pracy |<niem. marode>

marownia – kostnica, od mar, leżeć na marach |<starop. mara; indoeurop. mor >

masarka, chodzić po masarce – zajmować się ubojem

masny – tłusty |‘masno zapłacić’ – przepłacić |<por. czes. mastný>

masorz – rzeźnik |<por. czes. masař>

maszka – kokardka: *Zawiążymy ci szlajfke na maszke, bydziesz piyknie wyglądać.* |<niem. Masche>

maszkiecić – 1. zajadać smakołyki, dogadzać sobie 2. grymasić: *Ni ma żeś małe dziecko, żeby se maszkiecić!*

maszkiety – smakołyki |<niem. Naschkatze – łasuch, naschen – łasuchować>

maszklaty – obślizły

masztal, masztol – stajnia dla konia: *Spowoł boroczek w masztolu z kóniami, bo nawet ni mioł swoji izbeczki.* [ZN_Z] |<niem. Marstall, por. czes. maštál>

maścić – okraszać tłuszczem |‘wszystkimi maściami mazany, jyny nie tóm, co trzeja’ – o niedobrym człowieku

maściorz – aptekarz: *Znachorki i maściorze nie wiedzieli jak ji pumóc.* |<por. czes. mastičkář>

maślok – beksa, płaksa

maśnica – otyła kobieta

mazać – brudzić

maznyć – uderzyć

mazok – beksa: *Nie być taki mazok, jużeś duży synek, a tak sie dycki ślimtosz.*

mądrok – mądrala, przemądrzały mężczyzna lub chłopak; **mądrula** – przemądrzała kobieta, dziewczyna |‘mądrula sie wziyna’

mądrować – mędrkować, wymadzać się, dogadywać komuś

mecyje – dziwactwa, wyprawiać mecyje, dokazywać: *Nie posiedziół spokojnie, fórt wyprawioł ka jaki mecyje.*

medaliczorz – 1. sprzedawca dewocjonałów 2. mieszkaniec miejsc świętych

medycyna – lekarstwo

merta – mirt |<por. niem. Myrte>

miano – imię: *Jako ci na miano?; drugi miano* – drugie imię |‘jako (też) ci na drugi miano?’
por. czes. jméno>

mianować, zmianować kogoś – zawołać po imieniu lub nazwisku: *Dobrze, żeś mie zmianowoł, bo bych cie nie poznoł.* |<por. czes. jmenovat>

miauczek – płaksa, beksa

micheche, michecher [W–P] **miecheche** [KW], **michejda** [KZ] – diablik leśny: *Micheche był to diablik szpasowity, nieroz włoż kómuś do wora z trowóm i kozoł sie niyś, a potym zmęczónymu chłopowi śmioł sie do oczy.* |<mit. śląsk. – prześmiewny duch leśny>

mie – mnie

miech – worek, wór |'miechym szasniony' – niespełna rozumu: *Ón musioł być miechym szasniony za to co godoł i robił.*

mieć – mieć, tworzy wiele frazeologizmów |'mieć dojynte, dofajtane, nazbiyrane, nazgrzybane' – być w trudnej sytuacji z powodu przewinień

miersko – przykro

mierzic, wym. **mier–zić** – martwi |<por. czes. mrzí>

mierzónczka – zmartwienie

miesiόνczek – księżyc |<starop., por. czes. měsíc>

mietlorz – taniec z miotłą osoby bez pary: *Przeważnie na kóniec muzyki tańcowali mietlorza, a kto nim na kóńcu zostoł, tymu było fest gańba.*

miqlanc – cwaniak

miqol – 1. podrostek 2. spryciarz

miqón – bystry chłopak

miqym – szybko, natychmiast

mikołaje – mikołajowe kolędowanie |'chodzić po mikołajce' – być uczestnikiem grupy mikołajowej'

miliónski; stomiliónski – wielki

miodówka, miodónka – wódka z miodem

mistrant – ministrant

miszung – mieszanina, mieszanka |<niem. Mischung>

miyńszy, mynszy – mniejszy

miyrcholić, pomiyrcholić, wymiyrcholić – mieszać, pomieszać, wymieszać, również w przenośni: *Aleście namiyrcholili!*

miyrwić – mierzwić

mlycz – mniszek majowy

mlyczkorz – mleczarz: *Co rano przez wieś jechoł mlyczkorz i zbiyroł bańki z mlykym, wołoł na przemian: Mlyko, mlyko, Mina wio, bo kón na miano mioł Mina.*

mlyczok – mleczny ząb

młaka – bagno, moczary

młoducha – panna młoda: *Młoducha kiesi nie była ubrano po biołu, a w cieszyński strój z wiónkym z biołych kwiatków na głowie.*

moc, mocka – dużo, wiele |<por. czes. moc>

moczka – sos, gęsta słodka zupa lub krew: *Moczka, to było nejlepší dani na wilijo, bo słodki.*

modroki – chabry, bławatki

modry – niebieski lub granatowy |<por. czes. modrý>

mojiczki – mlecze

moja – żona, **mój** – mąż – o swoim małżonku

mokry – |'mokry jak nieoblizane ciele' – bardzo mokry

mora – zmora: *Zaś tej nocy mora chłopca cyckała, że ledwo obstoł.* |<mit. słow., mit. śląsk., starop. – zmora> 2. ćma |<por. czes. můra>

mores – porządek, dyscyplina; **nauczyć moresu** – nauczyć porządku, dyscypliny: *Poślmy cie na słoźbe do siedloka, tam cie naucźm moresu.*

moresić, namoresić – wyczyniać, nawyczyniać czegoś

morowy – duży

morus – 1. as, chojrak 2. siłacz 3. męski odpowiednik mory, zmory |<mit. słow., mit. śląsk., starop. – siłacz; analogia? do hebr. golem – bezrozumny potwór>

motyka – kobieta złych obyczajów, prowokująca mężczyzn: *Ón nie był wcale lepszy, bo smykoł sie za motykami.*

mozgole – 1. karaluchy: *Jak jyny zgasili światło we chlywie, tak zaroz mozgole zaczynny wyłazić.* 2. pogardl. rosyjskie wojska w czasie I wojny światowej [JG]

móndel – kopa zboża: *Móndele stoły na polu jedyn za drugim, a siedlok szpacyrowoł miyndzy nimi i był tymu rod, przeca latoś obrodziło.* |<niem. Mandel – jednostka miary>

mrauczeć – miauczeć

mrauczek – beksa

mroczyć się – 1. chmurzyć się: *Jak sie od Frelichowa mroczyło, tóż zaroz zaczęło loć.* 2.

gniewać się: *Przestón sie na mnie mroczyć, boch ci nic nie zrobił.* |'mroczy się, choćby na trzy dni deszczu – *przen.* robić ponurą minę, dąsać się |<por. czes. mračit se>

mrowiec – mrówka

mrowiecznik – mrowisko

mucek, mycek *rzad.* – królik

mularka – murarstwo

muldać – ssać

mulorz – murarz: *Fulosz, jak mulorz!*

muszkat – pelargonja

mutra – nakrętka |<niem. Mutter, tu: nakrętka>

muzyka – zabawa taneczna, tańce: *W Zorzyczu na muzyki chodzowało sie w niedziele, taki tu był zwyczaj.* |'na muzyke' – na tańce; 'łazić na muzyki, po muzykach' – chodzić na zabawy, potańcówki: *Prziszły baby na muzyke wyczepióne, wyżurkowane, wysztiglowane, sóm miód.*

mycka – czapka |<niem. Mütze>

myncyrz – wisząca waga sprężynowa: *Trusiok był telki, że jak go wożyli, to sie myncyrz serwoł.* |<niem. Münzer>

myntelek – motyl: *Nad łęgym furgaty kolorowe myntelki, a w trowie człapały wdzynczne bocónie.*

myntelica – choroba zwierząt

myntopyrz – nietoperz: *Na myntopyrze trzeja było dobrze se uważać, żeby sie kiery do włosów nie wkręcił!*

myto – zarobek za służbę u siedloka: *Jak siedlok był bogobojny, to i myto było słoźsne, a jak wysrany, tóż i myto kiepski.* |<niem. Maut – cło, opłata>; *por.* wysłóžka

N

na – masz, **tóż na** – oto masz

na koźdo – na co dzień, ubranie na koźdo, w odróżnieniu od ubrania kościelnego.

na oszkliwca – bez zaproszenia przybyć na gościnę, wesele

napierśnik, napierśnica – biżuteria, często ze złota, pod szyję w stroju cieszyńskim

na pobabe – na odrobienie |‘na odrobek’ |<pol. dawn. powaby>

na przedbiżki – na wyścigi

na przedoj – na sprzedaż |‘mieć na przedoj’ – mieć przeznaczone na sprzedaż |<por. czes. na prodej>

na spodku – na dole, z dołu

na stróne iś, na małóm, na dużóm stróne – iść za potrzebą

na umarcu być – być umierającym: *Był już borok na umarcu, a jednak sie wyszkroboł.*

na wyrchu, na wyrchu – na górze

na zadku – na tyłku, **ze zadku** – z tyłu

na zicher – dokładnie |<niem. sicher>

nabónckany – napity, upity alkoholem: *Był już doś na tym nabónckany, a kaj tam do północe.*

nachkastlik, nakastlik – szafka nocna |<niem. Nachtkasten>

nachlastany – upity

nachytać – oberwać, **nachytane** – „uzbierane”: *Ty mosz u mnie nachytane.*

naciepać – nawrzucać

naciupać – narąbać drewna

nadać komuś – nazłorzeczyć, zwymyślać kogoś, zwyzywać: *Nadała ji, jak starej szkapie.*

nadegnać – nadrobić zaległą pracę |‘miot nadgónióne’ – zrobił więcej niż trzeba, przegonić w pracy

nadespać, mieć nadespane – wyspał się więcej niż trzeba

nadzioty – nadziany, także *przen.* bogaty

nafilować – napełnić: *Aleście piyknie krupnioków nafilowali!* |<niem. füllen>

nafuczany – nadąsany

nafujać – nasypać: *W nocy zaś śniega nafujało, nijak z chałpy wyjś.*

nafukać – nadmuchać, także *przen.* : *A teraz to mi możesz nafukać.* |<moraw. fukat>

nafulać – nagadać głupstw

nagarusić *rzad.* – nabałaganić w kuchni?

nagotować – przygotować

nagrować – dokuczać, znęcać się: *Nie nagrowej z babóm, bo ci ji może jeszcze zbraknyć. Nie wolno nagrować z ojcam, bo wszystko to sie wróci.*

naimać sie – najmować się do pracy

najduch – znajda, podrzutek, z nieprawego łoża |<mit. starop. podrzutek, mit. śląsk. podciep>

nale – ale, ależ, czy: *Nale wiycie, co sie to porobiło! Nale wiycie co?*

nale ja – ależ tak

nałotać kómuś – zbić kogoś
nałotany – upity, pijany
namarasić – nabrudzić |<czes. marast – brud>
nańcie – oto macie, weźcie, bierzcie
naozajist – zaiste, naprawdę: *Naozajist to ón, częstochowski klasztor? Tóż jednak żech trefił, dodrepsił.* [ZN_Z]
napierónić – skłąć, zwyzywać
naplągnąć się – namnożyć, naplenić: *Ale się myszy naplągło tego roku!*
naprać się – upić się
naprać w galoty – narobić w spodnie
naprany – mocno pijany
naprociw – przeciwnie |<por. czes. naproti>
napytać – namówić, zaprosić
narukować – zaciągnąć do wojska |<czes. narukovat, niem. einrücken>
narwany – porywczy
narychtować – przygotować: *Żónka narychtowała jodła na cały dziyń roboty.* |<niem. richten>
narzazać – naciąć drewna: *Narzazali drzewa na całóm zime.*
naskludzać, ponaskludzać – sprowadzić, posprowadzać: *Ostatni roz, jak żeś tych kamratów ponaskludzoł, nie bydziecie mi z chałpy gospody robić.*
nasmolić – 1. dać niezbyt wiele 2. zdenerwować kogoś
nasmolóny – zły: *Coś tako dzisio nasmolóno?*
nasmykać – przynosić, zgromadzić
nasuć – nasypać
naswol, naswól, naschwol – naumyślnie, na złość |<czes. naschvál>
naszastać – zrobić czegoś zbyt wiele
naszczypać – zrobić z drewna szczapy do palenia |<por. czes. naštipat>
naszczywić – odwiedzić: *Downo jak nas ciotka z Czech nie naszczywiła.* |<czes. navštívít>
naszeł – znalazł |<por. czes. našel>
naszkrobać – naobierać, zwykle ziemniaków
naszkróbić – nakrochmalić: *Naszkróbióne prodło ciężko sie biglowało.* |<por. czes. naškrobit>
naszkryfać, naszkryflać – nagryzmolić
natóż, tóż – przecież
nawalić – 1. zepsuć się 2. upić się
nawilgły – wilgotny
nawrócić – zawrócić
nazdać się, nazdować się – spodziewać się, zorientować się
nazganiać – zejść w ciążę nie z mężem
nazoć, nazod – z powrotem |‘dostać się nazod’ – wrócić, powrócić |‘loce tam a na zoć’ – lata tam i z powrotem, ‘loce jak z wiechciym’ – biega przesadnie
nazuć – włożyć, nałożyć buty, kombinezon |<por. czes. nazout>

nażgany – pijany
nażrać się – upić się
naś, znaś – znaleźć
nejprzód, nejprzódzi, przódzi – najpierw, najdawniej, dawniej
nejradszy, nejredszy – najchętniej: *Nejredszy to byś jod, a nie robił!* | <por. czes. nejradši>
nejroztomilszy – najdroższy: *Mojóm nejroztomilszóm na święta zech napytoł.*
nejsnadni – najłatwiej, najprędzej | <por. czes. nejsnadněji>
nerwować – denerwować
ni ma rzeczy – nie ma mowy: *Ni ma rzeczy, żebyś sóm do miasta pojechał.*
nie dziwota – nic dziwnego
nie śmiy – nie wolno mu
nieboga – zmarła, nieboszczka: *Nieboga babka tak godali* | ‘Za niebogi Austryje’ – za nieboszczki Austrii
niechać – zostawić, pozostawić: *Niechoł se jednóm koczke na młode.* | <por. czes. nechát>
niedogryzki – niedojedzone resztki jedzenia
niedowlazły – niesprawny, niezbyt bystry
niedowrzić – niedomknąć
nieherski rzad. – niefajny
niemasny–niesłóny – niezdecydowany, nijaki | <czes. nemastný neslaný>
niemoreśny – 1. niewychowany, 2. rozwiązły
nienażraniec – ktoś, komu nigdy niedość | <czes. nenažranec>
niepeć – niepewny, niezdecydowany | ‘było mi niepeć’ – nieswojo
niepodarzony – nieudany, kaleki człowiek lub zwierzę | <por. czes. nepodařený>
niepytany – niezaproszony
nierychtyk – nie w pełni zdrowy, nie w pełni normalny: *Jyndrysek od małego był kapke nierychtyk, mańdok i chrómy, przy tymu puklaty.* | <niem. richtig>
nieskoro – późno | <por. słowac. neskoro – późno>; **nieskory** człowiek – powolny, zawsze spóźnialski; **nieskorzi** – później, potem, zbyt późno
nieszukowny – 1. nieodpowiednio ubrany 2. niezgrabny
niewłosny, niewłośny – przybrany syn, córka: *Mioł jednego synka, ale niewłośnego.*
niewymoreszone pyszczysko – niepohamowane w mowie
niewymoreszony – niewychowany
niewyparzony pysk frekw. – ordynarny
nieznobóg rzad. – bezbożnik, niewierzący, poganin | <czes. neznaboh>
nika, nikaj – nigdzie
nikiery – niektóre
nimoc, nimocny, niymocny – choroba, chory: *Kie zaś włodarza nimoc chyciła, abo roznimóg, sóm robotami chłopskimi szafarził na całym statku.* [ZN_Z] | <czes. nemocný>
niy – nie
nociasta – zaczyn z ciasta
nocni – nocne

nocni gwiazdy – floksy

nocznica – 1. nocna zjawą: *Zaś go tej nocy nocznica posmykała po manowcach.* |<mit. słow., mit. śląsk. nocna zjawą wodząca> 2. człowiek aktywny nocą |‘fazi jak nocznica’ – ktoś chodzi na oślep, po omacku

noczniok – nocnik |‘mieć jeszcze na zadku kółka od nocznioka’ – mieć odciski, kółka od nocnika, o młodym, który ma nadmierne mniemanie o sobie

nogi mieć – ‘mieć nogi jak gnoty’ – grube; ‘jak piszczołki’ – chude, cienkie

nogły – porywczy

nojym – czynsz: *Zrychtował w giblu izbe na nojym, zaś bydzie jaki grosz.* |<czes. nájem>

noleźne – należa kwota za znalezioną zgubę

nopowka – napój dla bydła, z pomyjami, resztkami ze stołu, obierzynami itp.

norychta – narzędzia, przybory, przyrządy: *We dni targowe chodzował do miasta za gospodarskimi klamotami, abo po jaki norychta.* [ZN_Z] |<niem. richten>

nota – ocena szkolna |<niem. Note>

notar – notariusz: *Poszli my razym do notara pole cerze przepisać.* |<niem. Notar>

noże do krążanio – szatkownica do kapusty

nó ja, nó nó, nó toć, nó tóż – no tak, no no, no pewnie, a więc

nómero – numer

nón – na niego: *Dziwoł sie nóń jak na jakigo dziwoka.*

nuchtać, nuchcić – węszyć: *Co żeś tam zaś wynuchtoł?*

nudle – makaron |<niem. Nudel>

nul – zero |<niem. null>

nynać, nynej dziec. – spać: *Nynej, syneczku, nynej!*

O

oba – obaj

obalić – przewrócić: *Ojciec ze synym obalili nejwiększego stróma kole chatpy.*

obczakować – wyczekiwać: *Nie oczakujcie tela, bo wóm cug uciecze.*

oberwa, oberwus – obdartus: *Łazi tako oberwa po wsi, że aż żol sie dziwać.*

obezdrzić – zobaczyć, pooglądać: *Obezdrził sie ostatni roz i wyjechał na zawsze w obce kraje.*

obiadować – jeść obiad: *Mocie już aby poobiadowane?*

obiecki – obiecanki

obiesić sie – powiesić się |<por. czes. oběsit se>

obieś – łobuz

obili, obile – zboże |<por. czes. obilí>

objimać – obejmować

oblaty pszczyński – duże opłatki odpustowe |<niem. Oblate – opłatek, łac. oblatu – ofiarowany>

obleczeni – ubiór |<por. czes. oblečení – ubranie>

oblizek – resztką jedzenia: *Nadyć zostowcie mi tej swaczyny, choćby na oblizek.*

oblyczka – powłoczka na pościel

oblykać – ubierać |<por. czes. oblékat>

obrać – wybrać

obrzonek – kraj placka, ciasta, wędliny; końcówka

obsrować się – ociągać się z pracą

obstoć się – uchronić się, ująć z życiem, przeżyć |<por. czes. obstát>

obszczekować – obmawiać, obgadywać

obsztelować – zamówić, zapewnić – zaklepać sobie |<niem. bestellen>

obuci – obuwie

obujek – 1. kołnierz w koszuli męskiej stroju cieszyńskiego, zwykle stojący |<czes. obojek> 2.

obroża: *Pies się z budy spuścił, bo mu się obujek przetar.* 3. brudna szyja |'mieć obujek na

karku' – mieć brudną szyję

obzajtować – chodzić, kręcić się wokół kogoś, usługiwać |<niem. abseits – z boku>

ochlaptus – pijak

ociypka – wiązka słomy

odbiyrać, odbiyro – ropieć, ropieje rana: *Już mu odbiyro, tam kaj się ución.*

odbywać – karmić zwierzęta: *Idźcie, pachotki, zwierzine poodbywać, bo gowiydź zygora ni mo, ale głód przeca mo.*

odchynyc – odrzucić

odeprzić – otworzyć, zwykle drzwi

odewrzic – otworzyć; **odewrzite** – otwarte

odkludzić, odkludzać – odprowadzić, odprowadzać: *Odkludzali się zolytnicy, ón jóm, óna jego, zaś ón jóm, aże w kóncu ojciec ich do dóm rozgónił.*

odkozać – przekazać wiadomość o rezygnacji lub odmowie

odkrzypać – odkaszać

odkulać – odtoczyć

odmaryja, odmaryj, olmaryja – szafka, komórka na żywność: *A co nie smieściło się we szpajsce, poprzekłodała do odmaryje.* |<łac. armarium A. Brückner, fr. armoire>

odpalyrować rzad. – 1. odbić, oderwać jakiś fragment 2. „odpalić komuś”, odeprzeć zarzuty

odpedzieć – odpowiedzieć

odpuściorze – kramarze, sprzedawcy na odpustowych kramach

odsmyczyć – odciągnąć

odyma – trawa z podmokłych łąk: *Bydoki musieli zadowolić się wósiónóm i odymóm, jak kqszczka łąga ni mieli.*

odymać – wzdęcie u krowy

odzioty – ubrany

odziymek wym. od–ziymek – przyziemna część pnia drzewa

odziywaczka – kobieca, dużych rozmiarów, letnia narzuta na plecy i głowę

odżynyc – odgonić

ogibać, zgibać – giąć, zginać

ogłoszki – zapowiedzi ślubne: *Nareszcie dali na ogłoszki, dyć przeca już długo, jak mieli się ku sie.* |<czes. ohlášky>

ogupieć – zwariować | ‘do ogupiynio’ – do zwariowania, można zwariować
okludzać – oprowadzać: *Dzisiaj na werku okludzali jakómsik delegacje, samych lepszych panoczków.*
okminić frekw. – okłamać
okropa, przeokropa – okropność: *Co za okropa mnie spotkała, ciele oknym wyleciało!*
okrowek, skrowek, kraiczek – pięćka, skrawek np. kołocza, placka | <por. czes. krajíček>
okrynt – zakręt: *Rzyka miała w tym miyjscu pełno okryntów.*
okwitać – przekwitać | ‘je na okwitnięciu’ – zaczyna przekwitać
oliwne drzewko – tuja: *Na kierchowie rosły piykne oliwne drzewka.*
omasta – okrasa
opa dziec. – wziąć na ręce, w górę
opaternie – ostrożnie: *Idź se do szkoły opaternie, żeby do cie kiery waryjot nie sturził.* | <czes. opatrně>
opatrować – 1. pielęgnować 2. chronić: *Pónbóczku opatruj!*
operyjusz – dzikus, szaleniec, psotnik, często o zwierzęciu: *Loto po placu kieby operyjusz.*
opica – małpa | <czes. opice>
opierónić – skłąć, zwyzywać
opowoga, opowożyć się – odwaga, odważyć się: *Ni móm opowogi sie spytać, co sie tam ś nimi porobiło, że go baba odeszła.*
opraty – lejce | <czes. opratě>
opultać – obmyć niedokładnie, niestarannie, na szybko: *Trzeja mi dziecka gibko do szkoły opultać.*
opypcieć – dostać pypcia
oraczka – zaorane pole
ordeka – drewniany strop | <niem. Ortdecke>
orlap – urlop | <niem. Urlaub>
ornung – porządek, ład, dyscyplina | <niem. Ordnung>
orpant - rodzaj biżuterii, często złotej, pod szyję w stroju cieszyńskim
osymnost, ośminost, mioł już osymnost – osiemnaście lat
osmolić – „olać”, zlekceważyć
osnożyć – wyczyścić, posprzątać: *Roz w tygodniu przed dniym pańskim osnożoł plac i masztoł, ażeby gospodyni nie tyrtala.* [ZN_Z]
ostawić – zostawić
ostropiec, ostropec – drewniany stelaż na siano
ostrzigać – ostrzyc
ostuda – wstyd, kłopot, zmartwienie: *To żodno ostuda biydnego wspanóm.* | ‘ludzie, dyć nie róbcie ostudy’; ‘mieć z kim ostude’ – mieć z kimś kłopot; ‘wziyna se go jyny na ostude’ – wyszła za niego tylko dla kłopotu | <czes. ostuda>
osynka – bosak pożarniczy, drąg, żerdź z hakiem na jednym końcu
oszerować – założyć uprzęż zwierzęciu pociągowemu
oszkliwiec – wstręciuch, obrzydliwiec

oszkliwy – obrzydliwy |<czes. ošklivý>

oszkrabiny – obierki

oszkubiny – darcie pierza

oszwobić, oszwabić *frekw.* – oszukać |<por. oszwabić>

oświycić – zaświecić: *Oświycicie światło na polu, bo jeszcze przepadnym i obalym.*

otargany – obdarty, ubrany w łachmany |<por. czes. otrhaný>

otopulóny – nadąsany

otómama – kanapa |<fr. ottomane – kanapa>

ozdre – dojrzeje; **zdrzały, ozdrzały** – dojrzwały: *Śliwki już ozdrzały, jeszcze złote rynety czekają na swój czas.*

oziómbajóm, np. ręce – marzną

ozolać, obzolać – otoczyć, oblepić, np. mąką przed panierowaniem

ożarty, ożrity – upity |<por. czes. ožralý>

oźralec – pijak, pijany |<czes. ožralec>

ożyrok – pijak nałogowy

ón, óna, óno – on, ona, ono

P

pacharzina – pęcherz |<starop. pacharzyna – pęcherz zwierzęcy>

paczek – paczka: *Na każdego pod goiczkym czakoł paczek z bómbónami, chyba, że kiery był spórny, to dostoł oszkrabiny.*

padać – mówić: *Co też to padocie, bocónie już przileciały?*

padóń – stawek przy domu: *Za stodoń w padole bałuszkowały gęsi i kaczk.*

padze – pada: *Jak padze, to rzykóm – godała mi zawsze Telokowa Jadwiżka.* [ZN]

pajta, pajtka – licha chatka

pajtać, pajtnyć – ciąć, uciąć, strzyc: *Opajtej go kapke, bo za chwile zacznie skutami straszyć.*

pakaża – paskuda |<czes. pakáž – hołota>

paktasza – torba zakupowa |<niem. Pack + Tasche>

paler – majster budowlany

paniczka – pani; **panoczek** – pan

Paniynka – 1. Matka Boska 2. kapliczka Matki Boskiej

pański, na pański, na pańskim – dziedzicowe pole |'tazić na pański' – podkraść z pańskiego pola

papać, papu *dziec.* – jeść, jedzenie |<por. czes. papat>

papiór – papier, dokument: *Jeszcze mi z gminy papióry nie przyszły.*

paplok – gaduła, plotkarz

paprok – niechluja

papulaty – pucułowaty

par, parcie jyno, parcie jyny – patrz, popatrzcie się: *Parcie jyny, sómsiedzi szłoge robióm!; Par piyknje chodniczka, obiyrej ka suszy, abyś do kałuże nie włoz.* |'parcie, jako mądro'

paradejki rzad. – pomidory |<por. słowac. paradajky – pomidory, gr. paradisos – raj>

paradzić – paradować

partyka – duża kromka chleba

paryzol – parasol |<wł. parasole>

parzok – kocioł, gorące miejsce: *Na polu hyc, jak w parzoku.*

pas filigranowy - z odlewane go i tłoczone go srebra, często złocone go w stroju cieszyńskim

pasiónek, paszónek – pastwisko: *Po Świętym Michale wszyjscy już mógli wyganiać krowy, a kaźdo zielyń to był wspólny pasiónek.*

paskuda – 1. człowiek szkodnik 2. |<mit. śląsk. zły duch przydomowy [BAP]>

pastuszki – 1. pastuszkowie 2. pastuszkowie jako kolędnicy |‘chodźć po pastuszkach’ – brać udział w grupie pastuszkowej

pastyrka – pliszka: *Pastyrka może być siwo abo złoto.*

pastyrz, pastyrziczek zdrob. – pasterz

paterek – ksiądz wikary |<łac. pater>

pawłacz, pawłacz – chór w kościele: *Na pawłacz chodzóm sami chłopi.* |<czes. pavlač – ganek>

paża – pacha: *Weź dziołche pod paże, ni ma tymu gańby.* |‘pod paże’ – pod rękę |<czes. paže>

pać – pielgrzymka: *Kiesi chodzowali na pać aże do Frydka.* |‘iś na pać’ – iść na pielgrzymkę

paćnyć sie – przesunąć się |<por. czes. pouť>

pecka – „kamień węgielny”, oznaczenie miejsca rozpoczęcia budowy, muru, wymierzania pola itp. |<czes. pecka – pestka, jądro>

pecyna – gruda ziemi

pewnikym – pewnie, na pewno

pichnyć – 1. ukłuć |<czes. píchnout> 2. czmychnąć

pidło – 1. drewniana śluza w stawie: *Na pidle siedzioł stary utopiec i kurził fajke.* 2. kształt szatki (chusty) po uformowaniu na głowie w stroju cieszyńskim

piechty – pieszo: *Hań downi mało co sie jeździło, a do miasta chodzowało piechty.*

piecuch – 1. domator 2. |<mit. śląsk. – domowe leniwe lichy [BAP]; duch opiekuńczy zmarłego przodka [BAP]>

pieczka – 1. suszony owoc 2. wąż dziecko

pieczok – ziemniak pieczony w ognisku

piegaty – piegowaty

piekarok – piec chlebowy

piekielnica – kobieta zła, zepsuta |<mit. słow., śląsk., starop. – mająca kontakty z diaskiem>

piełuń – piołuń

pierón – 1. piorun, przekleństwo |‘jasny pierón, ’do jasnego pieróna’; ‘a niech to jasny pierón’; ‘a niech go...’; ‘poszeł kaś w pieróny’ 2. |<mit. słow., mit. śląsk. – Perun, bóg gromowładny>

pierónek – 1. piecuch 2. |<mit. śląsk., domowe leniwe lichy [BAP]; duch opiekuńczy zmarłego przodka [BAP]>

pierónować – klnąć

pierónym – szybko

piersi – płuca: *Zaś go w piersiach dusi, chyba mo suchoty.*

pierzin – przekszt. pieron

pierziński – pieroński: *Tyn pierziński mamlas zaś drzewa nie narómbot.*

pieśniczka – piosenka, pieśń

pietróna kandego! – do pioruna!

pietruzela – pietruszka | <niem. Petersilie, czes. petržel>

pika mieć – złość na kogoś, upatrzeć sobie kogoś | 'mieć pika' – mieć na kogoś złość | <niem. Pik>

piloba – pilna robota, pośpiech: *Nie teraz, Francik, bo móm wielkóm pilobe.*

pinióndz – pieniądz | 'zbytني pinióndz' – powyżej potrzeb | 'być po jednych pinióndzach' – być takim samym, tak samo niedobry

pinkiel – tobołek *Już móm pinkiel spakowany.* | <niem. Pikel>

piprać – babrać, kuchcić

писаć sie – nazywać się, w szczególności o nazwisku: *Pisała sie Polok, a na miano ji było Tilka.*

pisany, pisane – wzorzyste, na ogół w paski: *Mioł galoty pisane, a w galotach...*

piska – kreska, linia

pita, pitka – żeński organ płciowy

pitać – uciekać

pitlok – długi nóż

pitómić – dureń, idiota | <czes. pitomec>

pitómy – zamroczony, półprzytomny, oszołomiony: *Łaził uferma jak pitómy i długo ni móg dąś do sie po tej muzyce.* | <czes. pitomý – durny, tępy; pitomec – dureń, głupiec>

pitwać – 1. kroić: *Przestón pitwać tyn chlybiczek, a ukrój go porządnie.* 2. patroszyć | <czes. pitvat>

pitwok – nóż, często tępy

piwowóńka, piwóńka – piwonia: *Piwowóńki zawsze zakwitajóm na Boże Ciało, bo tako jich natura, żeby służyć Pónbóczkowi.*

piyrwej – dawniej, dawno temu

piyrzi – pierze

piznyć – uderzyć

piździć – przesadnie oszczędzać: *Przez całe życi piździł, a i tak sie nie dorobił.*

plac – podwórko: *Nasz plac, to był cyntrum świata, wszystko sie tu działo. Ludzie, zwierzęta, pojazdy. Kormónciło sie tu wszystko i krziżowało, a wszystko miało wielki syns.*

plągnąć, splągnąć – sprowadzić: *Do jednej dziury po Pilarskim Stawie, tam, kaj była Pitlokowa łąka, splągnął sie z Bajerki utopiec.* [ZN_O]

plebanek rzad. – ksiądz wikary

pleca – plecy

plecha – foremka do ciast | <czes. plech – blacha>

ploso – głębizna w rzece | <ogólnostow. pleso, por. czes. słowac. pleso – jezioro górskie>

plynskiyrz; splynskiyrzono ręka – odcisk, ręka pełna odcisków: *Po żniwach, tóż zawsze miało sie pamiątki na rękach, plynskiyrze i boloki.* |<por. słowac. pľuzgier>

plynta – długa spódnica: *Młodo frelka, a w takich plyntach łazi, zakónnicóm chce być?*

plyź sie – 1. wlec się 2. pchać się

plachta – prześcieradło: *Młoduha dostaje w posagu pierziny, płachty, cychy, cyszki i wszystko z tych rzeczy.*

płacz – |‘szło mu do płaczu’; ‘cisło mu się na płacz’; ‘zbiyrało na płacz’

płaczki – łyż: *Paniczko sławno, Jasnogórsko... tela był w stanie pedzieć, a z oczy kapaty mu płaczki.* [ZN_Z]

płat, płot – płaca, zapłata: *Płat mieli niezły, a roboty nie do przerobiynio przy tej regulacji Wisły. Jaki płot, tako i robota.* |<czes. plat>

płatew; płotwia – gruba belka konstrukcyjna więźby

płec – łódka, tratwa, prom przez rzekę: *W Zorzyczu i Zobrzegu przeprawy przez Wisłę prowadzili przewoźnicy, wozili ludzi, zwyrza i towary, a na tórn wielkóm tratwe godali płec, abo przywóz.* |<por. słowac. i dawn. czes. plť>

płoszczyca – pluskwa |<czes. ploštice>

płotać, napłotać, wyplotać – rozrabiać, narozrabiać, wyskoczyć z czymś niestosownym

płónka – niedojrzałe jabłko |‘kwaśne jak płónka’

płóny – mało tłusty: *Ani słodki, ani płóny, nijaki.* |<por. czes. planý – pusty, bez wyrazu>

pniok – pień

po czornu chodzić – chodzić na czarno w okresie żałoby po zmarłym

po zadku – 1. spóźniony: *Zygor szetł po zadku i chłop prziszetł do kościoła na amyn. Loz po zadku jak ostatni mamłas.* 2. |‘być po zadku’ – zacofany, niemodny, nieaktualny

pobaby – sąsiedzka darmowa samopomoc: *Pobaby rzecz piykno, sómsiedzi, rodzina, ka jacy kumornicy i lokatorzi w jedyn czas wstawiajóm sie do roboty, żeby wspumóc, robota idzie szwarnie, a po robocie dobro swaczyna, a czasym i flaszeczka miodówki.* [ZN_Z]

pobiegano – krowa zacielona

pochać – broić: *Cożeś tam zaś napochotł?* |<por. czes. páchat – czynić coś złego>

po chałpie, chodzić w czymś po chałpie - ubranie codzienne

pochybić – zabraknąć: *Bywało, że i w chałpie nawet chleba pochybiło.*

pociecha – radość z dziecka |‘bydzie ś niego pociecha’ – wyrośnię na dobrego człowieka

pocieszyni – uciecha, radość: *„Te ligockie pola, raz i dwa, nasze pocieszyni...”* – słowa piosenki o Ligocie [ZN]

pociskać – pchać

poczciorz – listonosz

poczkać – zaczekać: *Poczkej, zaczkej, nie tak gibko!*

podany – podobny: *Synek był ganc podany na ojca.*

podarzony, niepodarzony – wydarzony, niewydarzony; udany, nieudany |<czes. podařený>

podchlybek – lizus, ulubieniec: *Ta jego młodszo cera, to istny tatowy podchlybek.*

podchynyc – podrzucić

podciep – podrzutek: *Jedna baba chowała ogromnie spórnego bajtla, a nie wiedziała, że mo podciepa.* [ZN] |<mit. śląsk. – podmienione dziecko przez czarownicę [BAP]>

podle, podług – 1. obok 2. według |'podle oka' – „na oko”; zrobić podle swojego rozumu – postąpić według własnego uznania |<czes. podle>

podrzity – podarty

podstoli – szuflada stołu

podziwać się, podziw się, dziw się – popatrzeć się, popatrz się |<por. czes. podívat se>

pofarbić – zafarbować

pofulać – pożartować

pogany, poganie *przen.* – nieokreśleni niedobrzy ludzie |' jak pogan' – jak poganin, jak ktoś bez zasad; 'klnie jak pogan'; 'dziki jak pogan'

pojcząć – pożyczać |<czes. půjčit>

pojutru – pojutrze

poka – póki

pokidany, ukidany – poplamiony zupą, sosem itp.

pokiel, pokiyl, pokiela – dopóki, do kiedy |<por. słowac. pokiaľ – o ile, jeśli>

pokora – żałoba po babie i chłopie 1 rok i 6 tygodni: *Sómsiadka chodzi po czornu, bo mo po chłopie pokore.* |'mieć pokore' – mieć żałobę

pokroć – pokroić

polakować – pomalować, od słowa lak |<niem. Lack – lakier>

poloki – wysokie skórzane buty koloru czarnego w męskim stroju cieszyńskim

połedni, popołedni – południe, popołudnie: *Dejcie se dziecka pozór, bo w połedni nejwiyncy grasujóm utopce.*

pomazać – posmarować

pomsta – zemsta |<starop., por. czes. pomsta>

ponikandy – gdzieniegdzie: *Las był tu rzodki, ponikandy większy stróm, a tak, same krzoki.*

ponikiedy – czasami

ponikiery, ponikierzy – niektórzy, pewien, niektórzy

ponokło – tknęło coś, wpadło się na pomysł, przyszło do głowy: *Co cie zaś Jyndrys ponokło, żeś taki zamyślóny?* |<por. czes. ponoukat – zachęcać, być bodźcem dla jakiejś decyzji>

popuczóny – pomięty: *Naszła tyn papiór, ale był cały popuczóny.*

popyrwany – zwariowany, postrzelony

poradzić – pomóc

porwany, narwany – porywczy: *Cożeś to taki narwany, kieryś ci na szłape stanył?*

porząd *rzad.* – prędko, natychmiast |<czes. pořád – cały czas, ciągle, stale, nieustannie>

porządek, do porządku: 'zrobić do porządku' – porządnie

porzykać – pomodlić się: *A jak już tam bydziesz, w tym świętym miyjsku, tóż nie zapómnij za nas porzykać.* [ZN_Z] |<starop.; por. czes. říkat – mówić>

poschraniac – zwieść plony do stodoły: *Poschraniejcie gibko siano, bo już piyknie przesuszóné, a zdo sie grzmieć i blyskac.*

poseblykany – porozbierany

posuć – posypać

poswaczyć – zjeść swaczynę: *Po ciężki robocie trzeja dobrze poswaczyć.*

posypka – kruszonka na cieście: *Nejlepszio na kołoczku je posypka.*

poszczykać – pokroić na kawałki, na ogół tężką

poszkróbk – ostatnie dziecko rodziców: *Antek był w rodzinie poszkróbkym, przez to ojcowie mieli go fest radzi.*

posznupać – poszukać, pomyszkować, poszperać: *Posznupali w odmaryji, kamerliku i szpajsce, ale nie naszli.* |<niem. schnuppenn>

potargany – podarty

potek, potka; pótek, pótk – chrzestni rodzice |<niem. Pate>

potela – dotąd: *Potela je moji, a reszta twoji.* |<por. słowac. potial>

potreszczany, potreszczały, strzeszczały – „postrzelony” |<por. czes. ztřeštěný>

potwora – 1. niedobra lub szkaradna kobieta; 2. |<mit. słow., śląsk. – człowiek–demon o zniekształconym wyglądzie [BAP, ZN]>

powoł – sufit

powóniać – powąchać

pozdel rzad. – wzdłuż |<por. czes. podél>

pozgrzybany – pomarszczony: *Starka już miała pozgrzybanóm skórę i siwe włosy.*

pozłótk – aluminiowa ozdobna folia

pozór – uwaga: *Dejcie se pozór, bo cug już na glajzach!* |<czes. Pozor!>

pódź, pódź haw, pódziaw – chodź, chodź tu |<por. czes. pojd'>

pón – po niego |<starop>

pradło, prodło – bielizna, odzież przeznaczona do prania |<por. czes. prádlo>

pragliwy – chciwy, łakomy, pożądlivy: *Kocurkowa Francka była babóm fest pragliwóm.* [ZN_O]

Prajzoki – Ślązacy z za Wisły |<niem. Preussen – Prusy, Prusacy>

prawić, rozprawiać, porozprawiać – mówić, opowiadać, podyskutować: *Co też to, ludzie, prawicie?* |<por. moraw. i rzad. czes. pravit, rozprávět, słowac. rozprávať sa>

prawok – grzyb prawdziwek

preswórszt – salceson |<niem. Presswurst>

prociw – przeciw, przeciwny: *Tóż jo ni ma tymu przeciw.* |<por. czes. proti>

procny, procnie – mozolnie, z trudem zdobyte, słabo opłacane: *To była procno robota, procny chlebiczek.* |<czes. pracný, pracně>

prostka, iś na prostke – iść na skrót

prowd – prawda, **mieć prowd** – znać prawdę, mieć rację |<por. czes. mít pravdu> **do**

prowdy – naprawdę: *Do prowdy wóm godóm, że ni ma wóm jak dogodzić.*

prógować – próbować

prózn – próżny, pusty: *Z próznego ani bogocz nie naleje.* |<starop., por. czes. prázdny>

prusoki – karaluchy

Prusoki, Prajzoki – Ślązacy z za Wisły |<niem. Preussen>

prykol zgrub. – łózko: *Kulnył sie do prykola i społ do połędnia.* |<niem. Pritsche>

przeblyc – przebrać się

przeca, przecz – przecież

przechachmyścić – „przepuścić”, prehandlować, łatwo się wyzbyć

przechlastać – przepić pieniądze, majątek |<czes. prochlastat>

przeciwny – uparty, niezgodliwy: *Tyn chłop je strasznie przeciwny, bo mo przeciwnóm nature, kroatóm fante.* |<por. czes. protivný>

przecz – przecież

przed sie – sam dla siebie: *Żył sóm przed sie, nikómu nie wadził.* |‘sóm przed sie’ – sam, samemu, samodzielnie

przedać, przedować – sprzedać, sprzedawać, **na przedoj** – na sprzedaż: *Chałpa była wystawiono na przedoj, ale kupca nie było.* |<por. czes. prodát, prodávat, na prodej>

przedbiyżki – prześciganie się, wyścigi: *Jak mama wracała z miasta, dziecka leciały ku ni na przedbiyżki i zawsze sie im optało.*

przedlecieć – przedbiec, wyprzedzić

przedniczka – ozdobna część kabotka pod szyją w stroju cieszyńskim, haftowana

przefujać, przefukać – przepuścić pieniądze, majątek

przefurgnyć – przelecieć na skrzydłach

przegwościć – przemóc

przekabacić – 1 przekonać, namówić, „przerobić” – *To była dobro dziołcha, ale stary jóm zguptaczył i przekabacił.* 2 |<mit. odkabacić – zdjąć urok, odczynić [ZN]>

przekludzka – przeprowadzka: *Szykuje mi sie przekludzka do nowego.*

przepadzity – zachłanny

przepatnać – przetrwonić, „przepuścić”: *Kaś ty pinióndze przepatnać, powiysz, abo niy?* |‘przepatnać wiónek’ *przen.* o dziewczynie – stracić dziewictwo

przeposka – wstęga, wstążka w miejscu paska w damskim stroju cieszyńskim o barwach jasnych, z kokardą, zwaną maszką. Przeposkę wiązało się na maszkę (na bindel).

przepuczony – 1. człowiek z przepukliną 2. brzuchaty

przeskoczka – ktoś, kto zmienia poglądy lub narodowość

przesrać wulg. – 1. przetracić, utracić: *Cały majatek zdążył przesrać.* 2. **przesrować** z miysca na miysce *wulg.* – przechodzić, przełazić, przeciskać się, przepychać się

przestróno – przestronnie

przeszachrować – prehandlować coś nie całkiem uczciwie

przeszkrobać – przeszkrobać, zawinić

przeszpiegi frekw. – zwiady |‘na przeszpiegi’ – na zwiady przyjść: *Rzadko ta stwora do nas chodzi, chyba prziszła na przeszpiegi.*

przeszwercować – przemycić: *Jak jeszcze były granice, to sie niejedno tam, a sam przeszwercowało.* |<niem. schwarz – czarny, na czarno>

przetwiyrać – przeciskać przez coś wąskiego

przezwa – przezwisko

przezywać, oprzezywać, naprzezywać – wygarnąć komuś, nakrzyczeć na kogoś, nazwymyślać komuś: *Oprzezywej swojigo synka, bo był we szkole niegrzeczny. Naprzezywałach wlezie wlezie tej moji sómsiadce, bo je ostatnio fest przeciwno.* | 'naprzezywać wlezie wlezie'

przi wojsku – w wojsku, w czasie służby wojskowej

przibadać – przyzwyczać się: *Teraz go ni mosz rada, ale pumału przibadosz ku nimu.*

przibrać – przytyć

przychlybiać do kogoś – przypodobać komuś

przifanzolić – uderzyć: *Ale mu przifanzolił, że aże gruchło!*

przignać se – dorobić sobie, dorobić się | 'przygnoł se' pieniądze lub chorobę

przigupi – głupi, przygłup: *Ón je chyba przigupi, żeby taki rzeczy godać.*

przikwanckać – przywlec się

przilypki – siedzenia w wysiodkach: *Na przilypkach piyknie było w niedziele posiedzieć, porozprawiać i zakurzić faję.*

prziłóg – odłóg, pastwisko po skoszonej i zebranej koniczynie

prziodzioc – ubrać się

prziplichcić sie – doczepić się do kogoś: *Prziplichciła sie do niego jedna tako i chyba se jóm weźnie.*

przirychtować, narychtować – przygotować | <niem. richten>

przirznić komuś – zbić kogoś

przismyczyć – przywlec: *Skąd żeś przismyczył to stare klónkro?*

przitrefić sie – 1. zdarzyć się 2. poznać dziewczynę, chłopaka *Przitrefiła mu sie ta frelka jak kurze ziorko.*

prziwóz – przewóz przez rzekę, prom | <czes. přívoz>

przociel, przociele, przocielstwo – krewny, krewni, pokrewieństwo

przoć – kochać, **przoła mu** – kochała go, **przoł ji** – kochał ją | <por. czes. přát – (dobrze) życzyć>

przody dupóm iś – 1. *dosł.* iść tyłem, plecami do przodu; cofać się 2. *przen.* pchać się, przepychać, nie w sposób jak należy

przód, przódy, przódzi – wcześniej, pierwej: *Przódzi tak nie bywało, wiadómo było kierego je kiero.*

psinco – 1. nic, byle co 2. *pierw.* psie łajno | 'dostać psinco' – nic nie dostać; 'mieć psinco' – nic nie mieć; 'mieć psinco do godanio' – nie mieć nic do powiedzenia

psiok – niejadalny grzyb

psiora, psiorka – niedojrzały, niesmaczny owoc

puc – tynk | <niem. Putz>

puclaty na gymbie, puclok – pulchny na twarzy, pucułowaty | <por. czes. baculatý>

puczyć – 1. ścisnąć, miąć 2. **obmacywać**: *Pono zaś tyn karlus naszóm dziotche puczył, muszym go przegnać, przeca jeszcze roków ni majóm.*

puding – budyń | <ang. pudding>

pukiel, puklaty – garb, garbaty: *Roboty żodnej sie nie boł, mimo, że chrómy i puklaty.* | <niem. Buckel>

pularysek *frekw.* – portmonetka |<*tac.* pugillares>

pult, pultek – niewyrośnięty chłopak

pultok – 1. brudas 2. kiepski malarz: *Zamiast porządnego malarza, to wzyjni jakigoś pultoka.*

pumału – powoli

pusa, pusy dać – buzia, całus: *Dej pusy, dej, moja roztomiła!* |<*czes.* pusa>

putnia – drewniane naczynie

putyka – knajpa, licha karczma |<*czes.* putyka>

pyle, pylytki – 1. gąski 2. **pylytka** – spokojna kobieta, bez wyrazu

pyndel – wahadło zegara |<*niem.* Pendel>

pyndziałek – poniedziałek

pypec *frekw.* – narośl na języku kury, choroba, *przen.* **dostać pypcia** – mieć zachciankę: *O małoch co nie dostał pypcia na widok telkich maszkietów!*

pypłać, pypłacza – robić coś z mozołem, powoli, męczyć się

pyptok – partacz

pyrcok *pogardl.* – przybysz z Galicji na Zaolzie, „robiący się Czechem”, wyraz znany również wśród czechowiczów, którzy dojeżdżali do Karwiny do pracy specjalnym pociągiem „hawiyrskim cugym”

pyrczeć – żartować, rozmawiać wesoło: *Przestóńcie już pyrczeć, bo robota czako.*

pyrdel – tyłek |'nakopać do pyrdeli' |<*czes.* prdel>

pyrdelónka – zupa z krupnioków: *Nejlepszo ze zbijaczki była pyrdelónka.* |<*por. czes.* prdelačka>

pyrlik – ciężki młot

pyrskać, pyrsknyć – pryskać, opryskać, chlapać, |<*por. czes.* prskat>

pyrtać – iść drobnym krokiem, turlać się, wieźć, pchać: *Weźcie se na potrzebny czas tyn tragacz, tyn fyrtum–pyrtum, ale pamiętejcie mi go potym przipyrtać.* [ZN_O]

pyrtek – 1. maluch 2. męskie przyrodzenie 3. |<upyrtek, upyrdel <*mit. śląsk.* – człowiek–demon wykorzystujący swój bardzo niski wzrost w celu wyrządzania zła [BAP]>

pyrtnyć, upyrtnyć – odlać trochę płynu, wody, zupy itp.

pyrtula – kobieta, która mówi niemądrze

pyrtulka – dziewczynka zaczynająca chodzić

pysk – twarz, gęba |'zjod suchym pyskym' – nie zjadł; 'obeszeł sie suchym pyskym' – *przen.* nie otrzymał zapłaty; |'mieć pysk jak miesiόνczek' – mieć szeroką tłustą twarz; 'mieć plugawy pysk' – być ordynarnym

pytać – prosić, chodzić po prośbie |'chodzić po pytaniu'

pytel – przesiewacz, część mechaniczna w młynie i wiatraku

pytlik – tobołek: *Mioł już pytlik narychtowany.* – *przen.* był gotowy do drogi |<*czes.* pytlík>

pytlować – gadać dużo i szybko *Nie pytluj tela! Pytlujesz jak lajerka.*

pywnica – piwnica

R

rafiok – wóz o kołach z żelazną obręczą |<*niem.* Reifen – obręcz>

rafka – obręcz koła |<niem. Reifen>

raja – warstwa, rząd, szereg: *Piyrzo raja z cegieł już wymurowano, teraz już ściana gibko poleci.* |<niem. Reihe>

rajbetka – paca murarska |<niem. Reibe> |<niem. Reibebrett>

rajbować – gładzić tynk |<niem. reiben>

rajczula – 1. duże pomieszczenie 2. pastwisko |<niem. Reitschule – miejsce tresury koni>

rajtować – jeździć konno

rajwach – hałas: *W gospodzie sie zrobił straszny rajwach i doszło do bijatyki.* |'nie róbcie tela rajwachu' |<jid. rejwach>

rajzować – jeździć, podróżować: *Kaj żeście to rajzowali, że was tak długo dóma nie było?* |<niem. Reise>

rani – wcześniej rano

rannio, na rannióm – msza św. poranna, iść na mszę poranną

raps – rzepak |<niem. Raps>

raubczyk, raubczykować – rabuś, kłusownik, kłusować: *Kiesi w ksiqżyncych lasach porqđnie raubczykowali, co drugi chłop, kiery miyszkoł przy lesie, to był raubczyk.* |<niem. Raubschütze>

rechla rzad. – wieszak |<niem. Rechen>

recht, mosz recht – racja, masz rację: *Ja, ja, mosz recht, było to tak, jak godosz.* |'mieć recht, 'mieć prowde' – mieć rację |<niem. recht haben – mieć rację>

rechtór – nauczyciel

regiyrować – zarządzać, kierować |<niem. regieren>

repecić – plotkować: *Przestóńcie baby repecić, bo nie wycie, jak na prowde było.* |<niem. repetieren – powtarzać>

respekt – respekt, szacunek |'mieć respekt' – mieć respekt

reuma, rewma – reumatyzm |<por. czes. pot. revma>

reźne piwo, reźno gorzołka – żytnie piwo, wódka |<por. słowac. raž, moraw. rež – żyto>

reźno słóma – słoma żytnia

robota – praca |'wziąs sie za robote z rubszego kónca' – rozpocząć prace od trudniejszego odcinka, zadania

rod, rada, radzi sobie – 1. rad, być zadowolony 2. kochać się |'Była mu rada. Byli sobie radzi.; 'radach cie zaś widzieć' – jestem rada znowu cię widzieć; 'mieć kogoś rod' – lubieć, kochać kogoś: *Móm cie rada, dóm ci pusy.* – kocham cię, dam ci buzi |<por. czes. rád, rada; mít někoho rád>

rodzóno – z domu, nazwisko rodowe kobiety: *Rodzóno była Haramus.*

rogocz – drewniany stojak na siano

rogolka – mątewka

rojber – łobuz, zbój |<niem. Räuber>

roki – lata |'mieć już swoji roki' – mieć swoje lata, wiek

rosuć, rosuło sie, rosuła sie – 1. rozsypać 2. rozpaść się 3. urodzić: *Na dniach, jak sie rosuje.*

| 'być na rosuciu' – wkrótce rodzić

rosypoły - długie do kolan majtki otwarte, z wycięciem w środku, składające się z dwóch połów górą zszytych w stroju cieszyńskim i innych

rotuz – ratusz |<niem. Rathaus>

rowniok – równolatek: *My oba byli rownioki, chodzili do tej samej klasy.*

rowny, rowno – równy, tego samego wzrostu; po równo – po rowno, tyle samo: *Dziecka dostały bómbónów po rowno.*

rozcapyrzóny – rozsiednięty, wygodnie usadzony

rozchynić – rozrzucić

rozciepać – rozrzucić

rozegnać – rozpędzić: *Trzeja rozegnać te bande zanim czego nie powynokwiajóm.*

rozfukać – roztrwonić

rozgrzoty – rozgrzany

rozhajcować – rozpalić ogień, palenisko |<niem. heizen>

rozkulać – rozwałkować ciasto: *Rozkulej to ciasto na nudle.*

rozlajerowany – rozklekotany

rozmaryjón – rozmaryn

roznimóc – zachorować |<por. czes. roznemoct se>

rozpajedzóny – rozjuszony

rozpuczyć – rozgnieść

roztoliczny – rozmaity: *Odpuściorze przedowali roztoliczne fidrygały.*

roztomajte, rozmańte – rozmaite

roztomiły – drogi, kochany, szanowny |<por. czes. roztomilý>

roztoparczyć – rozsiąść się, zagarnąć dla siebie zbyt wiele miejsca

roztopyrzać – rozpychać

rożek – rogalik

roźgnąć – zapalić: *Roźnijcie kiery światło, bo już cima.* |<por. moraw. rožnout>

rómpel – tarka do prania: *Baby kiesi prały na rómplu, rómplowały.* |<niem. Rumpel>

rómplować – 1. pierw. prać na rómplu 2. hałasować 3. niszczyć, psuć: *Pierziński dziecka całóm izbe zrómplowały.* |<niem. rumpeln>

ruby, hruby rzad. – gruby

rufijok – zawiada: *pios.: „Siedlok, siedlok, siedlok je rufijok, siedlok, siedlok, siedlok jest pan...”* [ZN]

rukować – brać do wojska |<czes. rukovat, niem. einrücken>

rukzak – plecak |<niem. Rucksack>

ruła – rura, **rułka** – rurka

rumtyk – hałas

rusy – karaluchy

rwot – łobuz, drań: *Ś niego był kqsek rwota za młodu, a teraz sie podziwcie, jak święty na obrozku!*

rybiora – mewa: *Na wiosne pierwszy ptok nad stawami to rybiora.*

rybiorz – rybak |<por. czes. rybář>

rychtować – 1. naprawiać 2. przygotowywać |<niem. richten>

rychtyk – rzeczywiście |<niem. richtig>

ryl – rodzaj łopaty, **babski ryl** *przen.* *Mo cyl, jak babski ryl.* – ktoś niedokładny

ryma – katar, przeziębienie |<czes. rýma>

rymby, wrymby, na rymby, na wrymby – na lewą, odwrotną, wewnętrzną stronę odzieży: *Nawlykłał se kiecke na rymby.* |<por. czes. naruby>

rympoń – wał z łańcuchem w studni: *A potym rympołym dostał ze studnie świyzutkóm wode i włoł do manaszki.* [ZN_Z] |<czes. rumpál>

rynkloda – duża śliwa późnej odmiany |<fr. Reineclaude>

ryński – dawna austriacka moneta: *pios.* „*Koło, koło młyński, za ty sztyry ryński*”

rypnyć – uderzyć

rysik – sztyft do pisania w szkole na tabliczce

ryszawy – rudy |<por. czes. ryšavý>

ryżok – szczołka ryżowa

rzazać – ciąć |<por. czes. řezat>

rządzić – mówić, **wyrządzać, przerządzać** – rozmawiać, dyskutować, omawiać

rzecz – 1. mowa, język: *Cieszyńsko rzecz ze wszystkich nejpiykniejszo.* |<por. czes. řeč> 2. przedmiot, sprawa

rzeknyć – rzec: *Coch mioł rzeknyć, a nie scyганиć.*

rziciato, rziciaty – 1. osoba z dużym tyłkiem 2. powolny, niezdarny

rzic – tyłek: *Zónaci siedzóm na rzici w chałpie.* |'mieć pełnóm rzic' – być mocno upitym lub przejeżdżonym; 'rzicióm ciepac', rzicióm zamiatać' – stroić fochy, okazywać niezadowolenie; 'wlyż do kaźdej rzici' – o lizusie, pochlebcy, kimś nachalnym |<starop., por. czes. řiť>

rzoz – trociny

rzozioł – piec na trociny

rzykać – 1. modlić się |<starop.; por. czes. říkat – mówić> 2. *mit.* – zaklinać, czarować

rzykani – modlitwa: *Weszli my do kaplice porzykać.*

rzyisko – ściernisko po skoszeniu żyta

S

sadzok – sadzeniak, ziemniak do sadzenia

sagi – goły, nagi |'po sagu chodzić' – chodzić nieubrany, nago

sagula – dziewczyna, kobieta naga lub skąpo ubrana

sakraporcki – nieznośny: *Już cie ni mogym strzimać, ty giździe sakraporcki!* |<przekoszt. sakramencki>

sałot, szałot – 1. sałata 2. *przen.* |'mieć w głowie (w łepie) szałot' – być niemądry

sam – tu, tutaj |<por. czes. sem>

samociąż – 1. ciągnięcie wozu, sprzętu przez ludzi 2. specjalny mały wózek na towar do ręcznego transportu

sanniówka, sankówka – sanna, zimowa pora do jazdy saniami

schódki – schody

schrónić – 1. zabezpieczyć 2. sprzątnąć 3. uprzątnąć zbiory z pól 4. ukraść: *Jakisik miechorz co piątóm kopke siana mi dzisio w nocy schrónił.*¹

schyrknyć rzad. – zwołać się, zebrać się, zgromadzić: *Ludzie sie gibko schyrkli i se nie dali.*

seblyc – rozebrać: *Seblyczcie sie do badanio – mówi lekarz. – Nadyć jo jyny wągli przywióz.;*
| 'iś księdza seblyc' – spóźnić się na nabożeństwo

sebuć – zdjąć obuwie

si dziec. – boli, gorące, parzy – ostrzeżenia wobec dzieci

siarki – zapałki | <czes. sírky>

siaróński – przekleństwo | <mit. słow., mit. śląsk. – śmierzący siarką diabeł [BAP, ZN]>

sie – się

siedlok – bogaty gospodarz, *hist.* dawny kmieć z początków osadnictwa | <por. czes. sedlák – gospodarz, rolnik>

siekanka – kotlet mielony | <por. czes. sekaná>

sięgnąć – sięgnąć

siksa pogardl. frekw. – dziewczyna <jid. szikse>

sinol – duży grzyb jadalny siniejący po dotknięciu

siupać, siupnyć dziec. – siadać, usiąść

siyrotki – bratki, nazwa kwiatów

sjimać – zdejmować

skapnyć, skipnyć – umrzeć, zdechnąć | <por. czes. zkapat>

skibka, oskibka – skrawek chleba, ciasta: *Ostatnióm skibke chleba my zjedli, a do przednówka daleko, przidzie sie zaś u Żyda zapojczać.*

skirz, kirz czego, skyrs – z powodu: *Skirz czego mosz do mnie pretynsje?* | <por. czes. skrz, ciesz. skyrs, stąd wyprowadzona pisownia rz> [skirz – także u B. Wyderki]

sklepniczka – sprzedawczyni w sklepie

skoczka – pchła

skopyrczyć – zwarzyć mleko

skozać, skoż – przekazać wiadomość, powiadomić, postać po kogoś: *Mie tu foterek postali skozać, żebyście jutro na pobaby do ziymioków prziszli.*

skónani | 'ani do skónanio' – nigdy

skrepnąć – umrzeć, zdechnąć | <niem. krepieren>

skrymniały – zbutwiały, zgnity

skrzot – 1. dziecko, „niewyrośnięty” człowiek, 2. skrzat | <mit. słow., mit. śląsk., starop. – mały złośliwy diablík, złośliwy karzeł [BAP]>

skuczeć – skomleć | <czes. skučet>

skukać dziec. – schować

skurzica – cynamon | <czes. skořice>

¹ W Zarzeczcu i Podjaziu miejscowi złodzieje mieli zasadę, że nie kradli wszystkiego, tylko co piątą kopę (opis w książce *Zarzeczce, Zarzeczce*, s. 30.

ślazować, ślazować – schodzić

ślabizna – pachwina |<por. czes. slabina>

ślóżyć ogiyn – rozpalić ogień w piecu: *Naznoś szczapów i gibko ślóz ogiyn, bo już dochodzi południ, a obiadu ani nie widać.*

ślószny – 1. duży, spory 2. poważny, rozsądny

smolić – 1. lekceważyć, pozostawić, porzucić: *Wysmoliła sie na niego i niechata.* 2. zmyślać: *Przestón już smolić taki gupoty.*

smotroki – szabrujący żołnierze sowieccy |<ros. smotriet' – patrzeć, szukać>

smowa – zmówiny

smrodlawo zuzka – smrodziuszek, rodzaj zioła

smyczyć – włóczyć, ciągnąć, wlec

smyczyć sie – ledwie iść

smyk – łazęga, włóczykij

smyk, smykuła, smykula – kawaler lub panna, często chodzący na randki

smykać sie – kawalerzyć: *Przestón sie tela smykać, bo jeszcze mosz mlyko pod nosym!* |'być na smykach'; 'iś na smyki'

snachtować, usnachtować – dogadzać, nadszakiwać, zabiegać o względy: *Przestóńcie tym Niymcóm tela usnachtować, nie bydóm wiecznie, jak prziszli, tak póńdóm.*

snadnie, snadny, snadno – łatwy, łatwo |'priszet ku majóntku po snadnu, po leku' – łatwo, bez wysiłku |<czes. snadný>

snodź, snodzi – ponoć, podobno: *Snodzi dzisio w Czechowicach piyknie poloło, a w Dziejicach za sztrekóm nie spadła ani kropla.* |<por. czes. snad>

snoga, snożyć, osnożyć – porządek, zrobić porządki, wysprzątać: *Pachótek co sobote osnożo plac, a dziywki osnożajóm izby.*

snopel – śpik w nosie

snoplok – smarkacz

snoszać – 1. znosić z pola 2. gromadzić, ciuć: *Snosi ku chałpie ka jaki dziadostwo.*

sobótka – ognisko na Zielone Świątki: *Na Zielóne Świątki w każdej wsi polili sobótki, kadzili pola i głośno śpiywali „Boże, oświyc nasze zboże, a sómsiadowe niy!”*

sorek, sorniok – samiec sarny, kozioł

sośniok – podgrzybek

spadki, spatki – z powrotem |<czes. zpátky – z powrotem, wstecz, do tyłu>

spamiętać (sie) – 1. zapamiętać 2. opamiętać, oprzytomnieć; **na spamiyńć** – na pamięć: *Nauczył sie całej pieśniczki na spamiyńć.* |<por. czes. nazpaměť>

spani – 1. sen 2. legowisko

s Panym Bogym, s Pónbóczkym – katolicka formuła pożegnalna

spichnyć sie, spiknyć sie – spotkać się, zmówić się: *Młodzi, tóz sie zawsze umióm spichnyć, ani uczyć ich tego nie trzeja!* |'por. czes. spíchnout se>

splatka – panieńska wstążka, bandla, bindla, wiązana na warkoczu w stroju cieszyńskim

splągnyc – sprowadzić

spodnica – halka w stroju cieszyńskim, marszczona, fałdowana, zakładana pod spódnicę, czasem wkładano ich jednocześnie kilka sztuk

spolygać – polegać na kimś |<por. czes. spoléhat>

społym – wspólnie, razem |<por. czes. spolu>

spomiarkować – zauważyć, zorientować się: *Gibko zech sie spomiarkowoł, że nic tu po mie.*

spomietać – poronić płód, u bydła

sporszy – większy, tęższy: *Sporszy kqsek dej tacikowi, bo sie dzisio narobili w polu.*

spować – sypiać |<por. czes. spávat> ón, óna, óno spi – czas przeszły

spozdać się – zorientować się, zreflektować: *Anich sie nie spozdoł przez tóm gre w taroki jak pizła pótnoc.*

spódnica – spódnica w stroju cieszyńskim, nie występowała osobno, a zawsze zszyta razem z żywotkiem, fałdowana, w ciemnych kolorach, wykończona z dołu galónką, potocznie nazywana też **letnikiem**

spóminać, spóminki – wspominać, wspomnienia: *Wziyno mie dziška na spóminki, Francke Kocurkowóm zech se spómniała, jak jeszcze żyła i do nas se chodzowała porzqdzic. |'wziyno go na spóminki' – wzięło go na wspomnienia*

spórny – uparty, krnąbrny; **spórok, spóra** – maruda, uparciuch, złośnik

sprzągać się – udostępniać konia do sparowania przy cięższej pracy: *Mój starzik Ludwik sprzqgoł sie ze sómsiadym Józkym, kobyłe Mine z kóniym Kasztanym porowali do oranio.*

spucować – zjeść wszystko |<niem. putzen – czyścić>

spusób – sposób

sraczkowaty *wulg. frekw.* – kolor ciemnożółty

srajda *pogardl.* – dziewczynka

srajtek – gówniarz

sraka *zgrub.* – tyłek

sranda – heca, rozróbka |<czes. sranda>

srómota – zmartwienie: *Jedna srómota po tej powodzi, wszystkie pola zalote, a woda stoi dali. |<starop.>*

srybło, srybny – srebro, srebrny, ze srebra

stamtela, tamstela – stamtąd, z innego miejsca, skądś; być, pochodzić z innych stron

starani, starać się – zmartwienie, martwić się

stargany – podarty

starka, starzik, starziczek *ekspresyw.* – babcia, dziadek, dziadzius

staroś – zmartwienie |'mieć staroś' – mieć zmartwienie, kłopot

statek – gospodarstwo, inwentarz: *Piesek przy budzie wachowoł plac i cały statek. [ZN_Z] |<starop., por. czes. statek>*

stawiać, wystawić – budować |'stawiać, postawić, wystawić chałpe' – wybudować dom: *Aleście gibko tóm chałpe wystawili!*

stela – stąd |'ktosik stela'; kieryś stela - tutejszy, miejscowy, swojak, rodak; 'rusz się stela' – zabierz się stąd; 'brać się pumału stela' – zbierać się z tego miejsca lub z tego świata

stodiosi – przekleństwo, do stu diabłów

stojmo – na stojąco

stolica – 1. stół 2. ława

stować – zatrzymywać się: *Pątnicy co kąsek stowali na odpoczynek i na rzykani.*

strach, mieć strach, mieć stracha – bać się |'mieć stracha' |<por. czes. mít strach>

stracić – zgubić |<por. czes. ztratit>**stracić się** – zniknąć

straszek – 1. strach polny 2. |<mit. słow., mit. śląsk., starop. – strach, zmyślona postać baśniowa, strasząca przede wszystkim dzieci> 3. człowiek źle ubrany |'wyglądać jak straszek'

strój cieszyński, strój śląski, strój śleski – ludowy strój Śląska Cieszyńskiego

stróm, strómek – drzewo, drzewko |<por. czes. strom>

strómbek – konne, niewielkie sanie: *Jak nastoł czas sanniówki gospodarze przepinali kónie do sań i strómbków.*

stróżok – siennik, materac: *W tóžku kiesi ludzie spowali na stróżokach, w kierych była słóma abo trowa wósióna.* |<niem. Strohsack>

strugnyć – uderzyć |'gupka strugać' – robić z siebie wariata

strzap, strzapok, strzapato – dziewczyna kudłata, rozczochrana |<por. czes. strapatý>

strzapoczek – firletka poszarpana, nazwa kwiatu

strzaskać – stłuc

strzewa – jelita |<czes. střeva>

strzybło, strzybny dawn. – srebro, srebrny, ze srebra |<por. czes. stříbro, stříbrný>

sturkać, szturkać – trącać

sturzić – popchnąć, potrącić: *Idź krajużkym, a dej pozór, żeby do cie mlyczkorz nie sturził.*

[ZN_O]

stusek – stos, drewna, cegły itp.

stwiernyć – stwardnieć

stwora – 1. kobieta, niewiasta, stworzenie, nieco *pejorat.*; *Każdo stwora nądzie swego amatora. Ka jako stwora sie tu zlazła.* 2. |<mit. śląsk. – niewiasta o niezwykłym wyglądzie, często o cechach nieludzkich [BAP, ZN]>

stworoki |<mit. śląsk. – istoty ze świata baśni>

styknyć – starczyć

suć – sypać, **nasute** – nasypane, **posute** – posypane

sumeryja, sumeryje, Sumeryjo! – 1. kłótnia 2. okrzyk O rety! : *Sumeryjo pańsko, goście przijechali, a jo nie ubrano i strzapato!*

suplika – urzędowa prośba |<łac. supplicatio>

suszka – uschnięte stojące drzewo: *Drzewo ze suszek źle sie poli.*

swaczyć, jeść swaczyne – jeść podwieczorek |<czes. svačit>

swaczyna – 1. podwieczorek 2. prowiant wydawany pracownikom w polu: *Na swaczyne dowato sie wielkóm partyke chleba, grubo masła i jeszcze wiyncy świyżego syra.* |<czes. svačina>

swoboda – 1. wolność 2. stan kawalerski, **swobodny, swobodno** – kawaler, panna: *Herómin dlugo był swobodny, aże w kóncu naszeł swojóm połówke.* |<ogólnosłow., starop.>

swrocać – wymiotować |<por. czes. zvracet>

- synek, synczysko** *ekspresyw.* – chłopak, chłopaczysko
- sypani** – miejsce na strychu (górze) na składowanie zboża, spichlerzyk
- szachta** – kopalnia |<niem. Schacht – szyb górniczy>
- szacić się** – ubierać się porządnie, stroić
- szafarnia** – skrzynie na zboże, fasolę: *Latoś obrodziło i było moc obilo, wszystko to we miechach i wańtuchach posnoszali do szafarnie.*
- szaflik** – duże drewniane naczynie |<niem. Schaffel>
- szalter** – ścienny wyłącznik prądu |<niem. Schalter>
- szamster** – rosty kawaler |<niem. austr. g'schamster Diener – posłuszny sługa (jako zwrot grzecznościowy)>
- szandar, żandar** – policjant |<fr. gendarme, niem. Gendarm>
- szarówki** – odmiana gruszek
- szarwak** – obowiązkowa praca na rzecz gminy |<niem. dawn. Scharwerk>
- szasnąć** – uderzyć
- szaszek** – błazen |<czes. šašek – błazen, pajac>
- szaśnióny** – stuknięty, niemądry
- szatka** – chustka na głowę w stroju cieszyńskim, najczęściej jedwabna, o barwach stonowanych, specjalnie wiązana na żurek (pidło) |<por. czes. šátek, słowac. šiatok – chustka>
- szaty, szoty** – ubranie odświętne |<por. czes. šaty – suknia>
- szaufla** – szufla |<niem. Schaufel>
- szczap** – dziewczyna lekkomyślna, nieprzewidywalna, „postrzelona”
- szczodrota** – szczodrość
- szczuczka** – kawałek, porcja kołacza, placka
- szczuka** – szczupak |<por. czes. štika>
- szczykać, poszczykać, naszczykać** – pokroić na kawałki przy pomocy łyżki: *Mama poszczykała dziecku gałuszki, bo były za duże.*
- szczyпки** – 1. drobno porąbane kawałki drewna 2. deszczółki do usztywniania złamań: *Baba dała mu noge do szczypek.* (unieruchomiła nogę)
- szczyplawy** – szczypiący w język |<czes. štiplavý>
- szczyrbok, szczyrboczek** – bieluń, ziolo
- szczyrkać** – dzwonić, grzechotać; **szczyrknyć** - zatelefonować
- szczyrkowka** – grzechotka
- szczytek** – spiczastki fragment oplecka w żywotku stroju cieszyńskiego
- szelóntać** – potrząsać, mieszać |<niem. schellen – dzwonić dzwonkiem>
- szerować** – zakładać uprzęż: *Kónie już stoły piyknie oszerowane i gotowe do jazdy.* |<niem. schirren>
- szery** – uprzęż |<niem. Geschirr>
- szewiec** – szewc: *Był to dobry szewiec, szył buty, naprawiał, dziury łotoł, krómfleki podbijoł.*
- [ZN_D]
- szkaradny, szkaredny, szkarada** – bardzo brzydki, obrzydliwy

szkarboły – stare papiery, nieważne dokumenty, szkolne zeszyty itp. *Zrób porządek z tymi szkarbołami, a co niepotrzebne, wyciep.*

szkarpa – skarpa

szklok – cukierek do ssania, landrynka

szkłóda, szkłódziok – ktoś, kto lubi myszkować, wybierać coś dla siebie, zostawiając nieporządek; psuja

szkłódzić – myszkować, podkradać, bałaganić, psuć: *Dziecka miały rade szkłódzić, powybiyrały wszystko, co słodki a masne.*

szkolniok, szkolorz – uczeń: *Jakżech był jeszcze szkolniokym, to żech czytoł dużo ksiqżek.*

szkopiec – cebrzyk na mleko, naczynie drewniane do dojenja z jednym uchem

szkorupa – 1. skorupa 2. talerze

szkółka – przedszkole |<por. czes. školka>

szkrobać, szkrobnýć – obierać jarzyny, ziemniaki; skrobnać

szkróba – duży skrzyniowy wóz konny

szkróbek – krochmal |<por. czes. škrob>

szkróbić, naszkróbióny – krochmalić, nakrochmalony |<por. czes. naškrobený>

szkryfać, szkryflać – pisać, kreślić |<niem. Schrift – pismo>

szkryflok, szkryfok – ołówek

szkryfnyć sie – podpisać, złożyć podpis |<niem. strich>

szkubaczki – darcie pierza: *Przez zime baby i dziywki zbiyrały sie ne szkubaczki, przy tymu se o wszystkim porozprowiały, porepecyły i pośpiywały.* |‘chodzić na szkubaczki’

szkucina, szkuciny – szczecina, sierść

szkut – smarkacz

szkuty, szkuciaty – włosy, mocno owłosiony

szkwiyrceć rzad. – skrzypieć, stękać, utyskiwać

szkyrt – maluch

szkyrtać – zapalać zapałkę, włączać kontaktem światło: *Szkyrtnij szalter, bo cima. Być taki dobry, szkyrtnij siarke i zapol mi cygaretle.* |<czes. škrtat>

szlabikorz – elementarz |<czes. slabikář>

szlajfka – wstążka |<niem. Schleife>

szlapiczkorz – ktoś, kto zajmuje się niehonorowym zajęciem? ; szlapiczka *dawn.* – łapka na myszy

szlauf, szlauch – wąż ogrodniczy |<niem. Schlauch>

szlichta – wygładzony beton |<por. niem. schlicht – czysty, gładki>

szlińcuchy, szlincugi – łyżwy: *Szlińcugi były szpiciate, abo zaokrąglóne kolymbusy.* |<niem. Schlittschuhe>

szloga – brama weselna: *Na naszym weselu było aże dwanoście szlog!* |<niem. Schlag>

szlus – koniec, dosyć |<niem. Schluss>

szłapa – stopa |<por. czes. šlapat – deptać; niem. Schlappen – pantofel>

szłapać – leżać |<czes. šlapat>

szłapcug – pieszy chód: *Jak nie było autobusów, a na kolyj daleko, to do miasta chodzowało sie szłapcygym.* | 'szłapcugym' – pieszo | <szłapa + niem. Zug – pociąg>

szmaciok – 1. piłka szmaciana, szmacianka 2. sklep tekstylny

szmatlać – 1. powłóczyć nogami 2. tratować, deptać np. trawę

szmulić się – paradować: *Dziółchy rade szmuliły sie przed kawalerami.*

szmyr – smar | <niem. Schmiere>

szmyrać pod nosym – smyrać pod nosem | 'nie dej se takimu pod nosym szmyrać' – nie pozwolić się lekceważyć

szmyrgiel – szlifierka, kamień szlifierski | <niem. Schmirgel>

szmyrus – brudas, ubrudzony smarem, czymś technicznym

sznajder – proca | <niem. Schleuder>

sznelpolka – szybka polka, taniec | <niem. schnell – szybka + polka>

szoflik, szaflik – drewniane, niskie naczynie z dwoma uchwytyami do różnych zastosowań

sznóra – gruby sznur | <niem. Schnur>

sznórka – sznurówka | <niem. Schnur>

sznupać – szukać, przeszukiwać, „grzebać” w nieswoich rzeczach, myszkować, szperać | <niem. schnupfern>

sznupok – człowiek ciekawski, lubiący myszkować, „grzebać” w cudzych rzeczach | <niem. schnupfern>

sznuptychla – chusteczka do nosa: *Poszućcił po kapsach i wyjón dużego papiórowego pinióndza wielkigo jak sznuptychla...* [ZN_O] | <niem. Schnupftuch>

sznytlok, sznyclok rzad. – szczypiorek | <niem. Schnittlauch>

szoflik – cebrzyk

szor – pas, np. szor blachy na dachu

szpacyr – spacer: *Młodzi poszli na szpacyr, a starzi posiadali na wysiodkach.* | <niem. Spaziergang>

szpajzka, szpajza – spizarka | <niem. Speise>

szpanga – sprzączka | <niem. Spange>

szpas – żart, **szpasować** – żartować, **szpasowity** – żartowniś: *Nie być zaś taki szpasowity!* | <niem. Spass>

szpatny – brzydki | <por. czes. špatný – zły>

szpek – słonina | <niem. Speck>

szpencer – we wcześniejszych strojach cieszyńskich bardzo krótka kurtka damska

szpichor – ostry przedmiot, szpic

szpiciok – spiczasty but

szpin – klamra przy pasku od spodni, torby

szpluchać, żbluchać – płucać, pluskać, burzyć wodę: *W pidle, przy stawie cosik fest szpluchało, abo to była jako wielko ryba, abo utopiec cosik tam kormóncił, strach był sie dowiedzieć.* | <czes. šplouchat>

szporkasa – kasa oszczędnościowa: *Mało kiery miół zbytni pinióndz, ale jak już miół, tóż go wsadzoł do szporkasy na procynt.* | 'zbytni pinióndz' – ponad potrzeby | <niem. Sparkasse>

szporobliwy – oszczędny |<niem. sparen>

szporować, naszporować, uszporować – oszczędzać, zaoszczędzić: *Mieli my kapke piniyndzy naszporowanych, ale wszystko zebrała woda.* |<niem. sparen – oszczędzać>

szpotawy – koślawy |'mieć nożyska szpotawe' – krzywe, koślawe nogi |<niem. włogaczna, rodzaj wady kopyta u koni>

szpóntok – buntownik?, uparciuch?, zuchwalec?

szprajc – stempel budowlany, np. do podpierania stropu |<niem. Spreize>

szprajcować – napinać, oporować, podpierać, usztywniać, np. na budowie |<niem. spreizen>

szprajcować (się), szprajcnyć – 1. podeprzeć 2. uprzeć się, „postawić” się, zaprotestować, zdenerwować

szpyndlik – szpilka |<czes. špendlík, niem. dawn. Spendel>; w stroju cieszyńskim **szpyndlik** był metalową zapinką spinającą rękaw kabotka, wcześniej także kołnierz kabotka, który z czasem był spinany owalną brożką

szpyrhok – wytrych |<niem. Sperrhaken>

szpyrka – słonina, skwarka

szpyrnik, szpyrczok – miejsce na wędzone mięso: *Jak nie było lodówek, to wyndzónke podsuszało sie we szpyrniku.*

szpyrol z grub. – spirytus

szrajbnyć – pisać, podpisać: *Szrajbni sie mi pod tym.* |<niem. schreiben>

szrank – szafa |<niem. Schrank>

szrot – złom, szmelc |<niem. Schrott>

szróta, szrótować – śruta, mleć, śrutować

sztachąć – zaciągać się papierosem |<niem. stacheln>

sztafirować – stroić się, ubierać elegancko |<niem. staffieren>

sztajf – stempel trzymający strop |<niem. steifen – usztywniać>

sztandy – stragany, lady na straganie |<niem. Stand>

sztangla – sztanga |<niem. Stange>

sztelować, sztelówka – 1. zamówić 2. zaprawiać, doprawiać, wódka doprawiana |<niem. bestellen – zamawiać, stellen – stawiać>

sztof – materiał na ubranie |<niem. Stoff>

sztole – wkręcane śruby do końskich podków |<niem. Stollen>

sztolwerki – cukierki mleczne |<od nazwy firmy Stollwerck>

sztreka – nasyp kolejowy, drogowy |<niem. Strecke>

sztróm – prąd |<niem. Strom>

sztrykować – robić na drutach: *W zimowe wieczory baby sztrykowały, ale nie wszystkie miały to rade.* |<niem. stricken>

sztyrować – 1. studiować, kształcić, 2. kombinować, myśleć |<niem. studieren>

szturmować – awanturować się; **szturmok** – awanturnik |<niem. stürmen>

sztwiertka – ćwiartka

sztyl – styl |<niem. Stil>

sztymajza – łom, dłuto |<niem. Stemmeisen>

sztytować – wykuwać, **zasztymować** – przymocować, **wysztymować** – wybić, wykuć np. otwór w posadzce, ścianie |<niem. stemmen>
sztyrycet – czterdzieści: *Sztyrycet roków dziołcha miała, jak sie wydowała.* |<czes. čtyřicet>
sztyrzo dawn. – czworo, odmiana: sztyrzima – czterema
szulać – rozcierać w dłoniach, rolować w palcach
szumny – piękny, okazały, duży: *Szumny kawaler, przyjechał na szumnym kóniu, do szumnie wystrojónej galanki na zolyty.*
szupieć – być w opałach: *Teraz ci szupi, ale już późno.*
szupiny – łupiny |<niem. Schuppen, por. czes. šupiny>
szurać – ślizgać |<niem. schurren>, **szurawka** rzad. – ślizgawka; **szurnyć** – 1. śliznąć się 2. „podskoczyć” (podjechać) gdzieś na krótko
szure, szury – 1. krzywe nogi 2. zez: *Nóžeczki mioł szure, świdrate oczy, poza tym sóm gryf.*
szurgoty – łachy, byle jakie ubrania, **oszurgany** – obszarpany |‘oszurgany jak (ostatni) chachar’
szus – strzał |<niem. Schuss>
szust – porywczy człowiek |<niem. Schuss – strzał>
szustać, wyszustać – prać, trzepać: *Baby, co sobote, chodżyły do Wisły szustać prođło.*
szuszać – szeptać, mówić w tajemnicy [HP] |<por. czes. šuškat>
szuścić – szeleścić: *Cosik w liściach zaszumiło, zaszuciło i spod jabłónki wyloz jyz.* |<por. czes. šustit>
szuter – żwir |<niem. Schotter>
szutki – lekkie buty damskie
szwaja – stopa |<niem. Schweissfuss>
szwajsować – spawać |<niem. schweissen>
szwajstyrz – spawacz |<niem. Schweisser>
szwandrać, szwandrosić – mówić w obcym języku: *Jegomość cosik zaczón szwandrosić, ani to po niymiecku, ani hołdy–bołdy, nie wiadómo co.*
szwarna, szwarny – ładna, przystojna, urodziwa, chłopak także |<moraw., czes. dawn. švarný>
szwela – belka drewniana |<niem. Schwelle>
szwerc – przemyt: *Óni jeszcze nosili zrośłoki, kie my już szwercowały.* [LKo] |<niem. schwarz – czarny, na czarno>
szwercyrz – przemytnik
szwiec – szewc
szwob – karaluch |<czes. šváb>
szwoczka – krawcowa
szwory – stare ubrania
szwynty – strzępy
szydzić, oszydzić – szydzić, oszukać, wyśmiać |<por. czes. šidit, ošidit – oszukiwać, oszukać>
szyf – statek |<niem. Schiff>

szyndzioły, szyndzielorz – gonty, gonciarz: *Drzewianne kościoły sóm pokryte szyndziołami.*

<niem. Schindel, por. czes. šindel, por. łac. scindula>

szyroki – szeroki | 'szyrzy niż dłuższy (delszy)' – o osobie niskiej, a tęgiej

szyrzina wąsko lub szeroko – pas materiału ubraniowego, wąska ok. 80 cm, szeroka ok. 160

Ś

ściebło – źdźbło | <czes. stéblo>

ściepiynieć – oddać ducha | <czes. zcepenět>

ściepka – zbiórka, składka: *Kamraccio zrobili ściepe na prezynt.*

ścigo sie – spieszy się komuś do czegoś

ściorany, uciorany – zabrudzony

ściyl – ściółka, słoma do ścielenia zwierzętom w stajni

Ślązok, Ślązoczka – Ślązak, Ślązaczka

śleska – strój ludowy cieszyński: *Francka przebrano za śleske.* [WO] | <czes. slezský – śląski>

ślimtać – popłakiwać, mazać się: *Nie ślimtej sie synek, jak urośniesz, to mu oddosz.*

ślimtok – płaksa

ślómpa – ślamazara, niezdara | <niem. Schlampe – flejtuch>

ślympieć – nie spać, czekać, wyczekiwać: *Dochodzi północ, a ón jeszcze nie spi, fórt jyny ślympi.*

ślypia zgrub. – oczy

ślypiec – owad kęsający krowy i ludzi

śmiatać – 1. zamiatać 2. uciekać

śmiergust – śmigus–dyngus | 'chodzić po śmierguście' – chodzić i polewać wodą w śmigus–dyngus | <niem. Schmackostern, por. czes. šmigrust, šmerkust, šmerkous>

śmiyrtula, śmiyrtulka – śmierć: *Śmiyrtko, śmiyrtulko, jo je krawiec biydny, miyszaków na kumorze, ludzióm zech potrzebny, kto mi dziś pómoże?* [ZN_D]

śniorz – sennik | <czes. snář>

śpiączkigo, na śpiączku – podczas snu, we śnie

śrubsztak – imadło | <niem. Schraubstock>

świdraty – zezowaty

świńsko trowa – rdest

świtać – kopać, **świtnyć** – 1. kopnąć: *Tyn kón strasznie świce.* 2. świtnyć w kalyndorz – umrzeć

świyczka – 1. świeca 2. śpik, *gwar.* snopel | 'świyczka mu wisi', 'jeszcze mu świyczka (pod nosym) wisi' – o osobie młodej, niedojrzalej

świyrzbieć – swędzić | 'aż go pięty świyrzbióm' – ma ochotę zatańczyć

świytloki, świytloczki – świetliki, błędne ognie: *Świytloka ni ma co odganiać, bo i tak nie odyńdzie, bo to je dusza pokutujónco, trzeja mu podziękować za przisluge i porzykać za dusze, wtynczos odleci w spokoju.* [ZN_L] | <mit. słow., mit. śląsk., starop. – latające nad ziemią światełka>

T

tabak, tabaka – tytoń |<hiszp. tabaco, niem. tabak, czes. tabák>

tabulka – tabliczka |<łac. tabula>

tacik – tatuś: *Skoż tacikowi, żeby przyszeł na obiod.*

tajlować – dzielić, rozdzielać |<niem. teilen>

tamstela, stamtela – stamtąd, z innego miejsca, skądś; być, pochodzić z innych stron

tancbuda – budynek z salą taneczną |<niem. Tanzbude>

tany, tanać dziec. – tańczyć

taroki – gra w karty, niegdyś popularna na Śląsku Cieszyńskim i do dziś kultywowana, np. w Zabrzegu i na Zaolziu |<wł. tarocchi, niem. Tarock, czes. taroky>

tarzyć, utarzyć – handlować, uhandlować: *Niewielach dzisio utarzyła na rynku, tela co na chlyb z fetym.* |<czes. utržit>

tasza – torba |<niem. Tasche>

taszka – torebka damska kształtu trapezowego do stroju cieszyńskiego |<niem. Tasche>

taški – kaczk

tela – tyle

telki – taki, tak duży: *Był dziepro karlusym, a już telki jak stary chłop.*

ter, terować – smoła, lepik, lepikować |<niem. Teer>

teraz, teroz, terozki – teraz

tesknica, teskno – tęsknota, tęskno, tęsknić: *Było mu teskno za dzieckami.*

tłółka – spróchniałe i przesuszone drewno: *Chwolił sie Chwołek, że mo chatpe z tłołek.* <por. czes. tlít – próchnieć>

tłósnyc – tyć |<czes. tloustnout>

toć, toż ja – tak, oczywiście, że tak

tojka – odwilż: *Za dnia była tojka, a na noc chytoł mróz.*

toplać – moczyć: *W lecie dziecka topłały sie przez cały dziyń w rzyce, abo we stawie.* |‘wyglądo jak utoplano kura’

torg – targ, jarmark |<starop., ogólnosłow.>

torka – tarnina; śliwa dzika

tómpkać – tupać: *Ze złości aże nogami tómpkała.*

tóż toć – oczywiście

trafik – przedwojenne kioski z prasą, tytoniem, drobnymi przedmiotami potrzeb codziennych |<niem. Trafik, czes. trafika>

tragacz – duża taczka na trawę |<moraw. trakač; por. niem. tragen – nosić>

trefić – trafić |‘trefić prosto do kałuże’ *przen.* – źle wyjść za mąż

trojlander – przesiedleńca niemiecki z Besarabii w czasie II wojny światowej do zarekwirowanych przez władze niemieckie gospodarstw i domostw na terenie Śląska |<niem. Treuländer: treu – wierny, Land – ziemia, kraj>

tropić sie – 1. martwić się: *Matka sie tropiła, bo synek z wojny nie wracoł.* 2. ciężko pracować

trownica – płachta do noszenia trawy na plecach, czasem chrustu z lasu |<czes. travnice>

tróchła rzad. – trumna

trómba – piekarnik |<czes. trouba>

trómpeta, trómpetka – 1. trąba, trąbka 2. *przen.* niezdarą |<niem. Trompete>

tróna – trumna

trówła – skrzynia na odzież: *W trówle baby trzymały kościelne szociwo i roztomajte fidrygały.*

trusiok, truśka – indyk, indyczka |'nadynty jak trusiok' – nadęty jak indyk

trząskigo iś – iść trzęsąc się

trzeja – trzeba

trześnia – czereśnia |<czes. třešeň>

trzewiki – półbuty: *Do kościoła chodziło sie boso, dziepro przed progym obuwało trzewiki, bo ich było szkoda zdziyrać i mazać w błocie.* |<starop. trzewic, czes. střevíce>

trzicet – trzydzieści |<czes. třicet>

trzicielina – utarte ziemniaki

trzimać z kimś – 1. współpracować 2. współżyć: *Sómsiadka nie była tako święto, jak się zdowało, trzymała z jakimsik buksym.*

trzo dawn. - trzej

trzoska – szczapa, drzazga, **trzoski** – wióry |'suchy jak trzoska' |<czes. tříska>

tukej – tutaj

tuplować, tuplikować – przytakiwać, potwierdzać |<czes. tuplovaný – dublowany, podwójny; niem. doppeln – dublowany, podwójny>

tustela – stąd

tutać, tutu *dziec.* – pić, picie

ty – te; ty dziecka, ty dziolchy: *Ty dziecka, to sóm straszne wraszczki, bez ustanku sie dróm i holojióm.*

tyj rzad. – herbata |<niem. Tee>

tynyc – tonąć

tyrceć, tyrtać – „terkotać”, szybko mówić, dużo mówić, zamęczać rozmową: *Przestón już tela tyrtać, bo mie aż głowa rozbolała.*

tyta, tytka – torba papierowa |<niem. Tüte>

U

ubliżyć – skrzywdzić, najczęściej słownie, pomówić |<por. czes. ubližit>

ubrano po ślesku – kobieta ubrana w regionalny strój śląski, cieszyński [JK], [WO]

ucieszny człowiek – radosny, skłonny do żartów, zabawy

uciómpany – mokry, zmoczony, ubłocony

udać – wydać: *Wszystki pinióndze my dzisio w mieście udali.*

uferma – oferma: *Kaj leziesz ufermo, jeszcze nómi gości powylękosz!* [ZN_O]

ujek – wujek

ujma *frekw.* – wstyd, **ni ma ujmy** – nie ma powodu do wstydu: *Nadyć ni ma mu ujmy, biydny, ale hónorowy.*

ujno, ujna – ciotka, wujenka żona wujka

ukroć – ukroić

ulegółka, ulegółeczka *ekspresyw.* – dziecko małe, drobne od urodzenia: *Póć ku tacikowy, moja ulegółeczko!*

umarty – umarły, zmarły | <por. czes. umřít>

umazać – ubrudzić; **umazaniec** – brudas

umrzeć, umrzity – umrzeć, umarły, zmarły

umurckany – ubrudzony, „uwalany”: *Wrócił od młóczynio tak umurckany, żech go ni móglą poznać.*

upadować – opadać

uplągnąć pogardl. – urodzić, często o zwierzęciu

upłakować – popłakiwać | 'upłakować po kątach'

upytać – wyprosić

urażować – urażać bolące miejsce

uroda – 1. uroda człowieka | 'ta dziółcha ni mo urody' – nie jest ładna ani zgrabna 2. urodzaj na polach | <czes. úroda>

urodliwy – urodziwy człowiek

urtasik – zegarek kieszonkowy | <niem. Taschenuhr>

urzec, urzyc, urzekniyencie | <mit. europ. zaczarowanie kogoś, zmienienie jego cech, pokierowanie jego losem: *Godajóm, że ta, co miyszko pod lasym, to jędza, musiała mi krowe urzeknyć, bo ji mlyko spadło.*>

usiotany – pokonany, umęczony, zmordowany: *Takigo usiotanego toch downo mojigo chłopa nie widziata, dwanoście godzin z krympoczym przy kopaniu wąglo.*

uskipto – trochę wykipiało

usmarkaniec – do nieznośnego dziecka, od smarkania się

usmolóny – dokuczliwy

usraniec – gówniarz

usrónie, usrónięcie – małe dziecko, gówniarz

ustón – przestań

usuć – usypać

uszczypić – uszczypnąć, także ukąsić przez owad

uszporować – zaoszczędzić | <niem. sparen>

uślimtany – splakany

utarzyć – zarobić na handlu, sprzedaży | <czes. utržit>

utopiec, utoplec, utopek, wasermón – wodnik, wodny demon, **utopcula** – żona utopca,

utopeczki – utopcowe dzieci: *Nie wszyscy wiedzóm, że utopce też majóm rodzine, babe i dziecka, tela że miyszkajóm pod wodóm.* | <mit. śląsk. – wodniki, wodne demony; mit słow., mit. pol. – wodniki, mamony, mamuny; czes., słowac., ros.: vodniki, trsteniaki, koszarki, rakosniczki, wodianyje; w mit. germ. wassermany>

utrefić – trafić

utrocać się, nautrocać – ponieść wydatki, wydać się z pieniędzy | <por. czes. utrácet – wydawać pieniądze>

utropa – kłopot

utropek – nieborak, utrapieniec: *Od tego czasu wołómy go Utropek, bo niby utopek, ale same utropiynia z nim mómy.* [ZN_D]

utynić – utonąć

uwahować – dopilnować | <niem. wachen – pilnować>

uwalić – uderzyć

uwarzić – ugotować | <por. czes. uvařit>

uważować – szanować

uwidzieć – zobaczyć | <por. czes. uvidět>

uwzimać się – wziąć się na kogoś: *Rechtór mi sie na synka uwzión.*

uzbiyrować – zbierać, gromadzić

uzdać – spodobać: *Ta dziołcha mi sie fest uzdała.*

uznać, uznawać – postanowić, zdecydować: *Baba se uznała, że świnié kupi na młode.*

uzolany – utarzany, oklejony, ośnieżony itp. | <niem. dawn. Sole – kałuża>

użyra, użyrka – kłopot: *Z tymi najduchami to wieczno użyra.*

W

wachtorz, wachtyrz, wachować – dozorca, stróż, pilnować: *Na budowie wachował wachtyrz, ale był głuchy i ślepy i jego samego trzeja by było wachować.* | <niem. Wächter – dozorca, wachen – pilnować>

waczek – smoczek: *Dali mu waczka, żeby mieć ś nim pokój.*

wadzić się – kłócić się

wajca, wajco, wajuszko – jajka, jajko, jajeczko | <czes. vejce, vajčko>

wajecznicza, wajesznica – jajecznicza | <moraw. vaječina>

wajzery – wskazówki zegara | <niem. Weiser>

Wałasi – górale Beskidu Śląskiego i Morawskiego, w gwarze cieszyńskiej wyraz niemal nieużywany, raczej kontekstowo, w połączeniach z innymi wyrazami, często nieprawidłowo

wampiryz rzad. – **wampir**: *Wampiryze kręcili sie kole kierchowów, samotnych mogli, ciepali sie na samotnych ludzi, dusili i wypijali krew.* | <mit. słow., mit. śląsk., mit. europ. – wampir>

wancka – pluskwa | <niem. Wanze>

wander, wandrus, wandrowani – włóczęga, włóczykij, wędrowanie | ‘na wander chodzić’ – włóczyć się | <niem. Wanderung>

wanieliczka – podagrycznik, nazwa rośliny

wanieliczka, wanielik – ewangeliczka, ewangelik

wańtuch – 1. wór 2. duży brzuch | <niem. Wagentuch – płachta do przykrycia wozu>

warzechować, warzeszkować – robić zamieszanie, ferment; **warzecha przen.** – ten, który warzechuje

warzić – gotować | ‘być warzony, pieczony’ – być przyjacielem na dobre i na złe; w najtrudniejszych chwilach | ‘możecie mie warzić, prażyć, jyny nie smarzić’ – o wszy odzieżowej, która ginie tylko podczas prasowania żelazkiem

warzónka – wódka z przysmażonym masłem i cukrem, podawana na ciepło

wasermón – wodnik, utopiec *mit.* | <niem. Wassermann>

waserwoga – poziomica | <niem. Wasserwaage>
waszkuchnia, waszkuchyń – kuchnia gospodarcza: *We waszkuchyni by wielki ruch.* Tu gospodyni i służące warzyły strowe do gowiedzi. | <niem. Waschküche>
wądoły – leśne parowy
wągiel, wągli, wągliczek zdrob. – węgiel, węgielek
wąwóz – bród na rzece
wczaśny – wczesny: *Latosi my zebrali moc wczaśnych ziymioków.*
we, wy – we: *We szkole musi być mores.*
wedle – według, na miarę możliwości: *Wedle stawu grobel sypióm.*
wele – fale, np. włosów | <niem. Welle>
werbus – robotnik zwerbowany, przybysz | <niem. werben – werbować, pozyskiwać>
werk – mechanizm, fabryka: *W Czechowicach budowali werk za werkym, kopalnie, rafinerie, kablownie, walcownie, fabryke zapatek, ka jyny co.* | <niem. Werk>
wert, wort, worce – wart, jest warte: *Dzisiaj to już nic nie worce i ni ma nic wert.* | <niem. wert>
westa – kamizelka, na ogół bez rękawów | <niem. Weste>
wic – żart, kawał | <niem. Witz>
wichlyra, wichlyrz pej. – handlara, handlarz, lichwiarz
widełka – widelec
widnić się, widno, po widoku, za widoka – dzień, jest już jasno, za dnia
wiela – wiele: *Zeżar by wiela widzi. Prali go wiela wlażło, a tyn sie jeszcze śmioł.* | 'wiela wlażło' – ile się dało
wiela mu je? – ile ma lat?: *A wiela też mu było, kie zemrzył? Za wiela tam jeszcze ni może mieć, bo jeszcze fuska ni mo.* | 'wiela mu to je?'
wielebny, wielebniczek ekspresyw. – proboszcz
wiesieli, wiesielnicy, wiesielnik, wiesielniczka – wesele, weselnicy, weselnik, weselnica
wilgły – mokry, wilgotny
wilia, wilijo, wilija – wigilia: *We Wilijo (Wilijóm) wszyscy siadali pospołu do stołu i gospodarze, i parobki, sycili sie wszelkim jodłym i kolyndowali.*
wiosnowy siyw – zboże jare
wiónek – 1. wianek 2. cnota: *Za młodu straciła wiónek i mo teraz użyre.*
witaczka – powitanie
witka – oczko, kółko, ogniwo żelazne, także w łańcuchu do wiązania zwierząt
wyrch, wyrch – góra | <por. czes. vrch>
wyrchówka, wyrchówka – wierzchnia warstwa żyznej ziemi, ziemia nawierzchniowa
wiyrgać – wierzgać
wiyrszczek, wiyrszczek – przykrywka na garnek
wiyrzbina – wiklina: *Na Burzeju we wiyrzbinach okropnie straszyno. Godali, że miyszkała tam beskurcja – kóńsko głowa na pajęczych nogach!*
wkludzić – wprowadzić
wlepić kómuś – uderzyć kogoś

włóśny – własny
włóczyć – bronować
woda stóno – |'ani na stónóm wode nie zarobił' – zarobił marnie
wodnity – wodnisty
wodziczka ekspresyw. – woda: *Żeby wóm nigdy chlebiczka i wodziczki w życiu nie zbrakło.*
wodzióńka – prosta zupa z chlebem i czosnkiem, symbol biedy
wojok, wojocy – żołnierz, żołnierze |'służyć przy wojsku' – służyć w wojsku |<por. czes. voják, vojáci>
Wołosi – ludność góralska – słowo w gwarze cieszyńskiej nieużywane
wor – wrzątek |<por. czes. var>
wortać, worce, je wert – wartać, jest warte |<niem. wert>
wożyć se – doceniać |<por. czes. vážit se>
wól–niewól – chcąc niechcąc
wóniać – 1. wąchać 2. pachnieć |<por. czes. vonět>
wónsok – postrzał w krzyżach
wóńka – mały bukiet do ubrania weselników
wórszt – kiełbasa |<niem. Wurst>
wósióna – leśna trawa
wpolić kómuś – zbić kogoś
wrazić – włożyć, wsunąć |'wrazić nos do każdej dziury – wtrącać się do wszystkiego, być wścibskim |<por. czes. vrazil>
wrażóny, wraźczka – wścibski, wścibski człowiek
wreszczeć – krzyżeć, wrzeszczeć |'wreszczeć do posranio' – krzyżeć głośno, przeraźliwie, z całych sił
wróć sie – zawróć: *Wróć sie nazoć, ale gibym!*
wraszczek, wraszczek – krzykacz
wrzawy – gorący, **wrzawo** – np. wrzawo woda
wspumóc – wspomóc, pomóc
wsuć – wsypać
wszelijaki – wszelki |<por. czes. všelijaký>
wszyndy, wszyndzi – wszędzie
wszynok – małe wszy lub gnidy
wubec – w ogóle, wcale: *Jo sie teraz wubec nie staróm.* |<czes. vûbec>
wybiglować – wyprasować |<niem. bügeln – prasować>
wyblyszczki, wyszczyrki – zwyczajowe gapienie się na weselu lub gościnie osób bez zaproszenia, bierne uczestnictwo, przeważnie biednych, którym czasem podawano wódkę lub kołacz | 'chodzić, iść na wyblyszczki'
wyblyszczóny – ktoś bardzo zdziwiony: *Cożeś taki wyblyszczóny?* – Co się tak gapisz?
wyciepać – wyrzucić |'wyciepać precz'
wycug – wymowa, dożywocie, dożywotnie utrzymanie przez spadkobierców: *Ojcowie przepisali synowi mająntek i byli już na wycugu.* | 'być na wycugu' – na „wylocie”

wycupkać – zbić, obić kogoś nieznacznie

wycyckać – wyssać

wyćwika – surowe wychowanie: *Jak bydziesz taki morus, to cie do Grodźca na wyćwike dómy.* | ‘dać na wyćwike’ – nauczyć dyscypliny | <czes. výcvik – trening, tresura>

wydrzistać – wypaplać: *Ta stwora, co wiedziała, wszystko wydrzistała.*

wydrzyniec – wytrzebiony obszar lasu pod osadnictwo, słowo słyszane w Bestwinie, por. gołysz

wyfackać – spoliczkować | <por. ches. vyfackovat>

wyfukać – wydmuchać | <moraw. fukat>

wyfulać – wygada się, wypaplać

wygiyrzić się – zamachnąć się, podnieść rękę na kogoś: *Ty pierónski hóncwocie, toś ty sie na własnego ojca wygiyrził?*

wyglynda – wnęka, otwór w zewnętrznej ścianie strychu do podawania siana

wygorzeć – stracić dom w wyniku pożaru | <por. ches. vyhořet>

wyhuścić kogoś – oszukać, „wykołować”

wyjechany – być na wyjeździe | ‘być wyjechany’ – być poza domem, nie być obecnym w domu

wykludzić, wykłudzka – wyprowadzić się, wyprowadzka

wykminić *frekw.* – oszukać, okłamać

wykołtać – wykąpać

wykrzyźbieć – wytrzeźwieć: *Ledwo wykrzyźbioł, a już zaś chlasto.*

wylękać – przestraszyć

wylizek, wyliska – spoliczkowanie | ‘dać wylizek’ | <por. ches. vylískat – sprawić lanie>

wymarasić – narobić coś niestosownego: *Cožeś tam zaś w szkole dobrego wymarasił, prziznej sie!* | <niem. Morast, ches. marast – błoto>

wymasta – urwis, który zawsze coś „wymyśli” nieodpowiedniego

wymaścić, zmaścić – 1. zrobić coś nieodpowiedniego: *Cožeś tam zaś zmaścić?* 2. wygarnąć komuś

wymelszować – zbić po twarzy, sprać gębę | ‘wymelszować komuś pysk’ – sprać po twarzy

wymiskować – wykastrować

wymoresić – dać nauczkę

wyndzok – piec do wędzenia

wyniuuchać *frekw.* – wywęszyć, wytropić

wynokwiać, wynokacić – wydziwiać, wyprawiać, wymyślać psoty

wyónaczyć – wytłumaczyć, wyoślić

wypitwany – wypatroszony

wypłat – wypłata, zapłata

wypol – raptus, nadpobudliwa osoba, gwałtowna

wyprać – wyrzucić: *Wyprali go z dóma za oźralstwo.*

wypucować – 1. wypolerować, wyczyścić 2. „nawymyślać” komuś: *Aleś mu wypucowała!* | <niem. putzen>

wypuczóny – wymięty: *Prziszet z muzyki cały wypuczóny!*

wypyrtnyć – uciec niepostrzeżenie

wypytki – „przesłuchanie” kogoś w jakiejś sprawie: *Weż go na wypytki, to sie dowiysz co robił i kaj był.*

wyraficzyc – okłamać, wykorzystać, oszukać, wyprowadzić w pole: *Tóż dejcie tyn papiór, to go podpiszym, ale pamiętejcie mi tu na Pónbóczka przisiónc, że mnie nie oszukocie i nie wyraficzycie!* [ZN_L] |<por. czes. narafičit – zastawić pułapkę>

wyrajbować – wygładzić ścianę rajbetką (pacą) |<niem. reiben>

wyrychtować – 1. ubrać elegancko 2. dać komuś nauczkę: *Poczkej opico, jo cie se pożyczóm, jo cie za to wszystko jeszcze wyrychtujym!* |<niem. richten>

wyrządzić – opowiedzieć

wyrzykać – wymodlić: *Jo se wyrzykała cere, bo synka już móóm.* |<starop.; por. czes. říkat – mówić>

wyseblykać – porozbierać: *Był taki chyc, że wszyscy łazili wyseblykani.*

wysiodki – wnęka w drzwiach wejściowych z przilypkami (siedzeniami) w domach siedlackich

wysłóżka – 1. doroczne wynagrodzenie na Nowy Rok w naturze i pieniądzu za służbę u gospodarza 2. paczka ze słodyczami dla wychodzących z wesela gości; *por. myto*

wysmrodzać się z chałpy *wulg.* – wytracać się z domu, wyłazić, wychodzić niepostrzeżenie

wysmyczyć – „wyciągnąć”, np. z domu: *Nikaj nie chodzimy, bo mój stary nie chce sie dać z chałpy wysmyczyć, taki kuchyniok.*

wyspane, mieć wyspane: *Dobre rano sómsiedzie, mocie wyspane?*

wysrać się na kogoś |'wysrać się na kogoś' – zlekceważyć kogoś |<czes. vysrat se na někoho>

wysrany, wysroł(a) – skąpy, skąpiec, pazerny |'chodźć po wysraniu' – chcieć coś, nie z powodu potrzeby, a z pazerności, ze skąpstwa |'być na wysraniu' – „sępić”

wystoć – wycierpieć, przeżyć wiele złego: *Ni mosz pojyncio, co zech ś nim wystoła. Wystoli my wiela, Pónbóg jedyn wiy.*

wystrugać – 1. wyrzeźbić 2. nieoczekiwanie zrobić komuś coś niedobrego

wysuć – wysypać

wyszczekany frekw. – pyskaty

wyszklíč – 1. rozbić, np. okno: *Chachary zaś wyszklili w gospodzie okno.* 2. wybić oko: *Wrócił borok z wojny z wyszklónym okym.*

wyszkrobać się – wydobyć się z dołka lub z choroby: *Dzięki Bogu wyszkroboł sie borok z tej nimocy.*

wyszkyrtane zapałki – zużyte |<czes. vyškrtané>

wysznupać – wyszperać, wyszukać, wynaleźć: *Ostatnigo bómbóna mi wysznupali!*

wyszpanować – 1. wyprostować coś, np. drut 2. wyszpanować nogi, giczale – umrzeć |<niem. spannen>

wyszpluchać – wyptukać |<por. czes. vyšplouchnout>

wysztafirować, wysztafirowany – wystroić się, ubrać paradnie, elegancko |<niem. staffieren>

wysztaigować – awansować: *Ferdek po telu rokach sztydyrowanio doś wysoko wysztaigowoł, sztygarym zostoł w Silesii.* |<niem. steigern>

wysztyglowany – wystrojony, elegancko ubrany

wysztrychnąć, wysztrychnięty – wystroić, wystrojony

wysztydyrować – 1. wyczyć się 2. wykombinować |<niem. studieren>

wytlany – spróchniały: *Zostoł mu ostatni wytlany zómb w pysku.* |<por. czes. tlít – próchnieć>

wytracić się – wyjść niepostrzeżenie

wywalić się – wywrocić się

wywiórka – wiewiórka

wyziyrne, wyziyrnie – pełne wigoru, wyzywające; wyzywająco: *Na muzyce dziółchy szmulity sie wyziyrnie do kawalerów.*

wyziyrać – wyglądać, wypatrywać |<starop., por. słow. vyzerat, czes. zirat>

wyzolać się – wytarzać się: *Prziszet zaś z putyki cały wyzolany.*

wyzwyrtać – wytańczyć

wyżrać – 1. nieuczciwie pozbawić pracy 2. wypić wódkę

wyżurkować – założyć chustkę z cieszyńskiego stroju ludowego

wyżynić – wypędzić

wziąć się – pobrać się |'my się wziyni' – pobraliśmy się

Z

z dowiyn downa – od dawna: *Z dowiyn downa ludzie se ziymeczke uważowali.*

za Austryje, za starej Polski, za Nymca – |'to było za niebogi Austryje; za starej Polski; za Nymca – w wymienionym czasie

za swe wziąć – przygarnąć, usynowić, adoptować: *Ni mieli dziecek i wziyni za swe grzecznom siyrotke.* |'brać za swe' – adoptować

za tela – wystarczająco dosyć |'było wszystkigo za tela' – wystarczająco dużo

za widoka – dopóki jest jasno na dworze

zaburzyć – mocno zapukać

zachachmyncić – ukraść, wyłudzić

zadni – tylny |<por. czes. zadní>

zafajczyć – zapalić: *Chłopi wyszli na pole zafajczyć cygaretle.* |<por. słow. fajčit>

zagałuszyć, zagławoczyć – zatłuc: *Na niedziele zagałuszyli my trusioka.*

zaganiać, zganiać – dorabiać się, troszczyć, dbać, zabiegać |'zganiać do chałpy' – troszczyć się o dom i rodzinę

zagiyrzić się – zamachnąć się [JW]

zaklupać – zapukać, zastukać: *Kieryś zaklupoł na dźwiyrzi, a potym wloz, a był to poczciorz z depezóm.* |<niem. klopfen, por. czes. zaklepat>

zależany – dojrzały przez leżakowanie owoc

zależać – potraktować poważnie |'dać se zależać' – potraktować kogoś, coś, z powagą, na poważnie

zalycki – wypominki za zmarłych |'dać na zalycki'

- zamięścić** – zarobić ciasto
- zamiynt, zomiynt** – zaspą
- zamknióny, na zamknięciu** – zamknięty
- zanimóc** – zachorować
- zaopatrzić** – udzielić choremu sakramentu namaszczenia chorych: *Musi ś nim być nie za dobrze, kie go farož prziszel zaopatrzić.*
- zaoziómbać** – poczuć zimno, zacząć marznąć: *Chciało by mie zaoziómbać, boch se nie wzión rękawic.*
- zapinka** – szpyndlik, w stroju cieszyńskim służąca do spinania rękawa kabotka lub kołnierza kabotka
- zaposka, fortuch** – fartuch w stroju cieszyńskim
- zaprąć** – zaniedbać coś nieumyślnie
- zaprzić** – zamknąć drzwi, wrota
- zaroz, zarozki** – zaraz
- zarozinko** – natychmiast
- zaruściaty** – zardzewiały
- zasiote** – zasiane: *Obili już mocie zasiote?*
- zastarany** – zmartwiony, przejęty |<por. czes. ustaraný>
- zaszałować** – zaszałować, odeskować przed zabetonowaniem
- zaszpóntować** – zakorkować |<niem. Spund, czes. špunt – korek>
- zasztopować** – zatrzymać |<niem. stoppen>
- zaszuwierzić** – zawieruszyć: *Kaś ty norychta zaszuwierzić?*
- zatela** – wystarczająco, dość
- zauszniki, zauszniczki** – kolczyki: *Paniczki nosiły w uszach piykne zauszniki, srybne, złote, abo jakóm perle.*
- zawadzać** – przeszkadzać |<por. moraw. zavazet>
- zawalaty** – niezdarny, niezaradny, niezdolny, niezborny
- zawalić** – 1. zabić 2. zaniedbać przez zapomnienie
- zawrzic** – zamknąć, **zawrzity** – zamknięty |<por. czes. zavřít>
- zawziętnik** – człowiek zawzięty, uparty
- zażarty** – z przekonania np. Ślązak, Niemiec, komunista: *Tyn chłop, to był zażarty kómunista.*
- zażgać** – zabić zwierzę nożem
- zbałamóncić** – zbałamucić: *Tak jóm zbałamóncił, że se go wziyna.*
- zbankrocić** – zbankrutować |<niem. bankrott, wł. banca rotta>
- zber, dzber** – naczynie na karmę
- zbijaczka, zabijaczka** – wyroby ze świni: *Krewnym i sómsiadóm piyknym zwyczajym było zbijaczke posłać, a farožowi też. |<por. czes. zabijačka>*
- zbiyrać** – zbierać |'uzbiyrować kómuś do rzici' – dogadzać, przesadnie troszczyć o kogoś
- zbónek** – dzbanek
- zbroja** – sprzęt, narzędzia rolnicze
- zbyte** – skończone, zrobione, załatwione

zbywać się, przezbywać – sprzeczać się
zdechlina – padlina
zdechlok – człowiek lub zwierzę słabego zdrowia
zdjimać – zdejmować
zdrządło – lustro
zdrzały – dojrzały
zećmić się – ściemnić się; dać się zaskoczyć nadejściem zmroku |<por. czes. setmít se>
zegnać – zdjąć z łóżka, zbudzić: *Zegnejcie drapym tego dareboka, bo dziyń cały bydzie leżmo.*
zemrzeć – umrzeć |<por. czes. zemřít>
zesmykano dziółcha – dziewczyna „z przeszłością”
zeszrótować – 1. ześrutować 2. pogryźć, zniszczyć: *Pierórski myszy zeszrótowały ka jaki szaciwo we szranku.* |<niem. Schrott – drobny odpad metalowy>
zetrwać – cierpliwie poczekać
zetrwani – cierpliwość
zgibać – zginać, schylać
zgorzeć – spalić się |<por. czes. shořet>
zgruchnąć się – zbiec się, szybko zebrać, spotkać
zgrzebelec – szczotka do czyszczenia skóry zwierząt
zgrzypiec – skrzypiec: *Był wielki mróz, śniyg zgrzypioł pod bótami przy każdym kroku.*
zic, zicek – siodło w wozie lub rowerze |<niem. Sitz>
zicherka – agrafka |<niem. Sicherheitsnadel>
zielazo – żelazo
zieleziok – żelazny piecyk
zielina – nać ziemniaczana
zielozko – żelazko: *W starym zielozku była dusza, kieróm trzeja było fest zagroć, żeby biglować.*
zima – zimno |‘je mi zima’ – jest mi zimno; ‘zima mie piere’ – mam dreszcze; ‘zima piere chachara’ – lumpowi (bezdomnemu) zimą tyłek marznie
zimzielón – barwinek, gatunek rośliny
ziorko, zorko – ziarnko
ziym, ziyeczka ekspresyw. – ziemia: *Ciepła o ziyem wszystkim co miała i rozbeczała sie.*
ziymiok – ziemniak
złapić – złapać
zmarzłaczka – zmarzluch
zmazać, zmazany, umazany – zbrudzić, brudny, zbrudzony |‘zmazany jak babuń, jak świnią’: *Umyj sie porządnie, boś po tej robocie zmazany jak babuń.*
zmierzły wym. gwar. zmierzły – przykry, nudny: *Nadyć nie być od rana tako zmierzło, przeca piykno pogoda sie zapowiada.*
znerwować, znerwić – zdenerwować
zoca, zocny, mieć w zocy – poważanie, poważany, mieć w poważaniu: *Naszego farorza wszyscy mieli we wielki zocy.* | ‘być w zocy’

zociyrka, ściyrka – zacierka, drobne kluski mączne na mleku
zoda, zodówka – woda sodowa |<niem. Soda>
zof, zoftek – zoftek borówkowy – sok, sok borówkowy: *Zoftek borówkowy piyrszy lyk przy bólu brzucha abo laksyrce.* [HP] |<niem. Saft>
zoglówek – poduszka
zogón, zogóny – zagony, grządki, poletko, na którym uprawia się ziemniaki, warzywa itp. |<por. czes. záhon>
zogród, zograda, zogródka – ogród: *Na zogrodzie było wszystkigo po kapce, i drzewa owocowe i jarzinki, i zioła pod płotym, i kwioteczki, kiere zdożyły cały statek.* |<por. czes. zahrada, zahrádka>
zola – podeszwa |<niem. Sohle>
zolytnica, zolytnik, zolyty – zalotnica, zalotnik, zaloty | ‘chodzić na zolyty’ ; ‘zolycić’
zopaska, częściej zwana **fortuchem** - w stroju cieszyńskim nakładana na spódnicę w celach głównie ochronnych, spełniał także funkcje estetyczne, ozdobne.
zort – sort, odmiana |<niem. Sorte>
zostać siedzieć – 1. pojąć do aresztu 2. powtarzać klasę
zowiść – zawiść
zowiśnik, zowiśnica – zawistnik, zawistnica
zowitka – panna z nieślubnym dzieckiem
zozworówka – wódka z imbirem
zozwór – imbir |<czes. zázvor>
zrośłoki – 1. rodzaj spodni jednoczęściowych dla małych dzieci, kombinezonik 2. rodzaj dawnej jednoczęściowej damskiej bielizny
zrychtowany – naprawiony |<niem. richten>
zulc – galareta |<niem. Sülze>
zwada – kłótnia: *To babsko je zawsze piyrsze do zwady!*
zwielebić – przygotować, przyrządzić, zorganizować, sprawić: *Stolorz zwielebił piyknóm skrzineczke, kaj umieścili święty obraz.*
zwożyć se – wziąć pod uwagę, uważać, ostrzeżenie: *Zwoż se to synku i wiyncy tego nie rób.* |<por. czes. zvaž to>
zwól – wolność, swoboda: *Za dużóm zwól majóm dziśka ty dziecka.*
zwóli – z powodu, **zwóli czego?** – z jakiego powodu?
zwón, zwónek, zwóni – dzwon, dzwonek, dzwoni
zwyk – zwyczaj | ‘mieć we zwyku’ – mieć w zwyczajy |<czes. zvyk, mít ve zvyku>
zwyrtać – obracać, tańczyć: *Chłopi sie dziśka piyknie spisali na muzyce, wyzwyrtałi wszystkie baby, jak sie patrzy.*
zyngruba – kloaka |<niem. Senkgrube>

Ż

ździyrus – ździerca, chciwiec

ż

żabi oczka – niezapominajki

żabiorek – mały staw

żałoba – skarga do sądu, urzędu, gminy | <czes. žaloba>

żandar, szandar – policjant | <niem. Gendarm, fr. gendarme>

żbel – drewniana bela, podkład

żbluchać, szpluchać – burzyć wodę, pluskać | <moraw. žbluchat, por. czes. šplouchat>

żduchać – dźgać, trącać, kłuć, bóść | <moraw. žduchat, por. czes. šťouchat>

zech – *partykuła: Kupił zech chlebiczek i pore żymeł, dziecka zaś sie ucieszóm.*

żgać, pożgać – dźgać, kłuć

żgol – smarkacz, niedorostek

żoczek – uczeń, często ministrant

żodyn – nikt

żrać się, żratwa – kłócić się: *Żrali sie między sobóm, jak jaki pogany.*

żuchtać – żuć

żurek – sposób wiązania szatki (chustki) w stroju cieszyńskim z charakterystycznymi węzłami (rogami), mocno wystającymi na boki; wiązanie na żurek, na pidło, żurkowanie,

żwandtać – 1. marudzić 2. mówić niewyraźnie | <por. czes. žvanit, rzad. žvandat>

żyć na wiare – żyć w związku bez ślubu kościelnego

żyć ze złodziejki – utrzymywać się z kradzieży

żymlok – kiszka z bułki, bułczanka

żymta – bułka: *Żymełka lepszo od chlebiczka, powiadajóm.* | <starop. žemta w Biblii: *Uprażoną w oleju žemłę; niem. Semmel – bułka, łac. simila – mąka pszenna, grec. semidalion>*

żynich – młody pan | <czes. ženich>

żynić, wyżynić – gnać, wygnać: *Pastuszki co rano żynyli krowiczki na pasiónek, kie indzyj żynóm na łęgi nad Wiśle.* | <por. czes. hnát, ale: já ženu, ty ženeš, on žene>

żyрка – choroba żołądka

żyrok – żartok

żywe strzybło – rtęć | <daw. pol. żywe srebro, kalka łac. argentum vivum>

żywotek – górna część stroju cieszyńskiego, bogato haftowany i zdobiony